

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS
VIEŠOJO VALDYMO INSTITUTAS

RIMANTAS ŽVIRBLIS

**MOKINIŲ IŠ NEPALANKIOS SOCIALINĖS, EKONOMINĖS
IR KULTŪRINĖS APLINKOS UGDYMO SI PASIEKIMŲ GERINIMO
GALIMYBĖS: UTENOS RAJONO MOKYKLŲ ATVEJIS**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

Prof. dr. *Jolanta Urbanovič*

VILNIUS

2024

MYKOLO RIOMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

**MOKINIŲ IŠ NEPALANKIOS SOCIALINĖS, EKONOMINĖS
IR KULTŪRINĖS APLINKOS UGDYMO SI PASIEKIMŲ GERINIMO
GALIMYBĖS: UTENOS RAJONO MOKYKLŲ ATVEJIS**

Magistro baigiamasis darbas

Studijų programa švietimo ir mokslo politikos ir vadybos

Recenzentas

(parašas)

doc. dr. V. Pavardė

2025 01 15

Vadovas

(parašas)

Prof. dr. J. Urbanovič

2025 01 01

Atliko

ŠMPvmns23-1gr stud

(parašas)

R. Žvirblis

2025 01 10

VILNIUS, 2024

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. SEK komponentų įtaka gyvenimo kokybei	12
2 lentelė. Mokymosi aplinkos ir jas sudarantys elementai	21
3 lentelė. Tyrimo dalyvių demografinės charakteristikos	35
4 lentelė. SEK aplinkos apibūdinimas	37
5 lentelė. Požiūris į nuostatą, kad mokinių iš SEK aplinkos pasiekimai yra žemi	39
6 lentelė. Svarbiausios žemų pasiekimų priežastys nepalankios SEK aplinkos vaikams	40
7 lentelė. Požiūris į tarptautinių tyrimų rezultatus	42
8 lentelė. SEK komponentai, turintys didžiausią įtaką žemiems mokinių ugdymosi pasiekimams..	43
9 lentelė. SEK komponentai, turintys palankią įtaką mokinių ugdymosi pasiekimams	45
10 lentelė. Tarptautinių mokinių tyrimų rezultatų analizės poreikis	46
11 lentelė. Mokyklos lygmens galimybės mokinių ugdymosi pasiekimams gerinti	47
12 lentelė. Mokytojo lygmens galimybės mokinių ugdymosi pasiekimams gerinti	49
13 lentelė. Mokinio lygmens galimybės mokinių ugdymosi pasiekimams gerinti	50
14 lentelė. Tėvų galimybių gerinti vaiko ugdymosi pasiekimus situacijos aptarimas	51
15 lentelė. Vadovo įtaka svarbi mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimų gerinimui	52
16 lentelė. Įgyvendintos priemonės, būdai ar metodai, padėję pagerinti ugdymosi pasiekimus	54

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Svarbiausi SEK komponentai.....	11
2 pav. SEK komponentų įtaka žmogaus padėčiai visuomenėje	12
3 pav. Mokymuisi palankios aplinkos kūrimo lygmenys ir jų veiksniai.....	19
4 pav. Fizinės klasės aplinkos komponentai	25
5 pav. Asmens gerovei ir atsparumui įtaką darantys veiksniai, susiję su mokymo įstaiga.....	27
6 pav. PISA skaitymo ir matematikos kaita trijų mokinių grupių, sugrupuotų pagal nepalankią SEK aplinką	29
7 pav. Lietuvos ir Estijos 2018 m. PISA skaitymo gebėjimų pagal SEK aplinką rezultatai.....	30
8 pav. PISA tyrimo Lietuvos mokinių skaitymo gebėjimų rezultatai pagal gyventojų skaičių ir vietovę, kur yra mokykla.	31
9 pav. Matematinio raštingumo atotrūkis pagal vietovę.	32
10 pav. Tyrimo teorinis modelis	33

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 PRIEDAS	Interviu protokolas.....	67
2 PRIEDAS	1 tyrimo dalyvio interviu protokolas.....	67
3 PRIEDAS	2 tyrimo dalyvio interviu protokolas	69
4 PRIEDAS	3 tyrimo dalyvio interviu protokolas.....	71
5 PRIEDAS	4 tyrimo dalyvio interviu protokolas	72
6 PRIEDAS	5 tyrimo dalyvio interviu protokolas.....	75
7 PRIEDAS	6 tyrimo dalyvio interviu protokolas.....	76
8 PRIEDAS	7 tyrimo dalyvio interviu protokolas.....	77
9 PRIEDAS	8 tyrimo dalyvio interviu protokolas.....	79
10 PRIEDAS	9 tyrimo dalyvio interviu protokolas.....	80
11 PRIEDAS	10 tyrimo dalyvio interviu protokolas.....	83

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

PRIEDŲ SĄRAŠAS

IVADAS.....	7
1. MOKINIŲ IŠ SOCIALINĖS, EKONOMINĖS IR KULTŪRINĖS APLINKOS UGDYMO PASIEKIMŲ GERINIMO GALIMYBIŲ TEORINIAI ASPEKTAI.....	11
1.1. Socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos samprata.....	11
1.2. Veiksniai, lemiantys mokinių iš nepalankios socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos pasiekimus.....	14
1.3. Mokinių iš nepalankios SEK aplinkos pasiekimų gerinimo galimybių patirtis užsienio valstybėse.....	17
1.4. Ugdymuisi palankios aplinkos kūrimo lygmenys ir veiksniai.....	19
1.4.1. Ugdymui palankios aplinkos kūrimo galimybės.....	19
1.4.2. Mokyklos organizacijos lygmuo kuriant palankią ugdymui(si) mokyklos aplinką.....	21
1.4.3. Mokytojo lygmuo kuriant palankią ugdymui(si) mokyklos aplinką.....	23
1.4.4. Mokinio lygmuo kuriant palankią ugdymui(si) mokyklos aplinką.....	26
2. MOKINIŲ IŠ NEPALANKIOS SOCIALINĖS, EKONOMINĖS, KULTŪRINĖS APLINKOS UGDYMO PASIEKIMŲ GERINIMO GALIMYBIŲ TYRIMAS.....	29
2.1. Tyrimo teorinis modelis.....	29
2.2. Tyrimo tikslas ir uždaviniai.....	33
2.3. Tyrimo strategija ir metodai.....	34
2.4. Tyrimo instrumentas.....	34
2.5. Tyrimo organizavimas ir eiga.....	35
2.6. Tyrimo imties charakteristika.....	35
2.7. Tyrimo etika.....	36
3. MOKINIŲ IŠ NEPALANKIOS SEK APLINKOS PASIEKIMŲ GERINIMO TYRIMAS.....	37
3.1. Mokinių iš nepalankios SEK aplinkos žemesnių ugdymo(si) pasiekimų priežastys.....	37
3.2. Palanki ir nepalanki SEK komponentų įtaka mokinių pasiekimams.....	43
3.3. Mokyklos organizacijos, mokytojo ir mokinio lygmens įtaka mokinių pasiekimų gerinimui.....	47
3.4. Mokyklos vadovo galimybės siekiant gerinti mokinių iš SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus.....	52
IŠVADOS.....	56
PASIŪLYMAI.....	58
LITERATŪRA.....	59
SANTRAUKA.....	64
SUMMARY.....	65
PRIEDAI.....	66

IVADAS

Temos aktualumas. Įvairių šalių tarptautinių mokinių pasiekimų TIMSS, PISA tyrimų rezultatų analizė rodo, kad nepriklausomai nuo to, kokia šalis dalyvavo tyrime, nepalanki mokinių socialinė, ekonominė ir kultūrinė (toliau SEK) aplinka turi aiškias sąsajas su mokinių pasiekimais. Lietuvos strateginiuose dokumentuose švietimo rodikliai siejami su EBPO PISA tyrimais. Lietuvoje mokinių iš nepalankios SEK aplinkos pasiekimai yra ženkliai žemesni negu mokinių, kurie gyvena palankioje socialinėje, ekonominėje ir kultūrinėje aplinkoje, todėl mokiniams iš nepalankios SEK aplinkos sumažėja tolimesnio išsilavinimo ir gyvenimo ateities perspektyvos. Estijos švietimo sistemos pavyzdys rodo, kad galima ženkliai pagerinti nepalankios SEK aplinkos mokinių pasiekimus. Mokinių pasiekimai yra glaudžiai susiję su ugdymo(si) aplinka mokykloje, kas ir įpareigoja mokyklas identifikuoti žemų pasiekimų priežastis ir ieškoti galimybių jas pašalinti ir gerinti vaikų pasiekimus. Vadovaudamasis LR Švietimo įstatyme įvardintomis mokyklos vadovo funkcijomis ir atsakomybėmis, mokyklos vadovas atsako ne tik už tinkamą mokyklos veiklos organizavimą, bet ir ugdymo rezultatus, kas leidžia daryti prielaidą, kad mokyklos vadovas gali įvertinti, kokie mokyklos veiksmas, taikomi ugdymo(si) metodai galėtų padėti pagerinti nepalankios SEK aplinkos vaikų pasiekimus. Taigi mokyklos vadovo atsakomybės už mokinių pasiekimus įgyvendinimas sudaro magistro baigiamojo darbo praktinį aktualumą.

Mokinių iš nepalankios SEK aplinkos mokymosi pasiekimų analizei, pasiekimų gerinimo galimybėms naudojami tarptautiniai penkiolikmečių tyrimai: EBPO PISA, kurie vyksta kas treji metai ir apima tris sritis: skaitymo gebėjimų, matematinio ir gamtamokslinio raštingumo, 8 klasėse gamtos mokslų ir matematikos TIMSS tyrimas ir skaitymo gebėjimų PIRLS tyrimas 4 klasėse. Daugelyje šalių ir Lietuvoje EBPO PISA tyrimai naudojami siekiant pamatuoti vaikų pasiekimus ir stebėti švietimo tendencijas. Lietuvos strateginiuose dokumentuose keliama švietimo tikslai, taip pat yra matuojami EBPO PISA atliekamais tyrimais. Nors atsiranda ir kritikos, kad PISA užduotys yra unifikuotos, neatsižvelgiama į šalių kultūrinį kontekstą, atliepia tik globalizacijos poreikį. Lietuvos švietimo, mokslo ir sporto ministerija kiekvienais metais rengia išsamias temines kasmetines švietimo būklės apžvalgas: „Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose“, „Švietimo teisingumas“ (2023), „Mokinių iš (ne)palankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimai ir parama jų mokymuisi“ (2022), „Lietuvos miestų ir kaimų mokinių pasiekimai: skirtumai, jų priežastys, galimi įveikos būdai“ (2020), kuriuose analizuojami ir nepalankios SEK aplinkos įtakos mokinių pasiekimams aspektai.

Temos ištirtumas. Mokinių iš nepalankios ekonominės, socialinės ir kultūrinės aplinkos (SEK) mokymosi pasiekimus tyrinėja tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių mokslininkai. Papachristou (2022) tirtas vaikų grupavimas pagal gebėjimus atskleidžia, kad padidinus išsilavinimo nelygybę, vaikai patekė į prastesnę pasiekimų grupę daro prastesnę pažangą. Bartik (2018) požiūriu, šeimos pajamos gali

turėti didesnę įtaką karjeros pajamoms ateityje, nei koledžo lankymas ar vaiko mokymasis. Jotteranda (2018) nustatyta, kad nepaisant pasipriešinimo, didėjantis mokslinių darbų skaičius rodo ryšį tarp žemos socialinės ir ekonominės vaiko aplinkos ir vaikų smegenų vystymosi. Panašius tyrinėjimų rezultatus pateikia ir Lawson ir Farah (2017) nurodydami, kad aiški koreliacija tarp vykdomosios smegenų veiklos formavimosi vaikystėje ir paauglystėje, skaitymo ir matematikos pasiekimų Pekrun ir kt. (2017) atliktas vaikų emocijų tyrimas atskleidė, kad teigiamos emocijos skatina mėgavimąsi mokslu, o neigiamos emocijos kenkia vidinei ir išorinei vaiko motyvacijai. Alukwe, Schroeders (2015) tirdami įvairių veiksmų įtaką mokinių pasiekimams, tėvų ekonominės, socialinės padėties įtaką įvardino vienu iš svarbesnių elementų, kurie turi įtakos mokinių pasiekimams. Considini, Zappala (2002) teigia, kad ryšys tarp SEK aplinkos ir vaikų akademinų rezultatų yra nustatytas sociologiniais tyrimais ir nors nesutariama, kaip tinkamai išmatuoti vaikų rezultatus, dauguma tyrimų atskleidžia, kad vaikų, iš žemo SEK aplinkos pasiekimai žemesni negu vaikų, priklausančių aukštesnio SEK lygio aplinkai. Panašios nuostatos laikosi ir Vadivel, Alam, Ajanil (2023) teigdami, jog labiausiai pasiekimams įtakos turi tėvų išsilavinimas ir finansinė padėtis. Munir, Faiza, Jamal ir kt. (2023) atliktų tyrimų išvadose teigiama, kad socialinio ir ekonominio statuso įtaka akademiniams pasiekimams gali būti siejama su tokiais veiksniais: prieigos prie švietimo išteklių galimybė, tėvų išsilavinimo lygis, socialinis ir kultūrinis kapitalas. Yohannes, Okbay, Yemane (2021) besimokančio priklausymą socialinei, ekonominei bei kultūrinei aplinkai taip pat išskyrė kaip kintamuosius, turinčius įtakos mokinių pasiekimams. Yang (2023) tyrimai atskleidė, kad ir kultūrinė aplinka svarbi mokinių pasiekimams, kadangi kuo daugiau šeimoje dėmesio skiriama vaikų kultūriniam suvokimui, tarpusavio santykių puoselėjimui, neformaliai ugdymui, tuo greičiau vaikai suvokia mokymosi svarbą. Yan Yan, Gai ir Tchounwou (2022) atlikti tyrimai atskleidžia, kad yra moksleivių, kurie sugeba pasiekti ir gerų mokymosi rezultatų, kuomet geba susikurti savo akademinius poreikius ir įvertinti tėvų lūkesčius. Amiri ir Karfa (2021) tirdami įvairiakalbės bendruomenės pasiekimus ir įtaką jų skirtingumui nustatė, kad labai svarbi tėvų visuomeninės padėties įtaka bei pačių mokinių asmeninės savybės. Yu, Liu, Guo (2022) aptarta Bourdie kultūros kapitalo suskirstymo analizė ir jo įtaka šeimos galimybėms bei poveikiui vaikų pasiekimams. Oladipupo, Ehigbochie (2017) savo tyrimais nustatė, kad palankūs mokinių pasiekimai gali užtikrinti ir aukštesnę ateities gyvenimo kokybę. Taigi atlikta mokslinės literatūros analizė atskleidžia, kad vaikų pasiekimams turi įtakos palanki arba nepalanki SEK aplinka. Tačiau mokslininkų atliekamuose tyrimuose ieškoma ir galimybių, kaip pagerinti mokinių pasiekimų, kas sudaro ir mokslinį baigiamojo magistro darbo naujumą.

Lietuvoje mokslininkai akcentuoja įvairius aspektus. Dudaitės (2008) atlikti tyrimai patvirtina akivaizdų ryšį tarp vaikų matematikos pasiekimų ir vaiko socialinės ir ekonominės padėties, šis regresinis ryšys stipriausias tarp visų mokyklos lygio kintamųjų ir mokinių pasiekimų, jis dar veikia ir mokyklos dydį ir tipą. Brandišauskienė (2022) pateikė detalias metodines rekomendacijas SEK vaikų

pasiekimų gerinimui, Brandišauskienės ir kt.(2021) nustatyta, kad darbas nepalankiame socialiniame, ekonominiame ir kultūriniame kontekste esančiose mokyklose, mokytojams sukelia daugiau streso, mažesnis mokinių įsitraukimas į mokymąsi, žemesni pasiekimai, mokytojo pagalba nepalankios SEK aplinkos vaikams reikalinga didesnė. Panaši nuostata išsakyta ir Bukšnytės-Marmienės ir kt. (2023) pastebint, kad siekiant mokyklos užsibrėžtų tikslų, vadovams būtina atkreipti dėmesį ir į mokytojų tarpusavio santykių kokybę. Brandišauskienės ir kt.(2020) nustatyta, kad vaikams iš SEK aplinkos tinkamesnis didesnis mokytojo vaidmuo ir tiesioginis mokymas. Zabulionio (2020) teigimu, nustatant vaiko nepalankią socialinę, ekonominę ir kultūrinę aplinką, sunku ją palyginti skirtingų tradicijų ir skirtingo ekonominio lygio šalyse. Bakonio (2020) nustatyta, kad kaimo mokyklas, ypatingai priemiesčio, palieka labiau motyvuoti, labiau išsilavinusių ir turinčių geresnę ekonominę padėtį šeimų vaikai, tai galima susieti ir su vaikų pasiekimų rezultatais kaimo vietovėje. Bruzgelevičienės (2019) tyrimo išvadose nurodoma, kad išorinis intensyvus, ilgalaikis mokyklos ir mokytojų konsultavimas gali veikti mokinių pasiekimus, švelnindamas socialinio, ekonominio kultūrinio konteksto įtaką. Lietuvoje socialinės atskirties, nepalankios SEK aplinkos įtaką mokinių pasiekimams ir įveikos būdus pasiekimų atotrūkiams įveikti Lietuvos kontekste tyrusi Sevalneva ir kt.(2023) suformulavo mokinių akademinio atsparumo sąlygas, tinkančias nepalankios SEK aplinkos vaikams, kurias gali įgyvendinti mokyklos.

Darbo naujumas. Lietuvoje mokinių iš nepalankios socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos (SEK) mokinių pasiekimus siekiama gerinti per mokyklos, mokytojų pridėtinės vertės didinimą, kas neabejotinai teisinga. Kaip svarbūs kriterijai, turintys įtakos mokinių pasiekimams yra mokyklos ir mokytojo pasirengimo lygmuo, todėl mokyklos vadovo veikla ir galimybės suformuoti pasiekimų gerinimo veiksnius sudaro baigiamojo magistro darbo naujumą.

Tyrimo objektas: Mokinių iš nepalankios SEK aplinkos pasiekimų gerinimo galimybės.

Tyrimo problema: Kokios priežastys dažniausiai turi įtakos, nepalankios SEK aplinkos mokinių pasiekimams? Kokie mokyklų taikomi ugdymą(si) įgalinantys veiksniai ir priemonės padėtų pagerinti nepalankios SEK aplinkos mokinių pasiekimus? Kokią įtaką gali turėti mokyklų vadovai gerinant nepalankios SEK aplinkos mokinių pasiekimus?

Tyrimo tikslas: Ištirti mokinių iš nepalankios socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos ugdymosi pasiekimų gerinimo galimybes, atskleidžiant pagrindines mokyklų veiksmų sąlygas bei priemones, didinančias jų mokymosi rezultatus ir ugdymosi patirtį.

Darbo uždaviniai:

1. Pateikti nepalankios SEK aplinkos apibrėžtį,
2. Išanalizuoti mokinių iš nepalankios socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos ugdymosi pasiekimus lemiančius veiksnius.
3. Identifikuoti mokyklų veiklos strategijas ir priemones, skatinančias šių mokinių mokymosi rezultatų gerėjimą.

4. Atlikus empirinį tyrimą identifikuoti nepalankios SEK aplinkos mokinių pasiekimų gerinimo galimybes Utenos rajono mokyklose bei parengti pasiūlymus, kaip optimizuoti mokinių iš nepalankios aplinkos ugdymosi pasiekimus

Darbe naudoti metodai:

Teoriniai: mokslinės literatūros analizė, tarptautinių mokinių tyrimų analizė.

Empiriniai – pusiau struktūruotas interviu, turinio analizė.

Tyrimo imtis. Pasirinkta ekspertų imtis, leidžianti gauti pagrįstus argumentuotus teiginius apie nagrinėjamą objektą – Utenos rajono mokyklų vadovai (10).

Baigiamąjį darbo sudaro lentelių ir paveikslų sąrašas, įvadas, teorinė dalis, ir tiriamoji dalis.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys dalys, išvados ir pasiūlymai. Darbe panaudota 16 lentelių ir 9 paveikslai, panaudota 60 šaltinių, darbe (be priedų) 66 psl., pateikta 11 priedų.

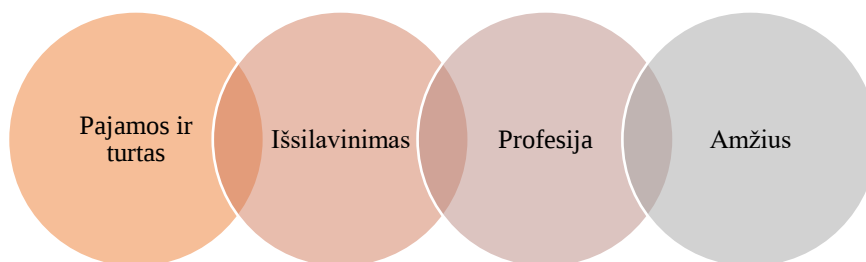
1. MOKINIŲ IŠ SOCIALINĖS, EKONOMINĖS IR KULTŪRINĖS APLINKOS UGDYMO SI PASIEKIMŲ GERINIMO GALIMYBIŲ TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos samprata

Kiekvienas žmogus auga šeimoje, kurioje jis auklėjamas, ugdomas, tačiau pagal Alukwe, Schroeders (2015), jo mokymosi sėkmė priklauso nuo daugelio veiksnių. Minėtų autorių teigiama, jog daugumos mokslinių tyrimų išvadose nurodoma, kad vaikų ugdyme labai svarbi tėvų įtaka, tačiau dažniausiai yra analizuojami socialiniai, ekonominiai ir kultūriniai (toliau SEK) veiksniai, kurie turi reikšmingą įtaką šeimos gyvenimo aplinkai. Önder E., Uyar S. (2018) teigimu, kiekvienam asmeniui svarbu susikurti saugią ateitį, tačiau kai kurių žmonių gyvenime būna komplikacijų, dėl kurių sudėtinga pasiekti sėkmės. Todėl minėtų autorių teigimu, socialinė, emocinė ir ekonominė padėtis lemia ne tik galimybę gauti gerą išsilavinimą, bet turi įtakos ir mokymosi sėkmei.

Pagal Vadivel ir kt. (2023), šeimos socialinė ir ekonominė padėtis lemia jos galimybes visuomenės hierarchijoje. Vadivel ir kt. (2023) požiūriu, netgi šeimos vertybės, elgesio normos, kultūrinė patirtis gali turėti įtakos jos socialinei padėčiai. Pagal Njuguna (2021), socialiniai ir kultūriniai veiksniai yra visuomenės ir kultūros jėga: kalba, teisė, estetika, religija, vertybinės nuostatos, šeimos santykiai, bendruomenės santykiai, kurie turi įtaką kiekvieno visuomenės nario vystymuisi. Pagal Pehlivan, Aslan (2018), socialinis ir ekonominis statusas apibrėžiamas kaip asmens padėtis visuomenėje, užtikrinanti gerovę, prestižą bei profesinį autoritetą.

Munir ir kt. (2023) teigia, kad SEK statusas reiškia asmenų socialinę, ekonominę ir kultūrinę padėtį visuomenėje ir apima tokius matmenis: pajamos, tėvų išsilavinimas, profesija, finansinis stabilumas, kurie atspindi tiek socialinius, tiek ekonominius ar kultūrinius pranašumus arba trūkumus. Panašią nuostatą išsako ir Easmin, Hossain Das Acma (2019) teigdami, kad šeimos ekonominę ir socialinę statusą parodo šeimos gaunamos pajamos, tėvų išsilavinimo lygis, tėvų profesija ir socialinė padėtis bendruomenėje. Taigi dauguma mokslininkų išskiria įvairius socialinės ir ekonominės padėties kriterijus, tačiau galima įvardinti esminius komponentus (žr. 1 pav.).

1 pav. Svarbiausi SEK komponentai

Sudaryta darbo autoriaus pagal Munir ir kt. (2023), Easmin ir kt. (2019).

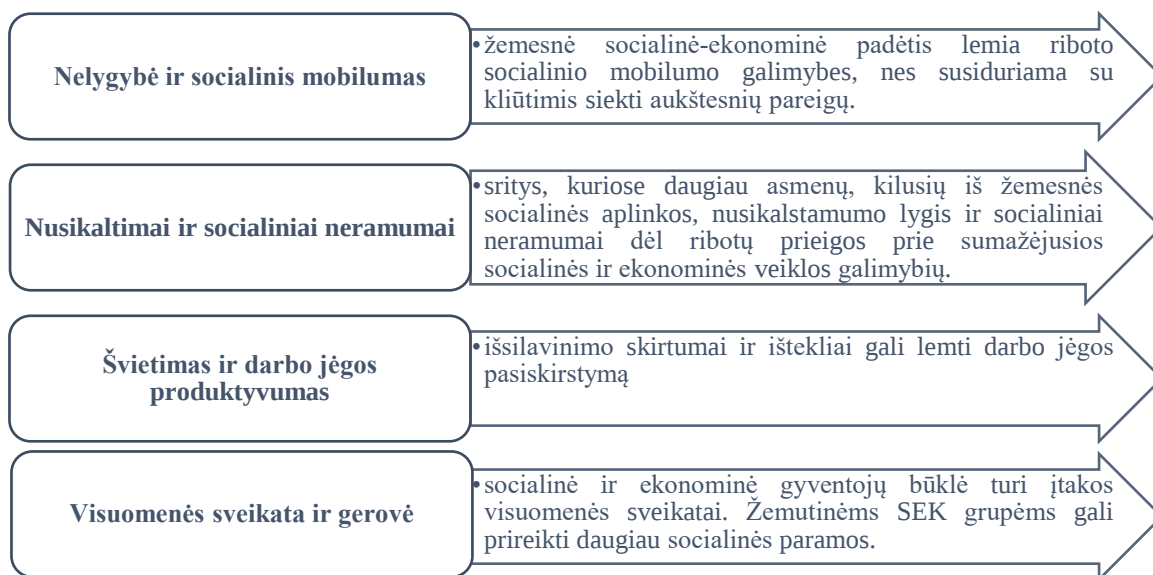
Pirmame paveiksle išvardinti esminiai SEK komponentai ne tik suformuoja socialinį, ekonominį visuomenės statusą, bet turi ir kitokią įtaką žmogaus gyvenimo kokybei (žr. 1 lentelė)

1 lentelė. SEK komponentų įtaka gyvenimo kokybei

Sveikata	Išsilavinimo ir įsidarbinimo galimybės	Būsto ir gyvenimo sąlygos	Socialinis kapitalas ir tinklai
Aukštesnio SEK asmenys turi geresnes galimybes sveikatos priežiūrai, sveikas gyvenimo būdas, mažiau streso.	Aukštesnio SEK aplinkos žmonės dažniau turi geresnį išsilavinimą, todėl turi lengvesnes galimybes įsidarbinti, užimti aukštesnes pareigas.	Aukštesnis SEK lygis sudaro sąlygas turėti ir geresnes gyvenimo sąlygas, nusipirkti patogesnius namus, pasirinkti gyvenamąjį rajoną.	Aukštesnio išsilavinimo žmonės turi didesnes galimybes pasirinkti socialines aplinkas ar tinklus, kas gali padėti siekti karjeros.

Sudaryta darbo autoriaus pagal Munir ir kt. (2023), Easmin ir kt. (2019).

Taigi pagal nurodytą SEK komponentų įtaką žmogaus gyvenimo kokybei matyti, kad šie komponentai aiškiai palankesni tiems asmenims, kurie priklauso aukštesniam ekonominiam ir socialiniam lygmenims. Vadinasi, ugdymosi pasiekimai gali turėti reikšmingą įtaką žmogaus ateičiai ir jo gyvenimo kokybei. Daugelis autorių išskiria SEK komponentų įtaką ir poveikį žmogaus padėčiai visuomenėje (žr. 2 pav.).

2 pav. SEK komponentų įtaka žmogaus padėčiai visuomenėje

Sudaryta darbo autoriaus pagal Ternenge ir kt. (2021)

Remiantis 2 paveiksle įvardintu poveikiu žmogaus padėčiai visuomenėje matyti, kad aukštesnį SEK statusą turintys asmenys turi palankesnes galimybes įsitvirtinti darbo rinkoje, rečiau įsitraukia į nusikalstamas veikas. Žemesnis SEK statusas sudaro sudėtingesnes galimybes įsitvirtinti darbo rinkoje,

daugiau reikalaujama socialinės paramos. Todėl įvertinant SEK komponentų įtaką galima teigti, kad kuo aukštesnis žmogaus SEK statusas, tuo geresnės galimybės turi užsitikrinti gyvenimo kokybę ir padėti visuomenėje.

Pagal Yang (2023) mokymosi rezultatams svarbi ne tik socialinė-ekonominė, bet ir kultūrinė šeimos situacija, kadangi per tėvų kultūros sampratą, ideologines nuostatas, tarpusavio santykius pasireiškia ir vaikų poelgiai, kultūrinis suvokimas, pomėgiai. Minėto autoriaus požiūriu, kultūrinis šeimos gyvenimas priklauso nuo socialinio ir ekonominio šeimos statuso, nes daugiau finansinių galimybių turinti šeima gali aktyviau naudotis kultūrine aplinka ir puoselėti kultūrines vertybes. Todėl, pasak Yang (2023), tėvai siekdami suteikti vaikams daugiau kultūrinio pažinimo investuoja į vaikų veiklas už mokyklos ribų, neformaliojo švietimo veiklas, patys daug skaito ir lavina vaikų pomėgį skaityti. Ternenge ir kt. (2021) kultūrinei aplinkai priskiriami bendruomenės įsitikinimai, bendraamžių grupė, tėvų požiūris į mokymąsi ir mokslą. Minėti autoriai, gilindamiesi į nuostatas, jog mokinių socialinė ir ekonominė patirtis turi įtakos mokymosi pasiekimams, nurodo, kad žemas statusas turi įtakos nepalankiems rezultatams dėl to, kad lieka nepatenkinti vaiko pagrindiniai poreikiai, nepalanki aplinka formuoja žemą savigarbą. Tačiau, pasak minėtų autorių, nereiškia, kad turtingose šeimose gimsta protingesni vaikai. Geresniems jų pasiekimams įtakos turi vaikų gaunama patirtis, kuri skatina jų intelektualinę vystymąsi, jų ugdyme(si) daugiau dalyvauja tėvai, skirtingai nei žemesniam socialiniam sluoksniui priklausančiose šeimose.

Remiantis Yu, Liu, Guo (2022) pateikta pamatinė mokslininko Bourdieu aptarta kultūrinio kapitalo sąvoka, galima teigti, kad kultūrinis kapitalas yra trijų formų: objektyvizuotas, institucionalizuotas ir įkūnytas. Objektyvuota kultūrinė būseną reiškia kultūros produktus (paveikslus, knygas, muzikos instrumentus, kūrinius ir kt.). Tokie produktai gali būti ir materialūs, ir simboliniai. Institucionalizuota kultūrinio kapitalo būseną yra išreikšta diplomu, kuris suteikia jo savininkui nuolatinę ir teisiškai garantuotą vertę ir yra nuolatinė proto ir kūno tendencija (dailininkai, ir kt. sričių menininkai). Minėtų autorių požiūriu, Bourdieu svarbiausias buvo įkūnytas kultūrinis kapitalas, kuris gali suteikti asmeniui apsaugą materialinės ir simbolinės naudos pavidalu, gali būti perduodamas ar kaupiamas per šeimos ugdymą. Taigi minėtų autorių požiūriu, toks kultūros kapitalo skirstymas aiškiai parodo, kiek šeimos kultūrinis išprusimas ir galimybės gali turėti įtakos savo vaikų pasiekimams. Adeyeye (2023) taip pat akcentuoja Bourdieu kultūrinio kapitalo skirstymą bei šio mokslininko nuostatą, kad kultūrinis kapitalas turi ilgalaikį fizinį ir protinį poveikį žmogui.

Apibendrinant galima teigti, kad socialinė, ekonominė ir kultūrinė aplinka turi įtakos mokymosi sėkmei, o ši aplinka yra apibrėžiama kaip asmens socialinė, ekonominė ir kultūrinė padėtis visuomenėje ir apima šiuos matmenis: pajamos, tėvų išsilavinimas, profesija, finansinis stabilumas. Išvardinti matmenys atspindi žmogaus padėties pranašumus arba trūkumus, suformuoja žmogaus statusą visuomenėje.

1.2. Veiksniai, lemiantys mokinių iš nepalankios socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos pasiekimus

Pagal Vadivel, Alam, Nikpoo ir kt. (2023) mokinio pasiekimams švietimo sistemoje skiriamas didžiausias prioritetas. Minėtų autorių požiūriu, vaiko ugdymosi pasiekimai yra jo mokslinio išsilavinimo pagrindas, kadangi ugdymas ne tik moko suprasti, išmokti, bet ir formuoja asmenybę, ugdo dorovines vertybes, plečia žinias. Minėtų autorių teigiama, kad būtent SEK aplinkos šeimose augančių vaikų ugdymosi pasiekimai būna žemesni. Vadivel ir kt. (2023) teigia, kad šeimos socialinė ir ekonominė padėtis lemia jos socialinę ir ekonominę padėtį visuomenės hierarchijoje, ir tai minėti autoriai įvardija galingiausiu veiksnium, lemiančiu vaiko akademinį pasiekimą.

Pagal Banerjee (2016), vaiko pasiekimus gali nulemti keli veiksniai, nes su švietimo problemomis dažniausiai susiduria įvairios grupės: imigrantai, globojami vaikai, tokie vaikai, kurie gyvena nepalankiomis sąlygomis, kuriems mokyklos lankymas gali būti labiau susijęs su galimybe gauti nemokamus pietus ar kitokias lengvatas. Remiantis Banerjee (2016) galima tik patvirtinti, kad vaikų, iš nepalankių aplinkų pasiekimų rodikliai prastesni už jų bendraamžius daugelyje pasaulio valstybių.

Destin, Hanselman, Yeager ir kt. (2019) teigimu, socialiniai ir ekonominiai rodikliai, tokie kaip tėvų išsilavinimas ir šeimos finansiniai ištekliai gali turėti įtakos vaikų ugdymosi pasiekimams ir per psichologinius mechanizmus. Pavyzdžiui, aukštesnės SEK aplinkos vaikai pagal gyvenimo patirtį bus labiau akademiški, kadangi turi geresnes perspektyvas, kurios formuoja jų mąstyseną. Tačiau minėtų autorių nurodoma, kad sudėtinga šeimos finansinė padėtis, prasta kaimynystės aplinka, gyvenimo patirtis ir su ja susijęs kasdienių gyvenimo aspektų rinkinys sistemingai formuoja nusistatymą, per kurį žmogus mato savo vietą. Todėl, jei jaunuoliai mato nepasiekiamas geresnės socialinės aplinkos galimybes, jie neįsivaizduoja jokios motyvacijos ir akademinę pažangą mažai tikėtina.

Pagal Önder ir kt. (2018), yra mokslinių tyrimų, kurie parodo, kad mokinio pasiekimams turi įtakos ne tik socialiniai-ekonominiai faktoriai, bet ir tėvų išsilavinimas, gyvenamojo būsto tipas: kur vaikas gyvena – privačiame name ar bute, taip pat gyvenamojo rajono įtaka. Vadinasi, ne vien priklausymas nepalankiai SEK aplinkai, bet ir atskiri ekonominiai ar socialiniai veiksniai gali tapti veiksnium, lemiančiu ugdymo pasiekimus.

Akcentuojant šeimos įtaką vaiko ugdymosi pasiekimams tikslinga pritarti Dhiman (2023) išsakytai nuostatai, kad šeima dažniausiai laikoma pagrindiniu socializacijos šaltiniu ir vaidina lemiamą vaidmenį formuojant žmonių elgesį. Šeima paprastai yra ta viena, kur žmonės mokosi socialinių normų ir vertybių, kurios paprastai perduodamos iš kartos į kartą. Todėl minėto autoriaus požiūriu, šeimos nariai yra vienas kitam sektingu pavyzdžiu, tiesioginėmis ir netiesioginėmis priemonėmis daro įtaką vienas kito elgesiui.

Mokslinėje literatūroje analizuojant šeimos įtaką mokymosi rezultatams dažniausiai akcentuojamas šeimos ekonominis ir socialinis statusas, kurio požymius Considine ir Zappala (2016) įvardina tokiais:

- Žemesnis raštingumo, skaičiavimo ir suvokimo lygis;
- Iškritimas iš mokyklos dėl mokymosi ar elgesio;
- Demonstruojamas probleminis elgesys mokykloje;
- Mažesnė tikimybė siekti auštojo mokslo;
- Rečiau skiria dėmesį specializuotiems ir gamtos mokslo dalykams;
- Demonstruoja neigiamą požiūrį į mokyklą;
- Mažiau sėkmingas perėjimas iš mokyklos į darbo rinką.

Prasti mokinių pasiekimai yra iššūkis vaikams, tėvams ir mokyklai, todėl atliekami įvairūs moksliniai tyrimai, kurie padėtų nustatyti veiksnius, turinčius įtakos mokinių pasiekimams. Pagal Alukwe ir kt. (2015) SEK veiksmų įtaka labai stebima daugelio valstybių mokinių pasiekimų rezultatų analizėse. Pasak Munir, Faiza, Jamal ir kt. (2023), švietimas yra pripažįstamas kaip esminis veiksnys, leidžiantis kiekvienam individui tobulėti ir siekti gyvenimo kokybės. Remiantis minėtų autorių tyrimais galima teigti, kad akademiniai pasiekimai, tokie kaip testų rezultatai, pažymių vidurkiai yra dažniausiai laikomi mokymosi sėkmės rodikliais. Tačiau daugelis tyrimų atskleidžia, kad SEK statusas vaidina labai svarbų vaidmenį formuojant akademinius rezultatus. Dauguma tyrimų parodo, kad šeimų, užimančių aukštesnę socialinę ir ekonominę padėtį, vaikų pasiekimai yra aukštesni. Panaši nuomonė išsakyta ir Easmin, Hossain Das Acma (2019). Yang (2023) taip pat akcentuoja, kad šeimos socialinė ir ekonominė padėtis turi didelę įtaką siekiant gerų mokymosi rezultatų. Pagal Pehlivan, Aslan (2018) šeimos, turinčios aukštesnį išsilavinimą, labiau linkusios padėti savo vaikams, aktyviau dalyvauti vaiko gyvenime ir ugdymo procese. Šie autoriai nurodo aukštąjį išsilavinimą kaip esminį akcentą vaiko akademiniai sėkmei, nes tose šeimose daugiau dėmesio skiriama vaiko supratimo kaip gyventi visuomenėje ugdymui, padėdama suprasti kultūrines vertybes ir prisitaikyti.

Pagal Singh ir Vyast (2014) ugdymo tikslas gali būti įvardijamas kaip siekis išryškinti individo asmenybės pokyčius, nuostatas, interesus, suformuoti idealus, mąstymo būdus, darbo įpročius, asmeninį bei socialinį prisitaikymą, kas įvertinama akademiniiais pasiekimais. Akademiniiai mokinių pasiekimai, pasak Ternenge, Torkuma (2021), yra įgytos žinios, kurios vertinamos mokytojų pažymiais, nusimatant ugdymo tikslus, kuriuos reikia pasiekti per tam tikrą laikotarpį. Pagal Oladipupo, Ehigbochie (2017) akademinius rezultatus galima apibrėžti kaip išsilavinimo rezultatą, kurį mokinys pasiekė savo ugdymosi įstaigoje. Pasak minėtų autorių, aukšti pasiekimai gali pagerinti mokinių ateities gyvenimo kokybę, atverti įvairesnes galimybes, sumažinti socialinę grėsmę ir užtikrinti aukštesnę savigarbą. Vadivel ir kt. (2023) teigimu, mokinių pasiekimai yra vieni svarbiausių bet kurios švietimo sistemos rezultatų. Mokinių, atsižvelgiant į jų sėkmę, pasiekimai skirstomi į aukštus, vidutinius arba žemus. Aukšti mokinių pasiekimų rezultatai, Ternenge, Torkuma (2021) teigimu, yra svarbūs valstybei, kadangi daugiau gerai besimokančių užtikrina ir geresnių ateities specialistų parengimą, tenkina visos visuomenės vystymosi bei tobulėjimo poreikį. Būtent švietimas, pasak minėtų autorių, sukuria

žmogiškąjį kapitalą, kuris inicijuos, planuos ir įgyvendins tautos ekonominį augimą. Taigi atliekami mokinių pasiekimų tyrimai ir analizė yra reikšmingi ir svarbūs nustatant galimas nepatenkinamų pasiekimų priežastis ir išskiriant veiksnius, kurie turi įtakos pasiekimų gerinimui.

Munir it kt. (2023) nurodo, kad yra nusistovėjusi nuostata, jog aukštesnės socialinės klasės ir ekonominės aplinkos tėvų vaikai turi geresnę prieigą prie „mokymosi išteklių“, lanko geresnes mokyklas, turi galimybę gauti įvairesnes knygas, naudotis moderniomis technologijomis. Vadinas, tie vaikai, kurie priklauso žemesnei socialinei klasei ir gyvena nepalankioje ekonominėje aplinkoje, neturi galimybių pasiekti aukštesnių akademinių rezultatų, todėl Munir it kt. (2023) požiūriu, atpažinti šiuos skirtumus yra svarbu kuriant švietimo politiką, kuomet siekiama užtikrinti teisingas išsilavinimo galimybes visiems mokiniams. Ternenge, Torkuma (2021) taip pat išskyrė tėvų amžių ir socialinę-ekonominę aplinką kaip veiksnius, turinčius labai reikšmingą įtaką mokymosi rezultatams. Tačiau, remiantis Yan Yan, Gai ir Tchounwou (2022), nepaisant gaunamų tyrimų rezultatų dėl nepalankios socialinės ekonominės šeimos padėties įtakos, yra mokinių, kurie pasiekia akademinių rezultatų, sugeba įveikti sunkumus. Tokie mokiniai, pasak YanYan ir kt. (2022), yra vadinami akademiškai atspariais mokiniais. Tyrimai atskleidžia, kad tokių mokinių pasiekimams yra reikšmingi asmeniniai išsilavinimo lūkesčiai, pozityvesnės akademinės emocijos, tėvų teigiami lūkesčiai dėl savo vaikų ateities.

Yang (2023) tyrimai atskleidė, kad akademiniams pasiekimams ir mokymosi rezultatams įtakos turi asmeninės mokinio savybės, šeimos įtaka, mokyklos veiksmai ir socialinė aplinka. Iš šių veiksmių minėtas autorius kaip svarbiausią išskiria šeimos įtaką, kadangi būtent šeimoje formuojamos vaiko asmeninės savybės, įpročiai, vertybės. Minėtas autorius pritaria ir kitų mokslininkų nuomonei, teigdamas, kad šeimos socialinis, ekonominis statusas, kultūriniai ištekliai turi labai reikšmingą įtaką jų pasiekimams. Panašias nuostatas išsako ir Vadivel, Alam, Ajamil (2023) teigdami, kad pripažįstama, kad aukštesnį ir vidutinį socialinį ekonominį statusą turinčių tėvų vaikai patiria palankesnę mokymosi aplinką namie, kadangi šie tėvai gali daugiau skirti lėšų mokymosi ištekliams. Žemo socialinio ekonominio sluoksnio šeimų vaikų rezultatai ir pasiekimai siejami su mažesnėmis tėvų galimybėmis ir noru dalyvauti vaiko mokyme(si). Minėtų autorių teigiama, kad labiausiai vaikų pasiekimams įtaką daro aukštesnis tėvų išsilavinimas ir finansinės galimybės, kadangi aukštesnį išsilavinimą turintys tėvai gali geriau įvertinti savo vaiko galimybes ir poreikius, padėti savo vaikams mokantis. Finansinis tėvų pagrindas sudaro galimybes jų vaikams naudotis naujausiomis technologijomis ir priemonėmis.

Apibendrinant galima teigti, kad mokinio pasiekimams daugelyje pasaulio šalių skiriamas didelis švietimo sistemos dėmesys, nes mokinių pasiekimai yra vieni svarbiausių bet kurios švietimo sistemos rezultatų. Tačiau kiekvienoje valstybėje egzistuoja SEK aplinkos, kuriose gyvenantys vaikai patiria nesėkmę mokydami, kadangi jų pasiekimus lemia įvairūs veiksniai. Svarbus veiksnys šeimos socialinė ir ekonominė padėtis, kurią nusako sudėtinga tėvų finansinė padėtis, prasta socialinė aplinka,

tėvų išsilavinimas, gyvenamo būsto tipas ir pan. Mokinio pasiekimams turi įtakos šeimoje formuojamos vertybės, mokyklos veiksmai ir socialinė bei kultūrinė aplinkos.

1.3. Mokinių iš nepalankios SEK aplinkos pasiekimų gerinimo galimybių patirtis užsienio valstybėse

Kaip daugelį veiklų ugdymosi procese, kurios kelia įvairias problemas, taip ir ugdymosi pasiekimus reikia gerinti. Pagal Broer, Bai ir Fonseca (2019), socialinė ir ekonominė nelygybė ir pastangos sumažinti socialinį-ekonominį atotrūkį švietime domina mokslininkus visame pasaulyje, o pasiekimų skirtumų mažinimas yra bendras daugelio švietimo sistemų tikslas.

Hall, Lundin, Sibbmark (2019) analizuodami Švedijos patirtį dėl pagalbos vaikams, gyvenantiems nepalankioje aplinkoje, teigia, kad gerinti šių vaikų pasiekimus ir sumažinti gyvenimo netolygumus yra pagrindinis iššūkis viešosioms švietimo sistemoms visame pasaulyje. Minėtų autorių teigimu, vaikai, augantys sąlygomis, kurioms būdingas skurdas, nedarbas, prasta sveikata ir nusikalstamumas, mokosi žymiai prasčiau nei vaikai, augantys gerokai palankesnėmis aplinkybėmis. Todėl, minėtų autorių teigimu, didžiausias iššūkis su kuriuo susiduria šių rajonų mokyklos yra pritraukti ir išlaikyti gerus pedagogus, kadangi jie labiau linkę dirbti mokyklose, kuriose mokosi vaikai iš palankios aplinkos. Todėl minėti autoriai akcentuodami mokytojų darbo kokybę kaip palankiausią veiksnį rezultatų gerinimui, mokytojų kaitą įvardija kaip problemą.

Cabral-Gouveia, Menezes, Neves (2023) aptardami Portugalijos patirtį siekiant padėti vaikams pagerinti pasiekimų rezultatus nurodo, kad nepaisant nuolatinių Švietimo pastangų, pasiekimų atotrūkis daugumoje visuomenių dar yra didelė kliūtis siekiant užtikrinti lygybę ir socialinį teisingumą. Didelė dalis šios nelygybės kyla iš priklausymo istoriškai diskriminuotoms grupėms. Žemesnio socialinio ir ekonominio statuso imigranto ir jo palikuonio padėties, juodaodžio, ispano ar romo bei kitos rasės atstovų būklė dar turi stiprią įtaką pasiekimams. Cabral-Gouveia ir kt. (2023) teigiama, kad siekiant padėti šios grupės vaikams pagerinti savo pasiekimus, buvo įgyvendinta daug naujų strategijų. Minėtų autorių tyrimo rezultatai atskleidžia, kad naudingesnės buvo tikslinės strategijos (pvz. skaitymo gebėjimų lavinimo) bei mokomųjų dalykų kryptingos intervencijos, tikslingai įgyvendinti mokyklos mastu valstybiniai ir bendruomeniniai projektai, taip pat svarbios įvairios programos, kurios sprendžia psichosocialines rasizmo ir diskriminacijos pasekmes.

Aptardami Nigerijos patirtį, Adeoye, Akinnubi, Lasisi (2023) taip pat išsako nuostatą, kad esminė švietimo problema įveikti socialinę ir ekonominę nelygybę ir sukurti mokiniams patrauklią mokymosi aplinką. Tokią autorių nuostatą diktuoja išsilavinimo skirtumų dėl netolygaus ekonominių socialinių išteklių pasiskirstymo ir galimybių analizė. Pasak Adeoye ir kt. (2023) socialiniams ir ekonominiams švietimo skirtumams būdingas nevienodas švietimo išteklių paskirstymas ir jo poveikis gali nulemti ne

tik vaikų, iš mažas pajamas gaunančių namų ūkių, blogesnius pasiekimus, bet sumažinti jų galimybes gauti aukštos kokybės mokymą. Minėtų autorių teigimu, siekiant pagerinti akademinius pasiekimus tikslinga kurti į mokinius orientuotas mokymosi aplinkas, taikyti individualų ir įtraukųjį ugdymą, sėkmingas iniciatyvas bei pažangiausias strategijas, kurios padėtų panaikinti pasiekimų atotrūkį tarp mokinių, gyvenančių skirtingomis sąlygomis. Adeoye ir kt. (2023) teigimu, viena iš pasiekimų gerinimų galimybių Nigerijoje akcentuojamas tėvų įsitraukimas ir dalyvavimas mokymo procese. Suformuotos tėvų grupės įgyvendina aktyvią partnerystę su mokykla ir padeda formuoti palankią bendravimo aplinką ir užtikrina, kad visos šalys: mokykla, tėvai, vaikai būtų įtraukti į ugdymo procesą.

Cockerill, Grieveson, Bingham, Higgins (2021) teigimu, socialiai ir ekonominiu požiūriu nepalankioje padėtyje esančių mokinių pasiekimai yra prasti lyginant su bendraamžiais visame pasaulyje. Minėti autoriai teigia, kad nors Didžioji Britanija yra turtinga šalis, tačiau ir joje mokinių pasiekimai kelia susirūpinimą. Tokia padėtis aktuali skurdžiuose regionuose, tačiau Cockerill ir kt. (2021) pastebėjimu, skurdesniuose regionuose yra mokyklų, kuriose nepalankioje aplinkose gyvenančių vaikų pasiekimai yra pakankamai aukšti. Todėl siekiant gerinti mokinių pasiekimus, minėtų autorių siūloma analizuoti sėkmingai dirbančių mokyklų patirtį ir ją taikyti kitose mokyklose.

Bellibas (2016) aptardamas vaikų iš nepalankios ekonominės aplinkos pasiekimus Turkijoje, nurodo, kad Turkijos mokslininkai taip pat daug dėmesio skyrė netolygių pasiekimų priežasčių analizei naudojant tarptautinius PISA duomenis. Tokie tyrimai leido atrasti, kad mokinių pasiekimų atotrūkis atsirado dėl mokyklų skirtumų ir regionų tipų. Vargingesniuose Turkijos regionuose matematikos ir gamtamokslinio raštingumo pasiekimai gerokai mažesni. Todėl minėtų autorių teigimu, didelį dėmesį pasiekimų gerinimui skyrė Turkijos švietimo politikos judėjimai, kurių veikla per pastarąjį dešimtmetį vertinama palankiai, nes nors Turkijos mokinių pasiekimai vis dar yra žemiau EBPO vidurkio, tačiau pasiekimai, vertinami tarptautiniais testais išaugo.

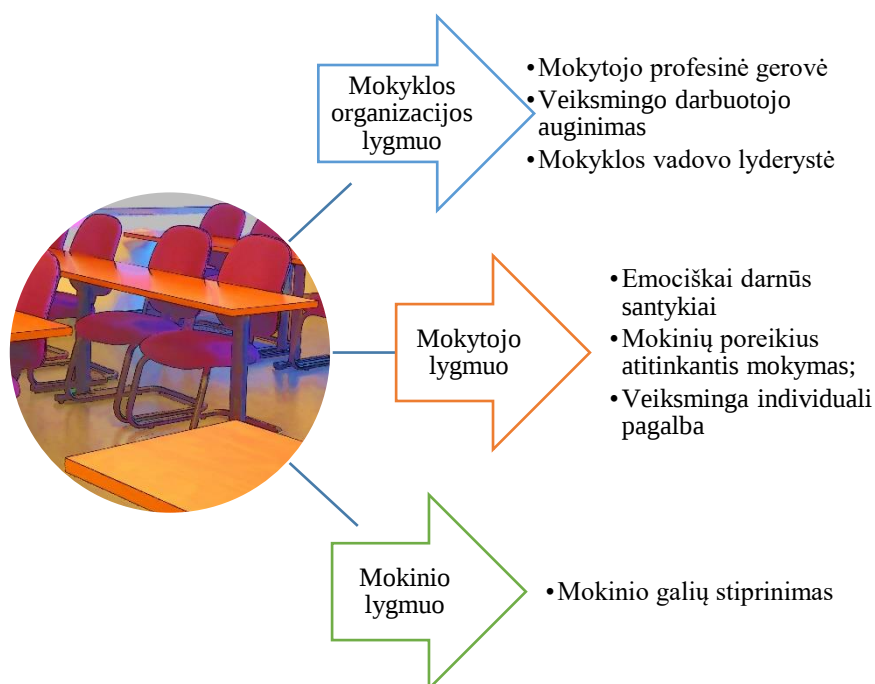
Apibendrinant galima teigti, kad užsienio valstybių patirtis siekiant gerinti mokinio, gyvenančio nepalankioje SEK aplinkoje, ugdymosi pasiekimus ieškoma įvairių galimybių. Švedijoje akcentuojama mokytojų kaitos problema, Portugalijoje išskiriama priklausymo istoriškai probleminėms grupėms problema, Nigerijoje akcentuojamos tėvų įsitraukimo galimybės, Didžiosios Britanijos skurdžiuose regionuose siekiama pritaikyti sėkmingų mokyklų patirtį, Turkijoje akcentuojama švietimo politikų įtaka, tačiau visose valstybėse ieškoma sprendimų, kaip padėti vaikams, esantiems nepalankioje socialinėje-ekonominėje ar kultūrinėje aplinkoje pagerinti pasiekimų rezultatus. Todėl galima teigti, kad siekiant pagerinti mokinių pasiekimus tikslinga kurti ugdymuisi palankią aplinką.

1.4. Ugdymuisi palankios aplinkos kūrimo lygmenys ir veiksniai

1.4.1. Ugdymui palankios aplinkos kūrimo galimybės

Siekiant pagerinti mokinių iš nepalankios SEK pasiekimus yra būtina ne tik analizuoti priežastis, kodėl pasiekimai yra žemi, bet stengtis sudaryti sąlygas mokiniams sukurti ugdymuisi palankią aplinką, kad jie turėtų galimybę pagerinti nepalankius pasiekimus.

NŠA (nacionalinės švietimo agentūros) leidinyje „Švietimo problemos analizė“ (2022) skirtame mokinių iš nepalankios socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos mokymo(si) pasiekimų analizei ir paramai veiksmingam jų mokymuisi nurodomi mokymuisi palankios aplinkos kūrimo lygmenys ir jų veiksniai (žr. 3 pav.)

3 pav. Mokymuisi palankios aplinkos kūrimo lygmenys ir jų veiksniai

Sudaryta darbo autoriaus pagal Švietimo problemos analizę, (2022, p.2)

Taigi, pagal pateiktą schemą 3 paveiksle matyti, kad mokymuisi palanki aplinka yra formuojama trimis lygiais: pagal mokyklos kaip organizacijos lygį, pagal mokytojo lygį ir pagal paties moksleivio lygį. Viena iš galimybių padėti mokiniams iš nepalankios SEK aplinkos – mokyklos galimybių išnaudojimas. Todėl galima teigti, kad pirmoji ir esminė pagalba tokiam vaikui turi būti teikiama mokyklos lygmeniu. Pagal 3 paveiksle pateiktą schemą matyti, kad mokyklos kaip organizacijos lygmuo įgyvendinamas pagal tris veiksnius: mokytojo profesinė gerovė, veiksmingas darbuotojo auginimas ir mokyklos vadovo lyderystė. Mokytojo lygmeniu ugdymuisi palanki aplinka kuriama išlaikant emociškai darnius santykius, taikant mokių poreikius atitinkantį mokymą bei veiksmingą individualią pagalbą. Mokinių lygmeniu ugdymuisi palanki aplinka kuriama stiprinant mokinio galias.

Easmin ir kt. (2019) teigia, kad mokyklos lygmenį sudaro mokyklos struktūra, pedagogų profesionalumas ir mokyklos mikroklimatas, kadangi mokykla yra institucinė aplinka, kuri suformuoja

parametrus, turinčius įtakos mokinio mokymosi patirčiai. Vadinasi, nuo mokykloje formuojamos ugdymo įgyvendinimo sistemos, kuriamos aplinkos gali priklausyti ir mokinio pasiekimai. Muijs, Harris, Chapman ir kt. (2010) teigimu, mokyklų tobulinimas turėtų būti sprendžiamas skiriant didesnę dėmesį mokymuisi, lyderystei, informacinės aplinkos kūrimui, bendruomenės santykių formavimui, nuolatiniam profesiniam tobulėjimui, tėvų įtraukimui, pozityvios mokyklos kultūros kūrimui, besimokančios bendruomenės kūrimui siekiant įsisavinti išorinę paramą ir išteklius.

Panašias nuostatas išsako ir Koh, Askill-Williams, Barr (2023), teigdami, kad mokyklos skatina mokinių akademinį, socialinį ir emocinį augimą, atsižvelgiant į nuolat kintančius visuomenės poreikius. Siekdamas įgyvendinti mokinių augimo galimybes mokyklos įsitraukia į aplinkos gerinimo iniciatyvas: gerovės programas, kovos su patyčiomis programas, mokytojo profesinio švietimo programas, sveikatos bei gyvenimo būdo gerinimo programas. Koh ir kt. (2023) teigimu, ne visos iniciatyvos pasiteisina ir kartais yra nutraukiamos, kadangi nepasiteisina, neužtikrina tvaraus jų įgyvendinimo.

Yohannes, Okbay, Yemane (2021) teigimu, vaikų ugdymuisi ir rezultatams didelę įtaką turi ir mokymosi aplinka, todėl palanki mokymosi aplinka neabejotinai užtikrina ir palankesnius rezultatus. Panašius kriterijus įvardija ir Vadivel ir kt. (2023) teigdami, kad įtakos mokinio pasiekimams turi mokyklos ar kitos ugdymo institucijos struktūra, mokinių socialinė ir ekonominė padėtis, aukštojo mokslo siekis, tinkamas elgesys. Panašias nuostatas išsako ir Anot Lwin ir Cho (2020), teigdami, kad švietimas yra esminis veiksnys bet kurios šalies vystymuisi ir gyvybiškai svarbus ugdant žmogiškuosius išteklius. Švietimo sistemos kokybė yra esminis švietimo tikslas ir siekis. Tačiau minėti autoriai pažymi, kad kokybė priklauso ne tik nuo mokytojų, bet ir *veiksmingos mokyklos aplinkos*, kuri, nepriklausomai nuo mokyklos tipo, yra vertinama kaip vienas svarbiausių mokymąsi lemiančių veiksnių.

Usaini, Abubakar, Bichi (2015) teigimu, mokiniams nuo pat mokyklos lankymo pradžios yra reikalinga sveika ir stimuliuojanti aplinka, kurioje jie galėtų augti ir mokytis, kadangi mokykloje vaikai praleidžia nuo 6 iki 8 valandų per dieną. Usaini ir kt. (2015) nurodo, kad mokyklos aplinka turi tenkinti mokinių mokymosi poreikius mokymo priemonėmis, palankiu mikroklimatu. Palankioje mokiniui aplinkoje, jam yra patogų, lengviau galima susikonscentruoti mokymuisi, tuomet galima tikėtis ir aukštesnių akademinų rezultatų, nes palanki mokyklos aplinka yra būtinas stimulus ir motyvacija mokytis.

Reikšminga mokymosi sėkmei yra ir mokyklos įrengimo aplinka, kuri pagal Hawthorne (2022), yra sritis ir kultūra, kurioje mokiniai mokosi. Ihekoronye (2020) teigimu, mokyklos aplinka yra esminis elementas, kad mokymas ir mokymais vyktų efektyviai. Minėtos autorės požiūriu, tai ne tik tradicinės mokyklos klasės, kurios yra įprastas mokyklos pastato elementas. Tai ir sporto, lauko aplinkos, kuriose galim vykti mokymosi procesas. Anot Ihekoronye (2020), Hawthorne (2022), mokymosi aplinka apima mokinio fizinę, socialinę ir emocinę aplinką. Palanki mokymosi aplinka gali turėti įtakos mokinių mokymosi pasiekimams, todėl ji turi būti saugi. Hawthorne (2022) teigimu, mokymosi aplinką sudaro

trys pagrindinės sudedamosios dalys: fizinė, socialinė ir emocinė, kurios turi harmoningai egzistuoti (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Mokymosi aplinkos ir jas sudarantys elementai

Aplinka	Ją sudarantys elementai
Fizinė aplinka	Apšvietimas, triukšmas, oro kokybė, sienų spalvos ir pan. Sutvarkyta erdvė padeda mokiniams susikaupti ir įsitraukti į mokymąsi.
Socialinė aplinka	Mokyklos suformuotas požiūris į nusistovėjusį ir visuotinai priimtą elgesį, siekiant surasti sprendimus, elgesio, mažinančio mokyklos bendruomeninę akademinę sėkmę, silpninančio darbuotojų ir mokinių savigarbą sukeliamoms problemoms spręsti.
Emocinė aplinka	Svarbi sukurta motyvacinė aplinka, padedanti mokiniui susidoroti su iššūkiais. Būtina mokyklos veiklos strategija nukreipta į tuos požiūrius, kurie atitinka mokinių poreikius.

Sudaryta darbo autoriaus, pagal Hawthorne (2022)

Taigi, mokymosi pasiekimų rezultatams įtakos turi mokyklos aplinka, sukurtos fizinės erdvės, numatytos aiškos taisyklės, motyvuojanti mokymuisi aplinka. Ihekoronye (2020) teigimu, mokymosi aplinkos kūrimas yra toks pat svarbus kaip ir mokymosi procesas. Tai reiškia, kad tai nėra tik infrastruktūra, technologijos ar pedagogai, ar mokiniai. Minėtos autorės teigiama, kad mokyklos aplinka yra svarbi esant nustatytų veiksmingų kontrolės priemonių sistemai, pradedant atsakingai vertinti fizinę aplinką: užterštumą, pelėsių, kitų cheminių lakiųjų medžiagų kontrolę, kas gali turėti įtaką mokinių sveikatai. Taip pat svarbios elgesio normos, kuriose vyrauja teigiamas, pagarbus klimatas, nes šie veiksniai gali turėti įtakos palankiems dėmesio sukaupimui mokantis. Minėtos autorės akcentuojamas, kad aiškiai pateikta mokyklos politika, kurioje nustatomas nesmurtinis elgesys su visais bendruomenės nariais, netoleruojami žalingi įpročiai, kas taip pat turi įtakos mokymosi pasiekimams. Vadinasi, apibendrinant galima teigti, kad mokyklos aplinka apima visus kintamuosius, kurie turi įtakos besimokančio mokymosi sėkmei, tai ir klasė, fizinė aplinka, mokytojų ir mokinių santykiai, drausmė, kitos erdvės, kuriose mokykla gali organizuoti ir įgyvendinti ugdymosi procesą.

1.4.2. Mokyklos organizacijos lygmuo kuriant palankią ugdymui(si) mokyklos aplinką

Kaip įvardinta ankstesniame skyriuje, mokyklos kaip organizacijos lygmeniu kuriant palankią ugdymosi aplinką galima vadovautis trimis veiksniais: įgyvendinant mokytojo profesinę gerovę, veiksmingo darbuotojo auginimą ir mokyklos vadovo lyderystę. Brandišauskienė, Bukšnytė-Marmienė, Daugirdienė ir kt. (2021) teigimu, mokyklos lygmens elementas yra mokytojo profesinė gerovė. Metodinėse rekomendacijose „Mokyklos bendruomenės profesinės gerovės įsivertinimas“ (2021) apibrėžiama, kad profesinė gerovė „saugus, sveikas ir produktyvus darbas kompetentingų darbuotojų ir jų komandų gerai valdomoje organizacijoje, kai darbuotojai savo darbą suvokia kaip prasmingą, teikiantį pasitenkinimą ir padedantį jiems tvarkyti savo gyvenimus“ (p. 7). O mokyklos bendruomenės profesinė gerovė apibrėžiama, kaip „tiek darbuotojo, tiek visos mokyklos dirbančių asmenų bendruomenės sveikatą, darbingumą ir gyvenimo kokybę apimanti visuma“ (p.7). Taigi, vadovaujantis šiais

apibrėžimais galima teigti, kad mokyklose dirbantys asmenys turi ne tik būti sveiki, jaustis saugūs, bet ir darbą atlikti taip, kad ir jiems patiems ir kitiems teiktų pasitenkinimą. Tačiau, pasak Brandišauskienės ir kt. (2021), darbas nepalankiame socialiniame, ekonominiame ir kultūriniame kontekste esančiomis mokyklomis yra vertinamas kaip veikla ryškesnio streso darbo sąlygomis, kadangi yra reikalingas didesnis mokytojo pagalbos poreikis, nes SEK aplinkos mokiniai mažiau įsitraukia į mokymosi procesą.

Tikslinga pastebėti ir Bukšnytės-Marmienės, Brandišauskienė, Česnavičienė ir kt. (2023) nuostatą, kad vis tik mokslininkai neturi bendro sutarimo dėl mokytojų gerovės apibrėžties. Todėl, pasak minėtų autorių, dažnai šis veiksnys tiriamas pasirinkus neigiamus konstruktus, tokius kaip stresą ar profesinį perdegimą. Šių autorių požiūriu, mokytojų profesinė gerovė susijusi su mokytojų įsipareigojimu mokyklai. Vadinas, jei mokytojas gerai jaučiasi savo mokykloje, jau sudaromos palankios darbo sąlygos, tai galima daryti prielaidą, kad mokytojas taip pat stengsi dėl mokyklos gero įvaizdžio.

Pagal Brandišauskienę ir kt. (2021) mokyklos vadovas, užtikrindamas mokytojų profesinę gerovę:

1. Skatina mokytojų asmeninio ir profesinio saugumo jausmą;
2. Suteikia paramą ir kuria pasitikėjimu grįstus santykius su mokytojais;
3. Skatina gerus tarpusavio santykius, mokytojų bendradarbiavimą, paramos teikimą vienas kitam;
4. Užtikrina sąlygas gauti profesionalią specialisto pagalbą, jei to reikia mokytojui;
5. Skatina mokytojų fizinį aktyvumą ir sudaro sąlygas jo raiškai mokykloje.

Taigi, remiantis pateiktomis rekomendacijomis, kurios padėtų mokyklų vadovams užtikrinti mokytojų profesinę gerovę, matyti, kad reikalinga mokytojams sudaryti sąlygas kelti kvalifikaciją, padėti spręsti elgesio problemas mokykloje, organizuoti kolegų komandinį darbą, kad jie galėtų vienas kitą geriau pažinti ir bendrauti, užtikrinti mokyklai reikalingų pagalbos mokiniui specialistų pagalbą ir sudaryti sąlygas mokytojų sveiko gyvenimo būdo akcentu neformalaus bendravimo metu.

Kitas ugdymui(si) palankios aplinkos kūrimo veiksnys yra veiksmingo darbuotojo auginimas. Remiantis Arulsamy, Singh, Kumar ir kt. (2023) galima teigti, kad visi įstaigos darbuotojai yra vertinami kaip svarbiausias organizacijos turtas, tačiau nesant mokymosi ir tobulinosi galimybių, kas yra esminis mechanizmas efektyvinti darbuotojų veiklą, ne visi asmenys gali tinkamai atlikti savo darbą. Minėtų autorių nuomone, darbuotojų mokymas yra labai svarbu, nes tobulinimasis apima darbuotojų moralės gerinimą, saugumo jausmo pajautimą, skatina įsitraukimą bei esminius gebėjimus, kurie reikalingi norint atlikti tam tikras pareigas. Taip pat, siekiant darbuotojų veiksmingumo, organizacijų vadovams, pasak Arulsamy ir kt. (2023), vadovams būtina naudoti sisteminės metodikas darbuotojų veiklos vertinimui, kuriam turi įtakos ir žmogaus asmeninės savybės, aplinkos sąlygos, motyvaciniai veiksniai, įgūdžiai, gebėjimai ir savo vaidmens įstaigoje suvokimas. Taigi, ugdymo įstaigose dirba ne tik mokytojai, bet ir kitų sričių darbuotojai, todėl labai svarbu, kad visi darbuotojai jaustųsi mokyklos dalimi, todėl mokytis ir tobulintis turėtų visi, kad veiksmingai galėtų atlikti savo pareigas.

Pasak Cruickshank (2017), mokyklos, kaip organizacijos, yra svarbus ir mokyklos vadovo lyderystės vaidmuo. Minėto autoriaus teigiama, kad per pastaruosius kelis dešimtmečius įgyvendinta nemažai švietimo reformų, kurios buvo skirtos mokinių pasiekimams gerinti. Šios reformos mokyklų vadovams suformavo įsitikinimą, kad mokyklos vadovai gali reikšmingai paveikti mokymo ir mokymosi kokybę savo mokyklose gerindami mokytojų darbo sąlygas, mokyklos klimata ir aplinką. Vadinasi, kiekvienas mokyklos vadovas turi įvertinti visas aptartas mokyklos galimybes ir tapti tuo vadovu, kuris pritaikys ir panaudos visas mokyklos turimas galimybes, kad būtų suteikta pagalba mokykloje besimokantiems mokiniams iš nepalankios SEK aplinkos pasiekti geresnių rezultatų.

Apibendrinant galima teigti, kad kuriant palankią mokymosi aplinką mokyklos organizacijos lygmeniu galima sudaryti sąlygas mokiniams iš nepalankios SEK aplinkos ugdytis atsparumą šios aplinkos neigiamiems faktoriams. Mokyklos organizacijos lygmeniu padėti šiems vaikams galima tobulinant mokyklas didesnę dėmesį skiriant lyderystei, informacinės aplinkos kūrimui, bendruomeninių santykių formavimui, įsisavinant paramą ir išteklius. Mokyklos lygmeniu galima įgyvendinti įvairias emocines programas, siekiant sukurti palankią psichologinę aplinką. Formuojant mokymosi aplinką, kuri turimomis mokymosi priemonėmis tenkins mokinių poreikius ir bus patraukli fiziškai. Taip pat svarbu užtikrinti kad mokyklos darbuotojai ir mokytojai jaustų profesinę gerovę, kuri padėtų formuoti palankius santykius su mokiniais.

1.4.3. Mokytojo lygmuo kuriant palankią ugdymui(si) mokyklos aplinką

Mokytojai yra pirmieji mokinio pagalbininkai įvairiose situacijose, ne išimtis ir mokytojo galimybės padėti mokiniams iš SEK aplinkos sukurti mokymosi aplinką ir padėti gerinti pasiekimus. Ansong, Okumu, Amoaka ir kt. (2023) teigimu, mokytojai yra esminiai mokyklos sistemos veikėjai, kurie suteikdami mokiniams informacinę, emocinę ir vertinimo pagalbą, gali teikdami įvairius nurodymus ir sukurti aplinką, palankią mokinių mokymuisi.

Saputra, Risma, Imanita (2023) teigia, kad mokymasis, tai procesas, kuomet individas siekia naujų elgesio pokyčių. Junus (2021) pateikia labai panašią nuomonę, teigdamas, kad mokymosi procesas tai pastangos keisti elgesį išmokstant naujų dalykų ir sąveikaujant su aplinka. Mokymosi procese keičiasi požiūris į žinias, supratimą, įgūdžius, vertybes. Pagal Saputra ir kt. (2023), mokymo procesas vyksta mokiniams sąveikaujant su mokytojais. Šiame procese mokytojai veikia ne tik kaip informatoriai ar koordinatoriai, jie skatina mokinius efektyviai mokytis. Todėl minėtų autorių teigimu, mokytojai siekdami pagerinti mokinių ugdymosi pasiekimus, ieško tinkamų metodų, kad mokiniai lengviau suprastų dėstomą medžiagą. Mokytojų kompetencijos, parinkti tinkamą metodą atskleidžia mokytojo profesionalumą. Vadinasi, mokytojo išradingumas, įvairūs gebėjimai parinkti tinkamus metodus sudaro prielaidas mokiniams pagerinti ugdymosi pasiekimus

Rekomendacijose „Mokymuisi palankios aplinkos kūrimas“ (2021) nurodoma, kad mokytojo darbo lygmuo įgyvendinamas kasdienėje mokytojo meistrystėje, kuriant darnius santykius su mokiniais, teikiant aiškų mokymą, skatinant asmeninį mokinio augimą mokymosi procese.

Remiantis Zeng, Chen, Pan (2023) galima teigti, kad mokytojo ir mokinių santykiai yra svarbiausi tarpasmeniniai santykiai mokykliniame amžiuje. Minėti autoriai nurodo, kad ankstesniuose moksliniuose tyrimuose buvo nustatyta, kad harmoningi mokytojo ir mokinio santykiai vaidina svarbų vaidmenį gerinant mokinių rezultatus. Liu (2022) teigimu, darnūs mokytojų ir mokinių santykiai apjungia mokinius ir mokytojus, dalyvaujančius ugdymo procese, neformaliojo ugdymo veiklose ir formuojant pagarba grįstus santykius. Mokytojai, pasak Liu (2022), šiuolaikinėje visuomenėje pasikeitus ugdymo koncepcijai ne tik moko, bet ir formuoja mokinių elgesį, skatina sveiką mokinių tobulėjimą, psichologinį saugumą. Minėtos autorės teigiama, kad ugdymo proceso metu mokytojai turi suprasti ir rūpintis mokiniais, kadangi rūpestis ir empatija teigiamai veikia mokinių psichologinę savijautą, didina mokymosi motyvaciją, skatina mokinių gebėjimų, vertybinių nuostatų ugdymą.

Zeng ir kt. (2023) nurodoma, kad mokymosi rezultatams turi įtakos mokinių kompetencija, elgsena ir mokymosi įgūdžiai. Minėtų autorių tyrimai atskleidė, kad harmoningi mokinių ir mokytojų santykiai teigiamai veikia mokinio kompetenciją, kuri lavinama sudaro galimybes pasiekti geresnius ugdymo(si) rezultatus. Todėl mokytojai turėtų stengtis užmegzti teigiamą ir darnų mokytojo ir mokinio santykį.

Panašiai teigia ir Yusuf, Ningsi, Safiana, Fahrani (2023) akcentuodami, kad mokytojo ir mokinio santykiai yra labai svarbus veiksnys pasiekimų rezultatams ir akademinėi sėkmei, kadangi mokytojo pagalba pamokoje ir po pamokų gali turėti įtakos sėkmingam mokyklos baigimui. Šių autorių nuomone, darnūs mokytojo ir mokinių santykiai formuojami generuojant mokymosi procesą, aiškiai pateikiant ugdymosi medžiagą, siekiant bendrauti ir abipusiai bendradarbiauti. Yusuf ir kt. (2023) teigimu, kuriant mokytojo ir mokinio darnius santykius yra svarbu atsižvelgti į kelis veiksnys:

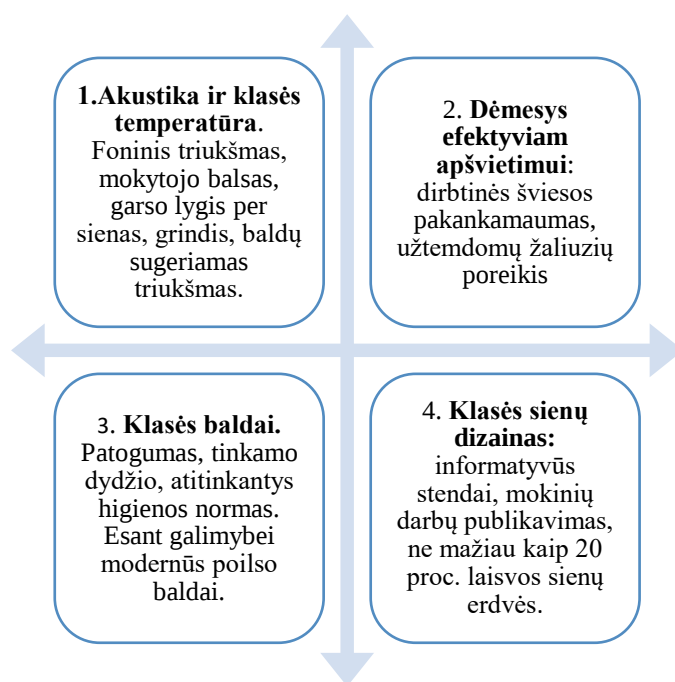
- Kiekvienas mokytojas turi skirtingą mokymo patirties potencialą;
- Kiekvienas mokinys turi pasirinkimą, kaip pakreipti savo gyvenimą;
- Mokiniai turi daugiau dėmesio skirti dalykams, kurie juos domina;
- Mokiniai teikia pirmenybę dalykams, kurie yra konkretūs ir praktiški.

Taigi, apibendrinant išvardintus veiksnys, kurie yra svarbūs kuriant mokinio ir mokytojų darnius santykius, galima teigti, kad jais vadovaujantis tenka ne tik mokytojui ieškoti priėjimo prie mokinio, bet ir mokiniai stengtis atrasti tuos gebėjimus, kurie jam padėtų įsitvirtinti mokymosi procese.

Pagal Liu (2022) darnūs mokytojo ir mokinių santykiai sukuria atpalaiduojančią atmosferą klasėje, kuri taip pat yra labai svarbus veiksnys ir turi įtakos mokinio pasiekimams. Pasak Malik ir Rizvi (2018), mokymosi procesas negali vykti vakuume, dėl ko atsiranda klasės, nes jos kaip mokytojai, mokiniai yra mokymosi proceso elementai. Mokymosi situacija apibūdina sąlygas, kuriomis vyksta mokymasis, nes kiekviena klasė turi unikalias mokymosi sąlygas. Ir nors, pasak Malik ir kt. (2018), klasės yra panašios

iš pažiūros, bet labai skiriasi jose įgyvendinamomis procedūromis ir vykstančiais procesais. Klasės aplinką sudaro du pagrindiniai komponentai: fizinis ir žmogaus. Malik ir kt. (2018) teigimu, fizinis komponentas apima visus fizinius objektus esančius klasėje: juoda lenta, šviestuvai, projektorius ir t.t.. Žmogiškąjį komponentą sudaro asmenys: mokytojai ir mokiniai. Būtent šių žmonių sąveika ir sukuria ypatingą atmosferą, kuri ir yra vadinama mokymosi aplinka.

Artimiausia mokymosi aplinka yra klasė. Lwin ir Cho (2020), teigimu, klasės aplinka nustato ryšius tarp mokinių ir mokytojų, mokinių bendravimo ypatumus, todėl labai svarbu suderinti ir fizinį, ir socialinį ir psichologinį klasės aplinkos klimatą. Formuojant klasės aplinką būtina atkreipti dėmesį į keturis komponentus (žr. 4 pav.)

4 pav. Fizinės klasės aplinkos komponentai

Sudaryta darbo autoriaus pagal Malik ir kt. (2018)

Aptariant fizinės klasės aplinkai turinčius įtakos komponentus galima pastebėti, kad jie gali leisti mokytis arba tapti kliūtimi efektyviam mokymuisi. Todėl turint galimybę įsirengti klases, mokytojai turi atkreipti dėmesį į visus faktorius, kadangi fizinė aplinka gali taip pat turėti įtakos mokinių pasiekimams.

Fizinė klasės aplinka yra svarbi, tačiau mokinio savijautai dar svarbesnė, pagal Nwokedi (2023), yra klasės socialinė aplinka, kuri daro didelę įtaką mokinių mokymuisi. Esant palankiai socialinei aplinkai formuojasi mokinio ir mokytojo sąveika, kuri įvardijama kaip pagrindinis tobulėjimo elementas. Nwokedi (2023) teigimu, ne tik mokiniai, palaikydami pozityvius socialinius santykius su mokytojais, aiškiau supranta savo perspektyvą ir interesus, bet daro didelę įtaką ir mokytojų profesiniam tobulėjimui. Todėl galima teigti, kad mokytojų ir mokinių sąveika turi poveikį ne tik geresniems santykiams, bet ir skatina siekti geresnių mokymosi rezultatų.

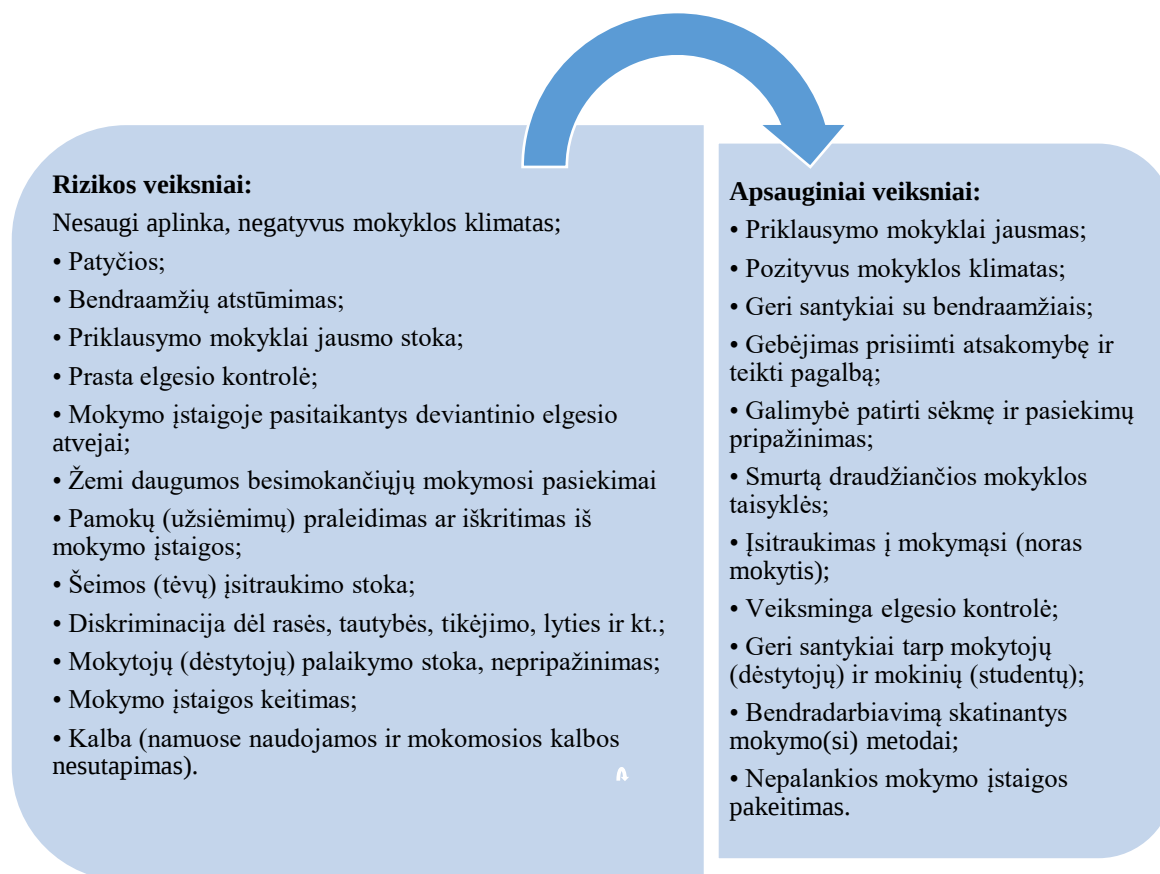
Apibendrinant galima teigti, kad mokytojai - svarbiausia grandis, galinti padėti mokiniui pasiekti gerų ugdymosi rezultatų ir skatinti mokinio augimą mokymosi procese. Labai svarbu, kad mokytojai stengtųsi kurti darnius pagarba grįstus santykius su mokiniais. Palankūs santykiai leis kurti palankią atmosferą pamokose. Todėl formuojant klasės aplinką, tikslinga atsižvelgti į keturis svarbiausius komponentus: klasės akustiką ir temperatūrą, apšvietimą, baldus, sienų dizainą.

1.4.4. Mokinio lygmuo kuriant palankią ugdymui(si) mokyklos aplinką

Mokinys, kaip ugdymo proceso dalyvis, turi pats siekti įsitvirtinti ir siekti mokymosi rezultatų. Tačiau, kaip rodo mokslinės literatūros analizė, yra dalis mokinių, kurių pasiekimus lemia labai įvairūs veiksniai. Tačiau Xan ir Gai (2022) atliktas tyrimas atskleidė, kad yra mokinių iš nepalankios socialinės-ekonominės aplinkos, sugebėjusių įveikti sunkumus ir pasiekti sėkmės moksle. Tokie mokiniai, pasak Xan ir kt. (2022), vadinami akademiškai atspariais mokiniais. Minėtų autorių tyrimo išvadose nurodyta, kad akademiškai atsparių mokinių vidiniai apsaugos veiksniai buvo: didesnių išsilavinimo lūkesčių įtaka ateičiai, pozityvesnės akademinės emocijos. Išoriniai apsauginiai veiksniai: didesnis tėvų palankių lūkesčių dėl savo vaikų spektras, harmoningesnis bendraamžių ir mokytojų bei mokinių santykis. Taigi, tokie rezultatai atskleidžia, kad galima ieškoti būdų, kurie padėtų pačiam mokiniui norėti ir siekti asmeninės akademinės sėkmės.

Pagal Önder ir kt.(2018), neigiamos priežastys gali būti pašalintos pačios arba pašalinus rizikas. Juo labiau, kad minėtų autorių pastebima, kad akademinis atsparumas priklauso ne tik nuo individo savybių, jam turi įtakos socialinė ir fizinė aplinka, akademinis atsparumas formuojasi sąveikaujant individualiems ir egzogeniniams veiksniams. Todėl pagal Önder ir kt. (2018), jei nepalankioje aplinkoje augantys mokiniai bus motyvuoti, išmoks pasitikėti savimi ir jiems bus teikiamos mokyklos paslaugos, formuos teigiamą požiūrį į mokyklą, mokytojus, tikėtina, kad šiems mokiniams pavyks pasiekti geresnių rezultatų.

„Atsparumo mokymuisi nepalankioms sąlygoms analizėje“ (2023) nurodoma, kad *„pačia bendriausia prasme, atsparumas yra gebėjimas pasiekti aukštų rezultatų, nepaisant nepalankių gyvenimo aplinkybių ir sunkumų, su kuriais susiduriama siekiant asmeninių, profesinių ar akademinų tikslų“* (p. 5). Vadinasi, atsparumas gali padėti pagrindą mokinio gerovei. Tačiau minėtoje ataskaitoje įvardijama, kad mokiniai, kurie gali būti įvardinti akademiškai atspariais, yra veikiami įvairių aplinkos veiksnių, kurie gali būti asmeniniai, susiję su šeima, susiję su darbovieta, susiję su bendruomene. Analizuojant mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus svarbūs yra atsparumo veiksniai, susiję su mokykla (žr. 5 pav.).

5 pav. Asmens gerovei ir atsparumui įtaką darantys veiksniai, susiję su mokymo įstaiga
Sudaryta darbo autoriaus pagal Atsparumo mokymuisi nepalankioms sąlygoms analizėje (2023)

Remiantis pateiktais asmens gerovei ir atsparumui įtaką darančiais veiksniais (3 pav.), susijusiais su mokymo įstaiga, galima teigti, kad jie yra išskiriami į dvi grupes: rizikos veiksniai ir apsauginiai veiksniai. Atsižvelgiant į mokymo įstaigoje galimą riziką matyti, kad visi įvardinti rizikos veiksniai sudaro nepalankią aplinką, kuomet tenka išgyventi patyčias, atstūmimą, aplinkoje vykstančius deviantinio elgesio pavyzdžius, negebėjimą kontroliuoti nepalankaus elgesio, įvairias diskriminacijos apraiškas. Todėl galima teigti, kad tokius veiksnius ir jų poveikį išgyvenančiam mokiniui, siekiančiam pagerinti savo pasiekimus, gali ir nepavykti. Tačiau atsižvelgiant į apsauginius veiksnius matyti, kad yra svarbu, jog mokymosi įstaigoje mokinį lydėtų priklausymo mokyklos bendruomenei jausmas, geri santykiai su bendraamžiais, veiksminga elgesio kontrolė, taikomi bendradarbiavimą skatinantys metodai ir kt.

Pasak Vadivel ir kt. (2023), paauglių gyvenimui didelę įtaką daro visuomeninės ir asmeninės problemos, todėl lankantys mokyklą paaugliai dažnai susiduria su problemomis klasėje, kurios turi įtakos ir jų asmeniniam gyvenimui. Taigi, mokyklos aplinka yra vienas iš svarbių elementų, turinčių įtaką paauglių savijautai, o nuo savijautos priklauso ir mokinio pasiekimai

Kita galimybė sužadinti mokinio poreikį keisti savo pasiekimus yra galimybė pritaikyti ugdymą pagal jo poreikius. Banerjee ir Lamb (2015) akcentuoja kelių valstybių nuostatą, kad būtina plėsti mokinių dalyvavimą gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos (STEM) dalykuose, nes būtent šie įgūdžiai yra vertinti. Todėl minėtų autorių teigiama, kad ši veikla yra sudominanti ir gali būti labai naudinga vaikams iš SEK aplinkos. Pagal Banerjee (2016), ir nepalankiose aplinkose augantys vaikai turi įvairių pomėgių ir gebėjimų. Todėl minėto autoriaus teigiama, kad sudarius vaikui galimybes mokytis to, ką jis geriausiai supranta, galima ir jam padėti pasiekti geresnių rezultatų. Tokia galimybė atsiranda pradėjus mokyklose diegti STEAM metodą, vaikai greičiau pamėgsta įvairius tyrinėjimus, labiau gali pademonstruoti, ką jis geba, o mokytojas toje srityje jam padėti.

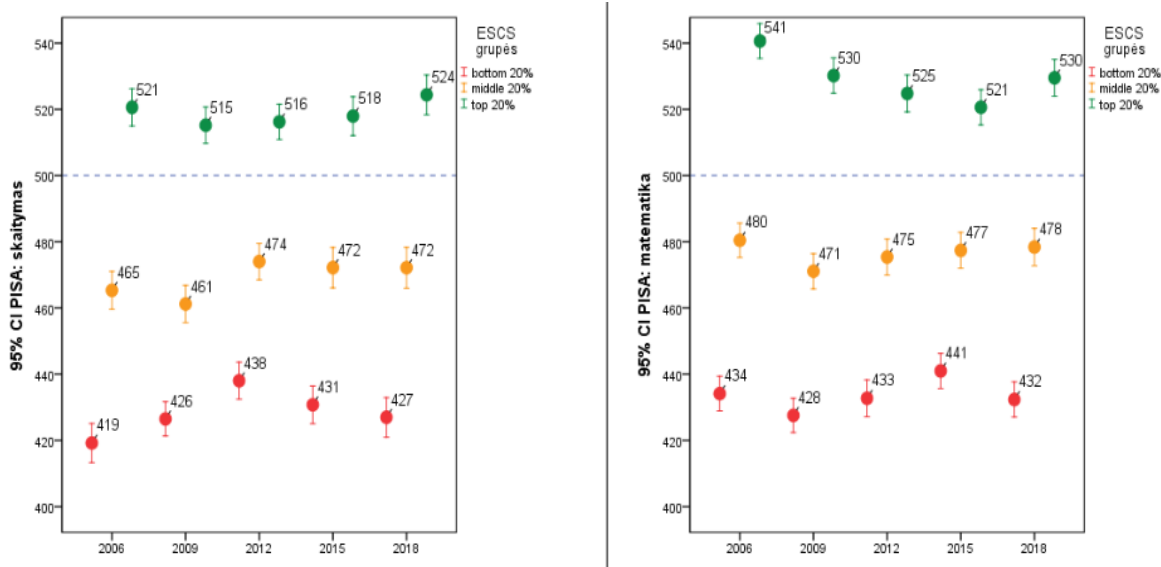
Apibendrinant galima teigti, kad formuojant palankią mokymosi aplinką mokinio lygmeniu, būtina akcentuoti paties mokinio pastangas, jo akademinio atsparumo ugdymą. Mokiniui siekti geresnių ugdymosi rezultatų padeda ir jo mėgstamų ugdymosi sričių atradimas, sudominimas įdomesne veikla.

2. MOKINIŲ IŠ NEPALANKIOS SOCIALINĖS, EKONOMINĖS, KULTŪRINĖS APLINKOS UGDYMO SI PASIEKIMŲ GERINIMO GALIMYBIŲ TYRIMAS

2.1. Tyrimo teorinis modelis

Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad mokinio pasiekimai yra svarbiausias švietimo sistemos rodiklis. Tačiau tiek tarptautinių PISA tyrimų analizė parodo, tiek mokslinėje literatūroje vyrauja nuomonė, kad vaikų iš nepalankios SEK aplinkos, ugdymosi pasiekimai yra žemesni, nei vaikų iš palankios SEK aplinkos.

Tarptautiniai PIRLS, TIMSS, PISA tyrimai ir nacionaliniai mokinių pasiekimų patikrinimai akivaizdžiai rodo mokymosi pasiekimų atotrūkį nepalankioje socialinėje, ekonominėje ir kultūrinėje aplinkoje (SEK) gyvenančių mokinių nuo palankioje aplinkoje gyvenančių mokinių. Stebimas mokymosi pasiekimų atotrūkis tarp kaimo mokyklų mokinių pasiekimų ir miesto. SEK aplinkos mokinių pasiekimų analizė pademonstruoja įvairius atotrūkius. Atlikdamas 2018 metų EBPO PISA tyrimo antrinę analizę Zabulionis (2018) mokinius pagal SEK aplinką skirsto į penkias grupes (nuo žemiausios iki aukščiausios). PISA skaitymo ir matematikos pasiekimų rezultatų (2006-2018 m.) kaita trijų mokinių grupių sugrupuotą pagal nepalankią SEK aplinką (žr. 6 pav.).

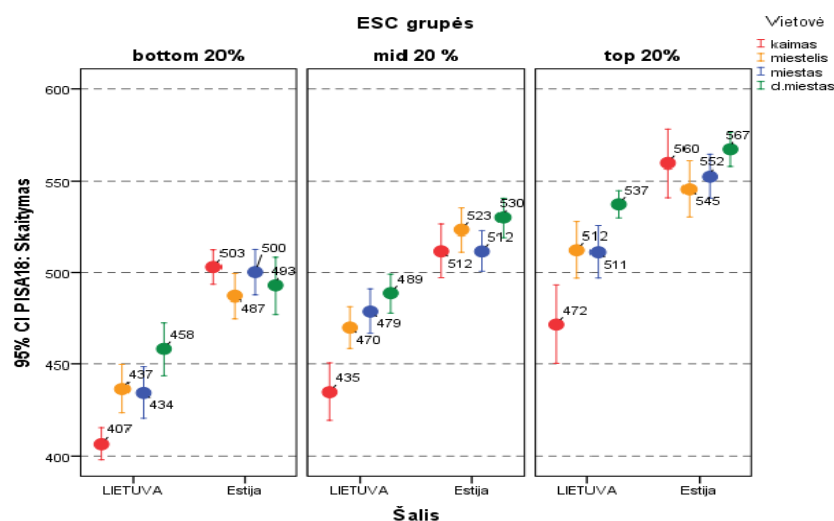
6 pav. PISA skaitymo ir matematikos kaita trijų mokinių grupių, sugrupuotų pagal nepalankią SEK aplinką

Cituota iš „Tarptautinio švietimo tyrimo OECD PISA Lietuvos ir kaimyninių šalių duomenų tikslinė antrinė analizė“

Pagal pateiktą Zabulionio (2018) informaciją ir grafiką 4 paveiksle matyti, kaip stipriai SEK aplinka veikia mokinių akademinius pasiekimus. Aukščiausio ir žemiausio SEK statuso mokinių pasiekimai

skiriasi: skaitymo – 97, matematikos – 98 PISA skalės taškais. Šis skirtumas Lietuvoje išlieka stabilus nuo 2006 m., kai pradėti Lietuvoje tarptautiniai EBPO PISA tyrimai. Reikia pastebėti, kad ne tik žemiausio SEK statuso mokinių pasiekimų atotrūkis išlieka didelis ir stabilus nuo aukščiausio SEK statuso, bet ir vidurinio SEK statuso atotrūkis nuo aukščiausio nesikeičia per visą PISA tyrimo laikotarpį, o ir visų SEK statuso grupių rezultatai išlieka praktiškai statiški ir nesikeičiantys.

Tikslinga pastebėti, kad kitose šalyse (Estijoje) lyginami tarpusavyje ne visų kaimo ir miesto mokyklų mokinių pasiekimai, bet tik tos pačios SEK grupės vaikų pasiekimai. Estijoje sukurtos lygios galimybės kaimo ir miesto mokyklų mokiniams iš tos pačios nepalankios SEK aplinkos. Estijos mokinių PISA testų rezultatai nepriklauso nuo mokyklos vietovės. Estijoje žemiausio SEK statuso kaimo mokyklų vaikai pasiekė geresnių rezultatų (503 taškai) negu tam pačiam statusui priklausantys Talino ir Tartu (493 taškai) vaikai. O aukščiausio SEK statuso kaimo vaikų rezultatai lenkia miestelių ir miestų to pačio statuso vaikų rezultatus. Lietuvoje kaimo vaikų rezultatai kiekvienoje SEK grupėje yra žemiausi. Lietuvos ir Estijos 2018 m. PISA skaitymo gebėjimų SEK aplinkos rezultatai (žr. 7 pav.).

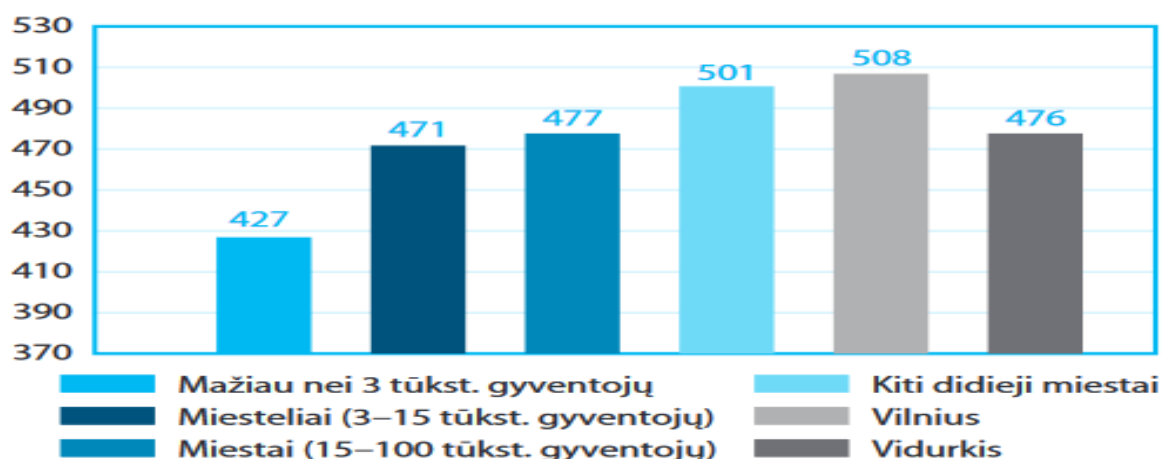
7 pav. Lietuvos ir Estijos 2018 m. PISA skaitymo gebėjimų pagal SEK aplinką rezultatai.

Cituota iš „Tarptautinio švietimo tyrimo OECD PISA Lietuvos ir kaimyninių šalių duomenų tikslinė antrinė analizė“

Zabulionio (2018), teigimu, lyginami tarpusavyje ne visų kaimo ir miesto mokyklų mokinių pasiekimai, bet tik tos pačios SEK grupės vaikų pasiekimai. Estijoje sukurtos lygios galimybės kaimo ir miesto mokyklų mokiniams iš tos pačios nepalankios SEK aplinkos. Estijos mokinių PISA testų rezultatai nepriklauso nuo mokyklos vietovės. Estijoje žemiausio SEK statuso kaimo mokyklų vaikai pasiekė geresnių rezultatų (503 taškai), negu tam pačiam statusui priklausantys Talino ir Tartu (493 taškai) vaikai. O aukščiausio SEK statuso kaimo vaikų rezultatai lenkia miestelių ir miestų to pačio statuso vaikų rezultatus. Lietuvoje kaimo vaikų rezultatai kiekvienoje SEK grupėje yra žemiausi.

Pasak Bakonio (2020) kaime lieka mokyti vaikai, kurių šeimos neturi finansinių išteklių ir galimybių kiekvieną dieną važinėti į miesto mokyklas ir mažiau išsilavinusių tėvų. Autoriaus požiūriu, tėvai, turintys aukštesnį išsilavinimą, didesnes finansines galimybes savo vaikus išveža į miesto mokyklas, ypač tai aktualu priemiesčio mokykloms, todėl tai lemia ir dalį prastų kaimo mokyklų rezultatų. Vadinasi, šeimos, kurios turi prastas ekonomines ir finansines galimybes, gali mažiau skirti dėmesio savo vaikų ugdymui.

Vieni iš pasiekimų rodiklių yra ir mokinių skaitymo gebėjimai. Lietuvos stebimi mokinių skaitymo gebėjimų rezultatų skirtumai pagal gyventojų skaičių ir vietovę, kur yra mokykla (žr. 8 pav.).

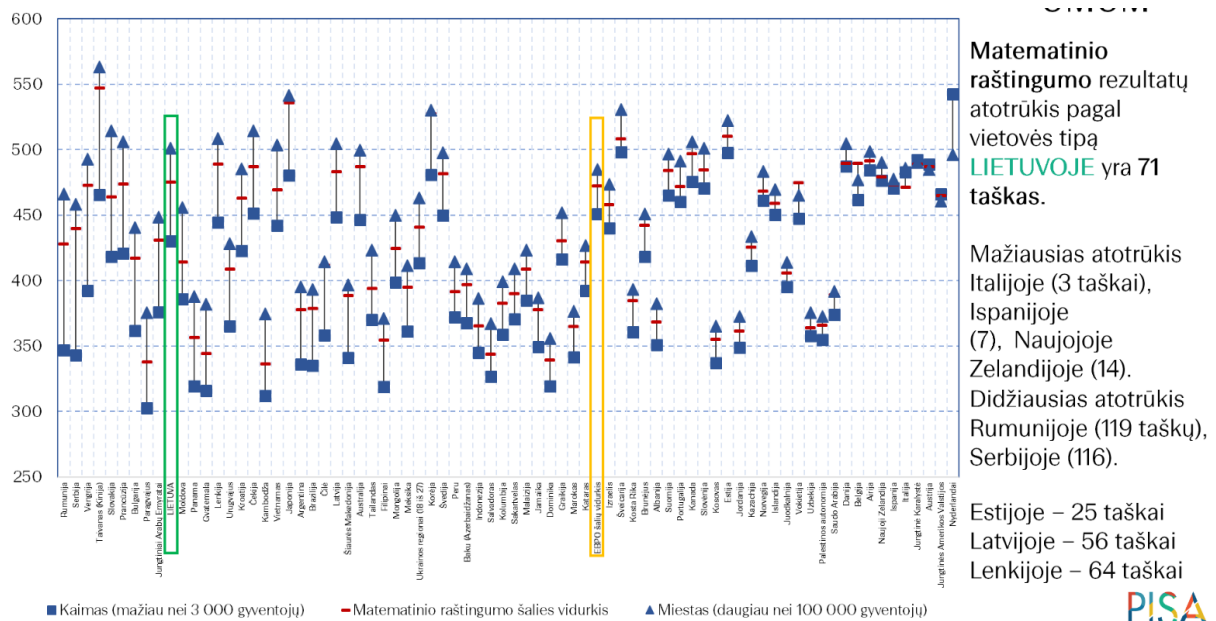

8 pav. PISA tyrimo Lietuvos mokinių skaitymo gebėjimų rezultatai pagal gyventojų skaičių ir vietovę, kur yra mokykla.

Cituota iš „Tarptautinis penkiolikmečių tyrimas EBPO PISA“

Pagal pateiktus duomenis matyti, kad Lietuvoje nepalankioje padėtyje esančių SEK mokinių skaitymo rezultatai buvo 89 taškais, matematikos – 84 taškais ir gamtamokslinio raštingumo - 85 taškais žemesni negu palankioje padėtyje esančių mokinių, tačiau šis skirtumas atitinka vidutinį skirtumą EBPO šalyse tarp palankios ir nepalankios SEK aplinkos vaikų. Vilniuje ir didžiuosiuose Lietuvos miestuose skaitymo rezultatai viršija Lietuvos vidurkį (atitinkamai 501 taškai ir 508 taškai). Mažose gyvenamosiose vietovėse, turinčiose iki 3 tūkst. gyventojų, besimokančių mokinių įvertinimas – 427 taškai) yra stipriai žemesnis negu miestelių ir miestų mokinių (atotrūkis sudaro 44 taškus). EBPO šalyse skirtumas tarp žemiausiam ir aukščiausiam ketvirčiui (pagal SEK statusą) priklausančių mokinių rezultatų yra 89 taškai, o Lietuvoje šis skirtumas yra 81 taškas. Kylant skaitymo pasiekimų lygmenims, auga mokinių dalis, kurių bent vienas iš tėvų yra įgijęs aukštąjį išsilavinimą.

Svarbūs yra ir matematinio raštingumo rodikliai (žr. 9 pav.).

9 pav. Matematinio raštingumo atotrūkis pagal vietovę.

Cituota iš „EBPO PISA 2022: Rezultatai ir tendencijos“

Matematinio raštingumo 2018 m. ir 2022 m. PISA tyrimo duomenimis 2022 m. miestelių ir kaimų mokinių įvertinimas – 435 taškai (sumažėjo 21 tašku), miestų – 462 taškai (sumažėjo 18 taškų), didieji miestai – 487 (sumažėjo 17 taškų, sostinė – 514 taškų (padidėjo 1 tašku). Duomenys rodo, kad sumažėjo kaimų ir miestelių, miestų, didžiųjų miestų vaikų pasiekimai, o sostinės išliko praktiškai nepakitę. Matematinio raštingumo rezultatų didžiausias atotrūkis pagal vietovę Lietuvoje 71 taškas, Estijoje tik 25 taškai. PISA 2022 m. Taigi PISA tyrimų duomenys leidžia patvirtinti nuostatą, kad mokinių, iš nepalankios SEK aplinkos, ugdymosi pasiekimai yra žemesni nei mokinių, priklausančių palankiai SEK aplinkai.

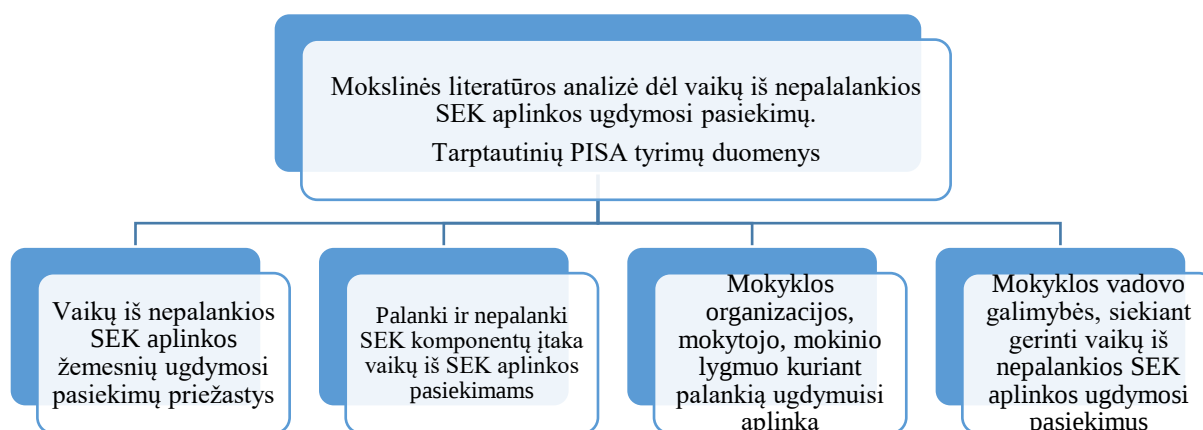
Mokslinėje literatūroje tokią nuostatą patvirtina Vadivel ir kt. (2023), Banerjee (2016), Destin ir kt.(2019), Önder ir kt.(2018), Considine ir kt. (2016), Alukwe ir kt. (2015) Easmin ir kt. (2019), Yang (2023) ir kiti. Šių autorių požiūriu mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, žemesniems pasiekimams turi nemažai šeimos padėties veiksnių. Taip pat akcentuojama nepalanki mokyklos įtaka bei socialinė aplinka. Todėl šių veiksnių išskyrimas ir aptarimas sudaro teorinio empirinio tyrimo pagrindą, kuriam keliamas pirmasis tyrimo uždavinys.

Remiantis mokslinės literatūros analize, atliktą teorinėje magistro baigiamojo darbo dalyje galima teigti, kad ugdymosi pasiekimams įtaką daro nepalankios SEK aplinkos komponentai, kurie aptarti Broer ir kt. (2019), Vadivel ir kt. (2023), Yan Yan, Gai ir Tchounwou (2022) ir kitų. Akcentuojami tyrimo rezultatai, kurie pademonstruoja, kad yra mokinių iš SEK aplinkos, kurie sugeba išsiugdyti atsparumo veiksnius ir pataisyti savo pasiekimus. Tokiems akademiniams mokinių pasiekimų pokyčiams yra reikšmingi asmeniniai išsilavinimo lūkesčiai, pozityvesnės akademinės emocijos, taip pat tėvų teigiami

lūkesčiai dėl savo vaikų ateities. Todėl antrasis tyrimo uždavinys susijęs su SEK aplinkos komponentų palankios ir nepalankios įtakos atskleidimo galimybe.

Mokslinėje literatūroje akcentuojamas požiūris į mokinių nepalankių pasiekimų gerinimą. Tokiam pasiekimų gerinimui yra tikslinga kurti ugdymuisi palankią aplinką. Tokios aplinkos kūrimas galimas mokyklos organizacijos, mokytojo ir mokinio lygmeniu (Önder ir kt.(2018), Easmin ir kt. (2019), Muijs ir kt. (2010), Koh ir kt. (2023) bei kt.). Todėl ugdymui palankios aplinkos kūrimas visais trimis lygmenimis aptartas atsakant į trečią tyrimo uždavinį.

Siekiant padėti gerinti vaikų iš SEK aplinkos pasiekimus, mokyklos vadovas priklauso tai grandžiai, kuri organizuoja pagalbą mokyklos organizacijos lygmeniu. Todėl jo veikla turi apimti daug veiksmų. Šių veiksmų identifikavimas padės atsakyti į ketvirtą tyrimo uždavinį. Todėl empirinio tyrimo teorinį modelį grafiškai galima pateikti taip (žr. 10 pav.).

10 pav. Tyrimo teorinis modelis

Sudaryta darbo autoriaus

Pagal parengtą tyrimo teorinį modelį matyti, kad empirinio tyrimo instrumentui parengti išanalizuota mokslinė literatūra leido nusistatyti keturis svarbius aspektus, kurie sudarė tyrimo klausimų grupes

2.2. Tyrimo tikslas ir uždaviniai

Tyrimo tikslas: ištirti Utenos rajono mokyklų vadovo požiūrį į mokinių, iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimo gerinimo galimybes.

Tyrimo uždaviniai:

1. Identifikuoti vaikų iš nepalankios SEK aplinkos žemesnių ugdymosi pasiekimų priežastis;
2. Nustatyti palankią ir nepalankią SEK komponentų įtaką mokinių pasiekimams;

3. Išanalizuoti mokyklos, mokytojo ir mokinio lygmens įtaką mokymosi pasiekimų gerinimui.
4. Aptarti mokyklos vadovo galimybes siekiant gerinti mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymo(si) pasiekimus.

2.3. Tyrimo strategija ir metodai

Empiriniam magistro baigiamojo darbo tyrimui pasirinkta kokybinė tyrimo strategija. Kokybinė tyrimo strategija reiškia, kad tyrimas atliktas naudojant kokybinio tyrimo metodą. Kokybinio tyrimo aptartis Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016). Remiantis minėtomis autorėmis galima teigti, kad kokybinis tyrimas – yra toks tyrimas, kurio duomenys pateikiami ne skaičiais, o žodžiais arba kitais simboliais. Pasak Kardelio (2016), metodologinėje literatūroje kokybiniai tyrimai neretai apibūdinami kaip natūralistiniai, kadangi jie apima ilgalaikį analizuojamo objekto tyrimą. Taip pat, pasak Kardelio (2016), duomenys yra renkami natūralioje, o ne laboratorinėje aplinkoje. Šiuose tyrimuose svarbus ir tyrėjo vaidmuo. Jis, pasak Kardelio (2016), nesikiša į tiriamus reiškinius, o analizuoja juos tokius, kaip juos apibūdina tyrimo dalyviai. Svarbu pastebėti, kad „kokybinių tyrimų metodologijoje pagrindinė idėja yra kontekstas - fizinė, socialinė ir materialinė aplinka, kurioje vyksta žmonių veikla“ (Kardelis, 2016, p.106). Gaižauskaitės ir kt. (2016) nurodoma, kad interviu metu tyrėjas gilinasi į nuomones, nuostatas, patirtis, motyvus, jausmus ir pan. „interviu atliekamas tada, kai iš žmonių norime sužinoti tai, ko negalime matyti tiesiogiai – mes negalime matyti (stebėti) jausmų ir minčių; negalime atkartoti elgesio ar sąveikų, kurios įvyko prieš tam tikrą laiką; negalime apčiuopti prasmų, kurias žmonės suteikia juos supančiam pasauliui, ir daugelio kitų“ (Gaižauskaitė ir kt., 2016, p.16). Būtent dėl šios kokybinio tyrimo savybės magistro baigiamoji darbo tyrimui ir pasirinkta kokybinė strategija.

Tyrimo duomenų rinkimui naudotas pusiau struktūruotas interviu. Šis metodas, pasak Gaižauskaitės ir kt. (2016), paruoštas pagal iš anksto darbo autoriaus parengtus klausimus, kuriuos reikia aptarti. Tačiau klausimyno struktūra yra lanksti, todėl interviu metu ją galima papildyti, pakeisti.

Tyrimo duomenų analizei taikytas turinio (content) analizės metodas. Šio metodo esmė, pagal Bitiną, Rupšienę ir Žydzūnaitę (2008), gautus duomenis, kelis kartus juos skaitant suskirstyti į kategorijas pagal prasmę. Nustatytoms kategorijoms išskirti mažesnius vienetus – subkategorijas, o jas pagrįsti teiginiais.

2.4. Tyrimo instrumentas

Tyrimo instrumentas – pusiau struktūruotas interviu. Interviu parengtas darbo autoriaus, išanalizavus mokslinę literatūrą (žr. 1 priedą). Interviu klausimyną sudaro keturios klausimų grupės, kurios atliepia tyrimo uždavinius. Interviu klausimyne iš viso 13 klausimų. Pirmoji klausimų grupė skirta išsiaiškinti vaikų iš nepalankios SEK aplinkos žemų pasiekimų priežastis. Šioje klausimų grupėje 4 klausimai:

Antroji klausimų grupė skirta išsiaiškinti SEK komponentų palankią ir nepalankią įtaką nepalankios SEK aplinkos vaikų ugdymosi pasiekimams. Trečioji klausimų grupė skirta išsiaiškinti, mokyklos organizacijos, mokytojo ir mokinio lygmens įtaką palankios ugdymuisi aplinkos kūrimui. Šioje grupėje keturi klausimai. Ketvirtoji klausimų grupė skirta išsiaiškinti vadovo galimybes siekiant gerinti mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymo(si) pasiekimus. Šioje klausimų grupėje du klausimai.

2.5. Tyrimo organizavimas ir eiga

Utenos miesto ugdymosi įstaigų vadovų patirties empirinis tyrimas vyko 2024 metų rugsėjo-spalio mėnesiais. Visų ugdymo įstaigų vadovams buvo išsiųstas tyrėjo prašymas dalyvauti tyrime, nurodant jo tikslą, poreikį bei pateikiant interviu klausimus susipažinimui. Su tyrime sutikusiais dalyvauti tyrimo dalyviais buvo susisiekta telefonu ir su kiekvienu atskirai suderinta dėl susitikimo laiko. Aptarti tyrimo etikos principai, pasirinkta vieta tyrimo atlikimui.

Tyrimo metu buvo užtikrinta rami ir patogi aplinka, leidžianti nesiblaškant atsakyti į klausimus. Pradedant interviu dar kartą buvo užtikrintas tyrimo dalyvio anonimiškumas ir konfidencialumas. Tyrimas truko nuo 20 iki 40 minučių. Tyrimo dalyviams pažadėta, esat pageidavimui, bus galimybė susipažinti su tyrimo rezultatais, kurie bus publikuojami tik magistro baigiamajame darbe.

2.6. Tyrimo imties charakteristika

Pagal Gaižauskaitę ir kt. (2016), kokybinio tyrimo atranka yra tikslinė, kadangi informantai yra atrenkami strategiškai. Pasak minėtų autorių, kokybinio tyrimo dalyviai pasirenkami todėl, kad jie turi tam tikrų charakteristikų ar patirties, kuri prisideda prie geresnio tiriamojo reiškinių supratimo. Šiam tyrimui taip pat naudota tikslinė atranka, nes tyrimo dalyviais pasirinkti Utenos rajono ugdymo įstaigų vadovai. Vadovai, dalyvavę tyrime, atstovauja dešimt (iš viso yra keturiolika) Utenos rajono ugdymosi įstaigų. Dalyvių demografinės charakteristikos pateikiamos 3 lentelėje.

3 lentelė. Tyrimo dalyvių demografinės charakteristikos

Tyrimo dalyvis	Amžius	Vadovaujamo darbo stažas
Pirmas	44 m.	7 m.
Antras	62 m.	25 m.
Trečias	52 m.	17 m.
Ketvirtas	39 m.	4 m.
Penktas	41 m.	12 m.
Šeštas	64 m.	33 m.
Septintas	62 m.	24 m.
Aštuntas	47 m.	8 m.
Devintas	54 m.	12 m.
Dešimtas	57 m.	7 m.

Apibendrinant tyrimo dalyvių demografines charakteristikas teigtina, kad tyrime dalyvavo dešimt dalyvių. Vyriausiam tyrimo dalyviui 64 metai, o jauniausiam – 39 m. Didžiausias turimas vadovavimo ugdymo įstaigai stažas yra 33 metai, o mažiausias – 7 metai.

2.7.Tyrimo etika

Remiantis Kardeliu (2016), tyrimo metu laikomasi šių etikos principų:

Privatumo principas – tyrime dalyvaujantys tyrimo metu asmenys teikia tik tą informaciją, kurią laiko naudinga ir galima pateikti.

Anonimiškumo principas – įpareigoja tyrėją saugoti pačių dalyvių ir jų duomenų anonimiškumą. Pagrindinė priemonė anonimiškumui užtikrinti - tyrimo dalyvių vardų ir pavardžių nenaudojimas. Todėl darbe tyrimo dalyviams yra suteikti kodai pagal interviu atlikimo eiliškumą: pirmas, antras...dešimtas.

Konfidencialumo principas – tyrėjas paslapyje laiko viską apie asmenį, dalyvavusį tyrime. Todėl tyrime apibūdinant dalyvius nebus nurodyta lytis, mokyklos tipas, nes šie duomenys jokios įtakos tyrimo rezultatams neturi.

3. MOKINIŲ IŠ NEPALANKIOS SEK APLINKOS PASIEKIMŲ GERINIMO TYRIMAS

3.1. Mokinių iš nepalankios SEK aplinkos žemesnių ugdymo(si) pasiekimų priežastys

Socialinė-ekonominė ir kultūrinė aplinka supa kiekvieną žmogų, tačiau, kaip rodo mokslinės literatūros analizė, išskiriama ir nepalanki SEK aplinka. Baigiamajame darbe analizuojama nepalankios aplinkos įtaka mokinių ugdymosi pasiekimams, todėl buvo siekiama nustatyti, kaip nepalankią SEK aplinką apibūdina tyrimo dalyviai, remdamiesi savo individualia patirtimi (žr. 4 lentelę.)

4 lentelė. SEK aplinkos apibūdinimas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
SEK aplinką formuojantys rodikliai ir veiksniai	<i>Įvairūs nepalankūs rodikliai</i>	<i>Vienas iš tėvų, abu tėvai neturi darbo arba pajamų vidurkis, tenkantis vienam šeimos nariui, yra mažesnis nei nustatyta valstybės.....>[7]</i>
	<i>Palankios aplinkos rodikliai</i>	<i><...kurioje sudaromos tinkamos sąlygos siekiant užtikrinti vaikų gerovę ir sėkmingą jų vystymąsi [9];</i>
	<i>Artimiausios aplinkos įtaka</i>	<i><aplinka gali išeiti ir už šeimos namų...>[1];</i>
	<i>Esamos asmens sąlygos</i>	<i>Esamos socialinės, ekonominės ir kultūrinės asmens gyvenimo perspektyvos>[2]; Pirmiausia tai aplinka, kuri supa kiekvieną žmogų...>[10]</i>
	<i>Šeimos filosofija</i>	<i><...svarbus tėvų turimas išsilavinimas, kultūrinis išprusimas, visa motyvacinė šeimos mokymosi, išsilavinimo siekimo...>[4];</i>
	<i>SEK aplinkos sritys</i>	<i><SEK galima išskirti į tris aplinkas.>[10]</i>
Mokinio SEK aplinka	<i>Mokinio namų aplinka</i>	<i><...mokinio namų aplinką, kurioje jis gyvena su tėvais, rūpintojais, galbūt seneliais...>[1]; <..aplinka, kurioje mokinytis gyvena, vertinant ją iš ekonominio, psichinio-emocinio aspekto...> [3]; Visuma aplinkos veiksnių, kurie sąlygoja asmenybės formavimąsi...>[6]; <..socialinė, ekonominė ir kultūrinė šeimos ir visuomenės aplinka, kurioje gyvena ir mokosi vaikas..>[8];</i>
	<i>Mokinio galimybės dalyvauti mokyklos gyvenime</i>	<i><...yra mokinio galimybės..>[1]; <...ir aprūpinimas mokymo priemonėmis, vaiko priežiūra, pagalba ruošiant namų darbus, tinkamo maitinimo užtikrinimas, galimybės vaikui gauti įvairius papildomus užsiėmimus ir pan.....>[3];</i>

Atliekant tyrimo dalyvių pateiktų atsakymų analizę nustatytos dvi kategorijos. Pirmoji kategorija SEK aplinką formuojantys rodikliai ir veiksniai, antroji – mokinio SEK aplinka. Aptariant pirmąją nuostatų kategoriją išskirtos penkios subkategorijos: įvairūs nepalankūs rodikliai, palankios aplinkos rodikliai, artimiausios aplinkos įtaka, esamos asmens sąlygos, šeimos filosofija ir SEK aplinkos sritys.

Pradėti SEK aplinkos apibrėžties analizę norėjęsi nuo pastebėjimo, kad klausime buvo prašoma apibūdinti SEK aplinką, nenurodant palankią ar nepalankią, tačiau tyrimo dalyviams SEK aplinka ir vaiko ugdymosi pasiekimai dažniausiai asocijuojasi su nepalankia aplinka: „*Vienas iš tėvų, abu tėvai neturi darbo arba pajamų vidurkis, tenkantis vienam šeimos nariui, yra mažesnis nei nustatyta valstybės;*

mažas, vidutiniškai tenkantis vienam šeimos nariui, gyvenamasis plotas; šeimoje kalbama ne valstybine kalba; gyvenamoje aplinkoje yra priklausomybių turinčių asmenų; tėvų išsilavinimas; ir kt.“ [7]. Toks SEK aplinkos, pirmiausia akcentuojant negatyvius jos bruožus parodo, kad mokinių ugdymosi pasiekimai dažniausiai yra siejami su nepalankios SEK aplinkos samprata. Tačiau vieno tyrimo dalyvio aptartos palankią SEK aplinką formuojančios gyvenimo sąlygos. „*Palankiai ekonominei aplinkai svarbu tinkamas aprūpinimas (fizinei, pažintinei, socialinei raidai), stabilumas, galimybių turėjimas ir jų skatinimas*“ (10). Taigi kiekvieno žmogaus gyvenimo aplinką formuoja nemažai veiksnių ir elementų, kurie gali nulemti, kokio ta aplinka bus: palanki ar nepalanki.

Mokinio aplinka, kurioje jis gyvena su šeima, gali skirtis už namų ribų: „*aplinka gali išeiti ir už šeimos namų ribų, nes mokiniui gali daryti įtaką ir kaimynystėje gyvenančių žmonių kuriama aplinka*“ (1). Taigi, aplinkos įtaka yra svarbi ir gali būti net žalinga. Šią nuostatą galima patvirtinti Djiman (2023) atliktų tyrimų rezultatais, pademonstruojančiais, kad jei šeimos vertybės stiprios, artimiausia aplinka jai gali neturėti jokios įtakos, tačiau jei nestiprios, tai galima priimti ir aplinkos diktuojamą pavyzdį.

Tyrimo dalyvių išskirta ir šeimos filosofija kaip SEK aplinkos formavimo pagrindas, kas taip pat patvirtina Dhiman (2023). Kaip atskleidžia tyrimo dalyvio atsakymas: „*ypatingai svarbus tėvų turimas išsilavinimas, kultūrinis išprusimas, visa motyvacinė šeimos mokymosi, išsilavinimo siekimo, mokslo kaip vertybės filosofija. Svarbus veiksnys yra šeimos finansinė padėtis, kuri įgalina skirti pakankamai finansinių išteklių kultūriniam pažinimui, ugdymui ir mokslui*“ (4). SEK aplinka gali priklausyti nuo suformuoto šeimos požiūrio ir vertybių filosofijos. Todėl galima teigti, kad iš esmės žmogus gali pasirinkti, kokiai SEK aplinkai priklausyti.

Apibūdinant SEK aplinką, tyrimo dalyviai išskyrė jos sritis: „*Socialinė - tai kokie, sakykim, tavo artimiausi kaimynai, draugai, bendradarbiai. Socialinei aplinkai įtakos turi ir tai, kokiose parduotuvėse lankaisi, kaip rengiesi tu pats, kaip rengiasi tavo draugai ir pan. Ekonominė aplinka sukuria, ko gero, žmogaus finansines galimybes, nes tai ir tavo gaunamos pajamos ir turimas turtas, turiu minty butas, namas ir visoks kitoks gėris. Na, o kultūrinė aplinka - tai žmogaus išprusimas, „iššikultūrinimas“ taip sakant, kiek jo žinojimas apima perskaitytas knygas, aplankytas parodas, muziejus, jo bendravimo gebėjimus, kalbėjimo įpročiai ir pan.*“ (10). Taigi SEK aplinkos apibrėžčiai labai svarbu suprasti, kad tikslinga įvertinti visų trijų sričių įtaką žmogaus aplinkos formavimui.

Antroji atsakymų kategorija – mokinio SEK aplinka. Mokinio aplinkos aptarimui įtakos galėjo turėti tyrimo dalyvių priklausymas ugdymo sričiai. Todėl aptardami mokinio aplinką įvardino tėvų galimybes, emocinę šeimos būseną, socialinę šeimos aplinką ir kitus veiksnius, kurie gali turėti įtakos asmenybės formavimuisi.

Tyrimo dalyvio išskirta svarbi SEK aplinkos detalė, kuri atsiskleidžia per mokinio galimybes: „*Taip pat tai yra mokinio galimybės (tiek finansinės, tiek ir tiesiog šeimos skatinimo) dalyvauti kultūriniame gyvenime, lankytis įvairiuose renginiuose, bibliotekose, vykti į ekskursijas su bendraklasiais, su šeimos*

nariais ir kt.“(1). Taigi, kaip mokinys įsijungia ne tik į formalų ugdymą, bet dalyvauja įvairiuose renginiuose, išvykose taip pat atskleidžia jo aplinką. Ir nebūtinai tai gali būti ekonominės aplinkos sąlygas, mažos šeimos pajamos, kada situacija neleidžia suruošti vaiko į ekskursiją. Tai gali būti ir kultūrinė situacija, kada pademonstruojamas šeimos požiūris į kultūros poreikį: „*Manau, kad šiuos dalykus nulemia ne tik finansinė šeimos padėtis, bet ir tėvų (rūpintojų), senelių išsilavinimas, dalyvavimas socialiniame kultūriniame gyvenime ir taip vaikui rodomas pavyzdys*“ (1). Vadinasi, galima tik pritarti Yu, Liu, Guo (2022) išsakytai nuostatai, kad SEK aplinkai formuoti labai svarbi yra ir kultūrinės šeimos patirtis.

Baigiamojo darbo teorinė nuostata ir PISA tyrimų rezultatai pademonstruoja, kad mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, pasiekimų rezultatai yra žemesni. Todėl buvo siekiama nustatyti, ar tyrimo dalyvių požiūriu, teisinga mokslinėje literatūroje vyraujanti nuomonė, kad nepalankiai SEK aplinkai priklausančių šeimų vaikų ugdymosi pasiekimai yra žemi (žr. 5 lentelė).

5 lentelė. Požiūris į nuostatą, kad mokinių iš SEK aplinkos pasiekimai yra žemi

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Pritarimas nuostatai dėl mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai	Visiškai pritarta	<...taip...>(3);
	Dalinis pritartimas	<i>Manau, kad daugumoje atvejų taip, bet ne visada...>[1]; Tokiai nuomonei pritarti iš dalies...>[1]; Deja, dauguma mokinių tiesiogiai priklausomi nuo nepalankios SEK...>[5]; Visiškai pritarti šiam teiginiui negaliu...>[6]; absoliučiai sutikti su šiuo teiginiu negaliu...>[7]; daugumos vaikų, <...>pasiekimai yra žemesni.[8]; jos sąlygos daro įtaką ir dalies mokinių žemesniems pasiekimams.[9];</i>
Mokinių ugdymosi pasiekimų situacijos skirtingumo elementai	Mokslinių tyrimų analizės srities įtaka	<i><...kad moksliniai tyrimai rodo tiriamo objekto situaciją, o per kokią prizmę į tai buvo pažvelgta, sunku komentuoti...>(1); nes tie patys moksliniai tyrimai parodė, kad 1 iš dešimties nepalankioje SEK aplinkoje esančių mokinių pasiekia aukštus rezultatus...>[6];</i>
	Yra akademiškai atsparių vaikų	<i>Vidutiniškai tik 10 proc.(priklausomai nuo šalies) vaikų iš nepalankios SEK aplinkos yra akademiškai atsparūs...[4]</i>

Atliekant tyrimo dalyvių pateiktų atsakymų analizę nustatytos dvi kategorijos. Pirmoji kategorija - pritartimas nuostatai dėl mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, antroji – mokinių ugdymosi pasiekimų situacijos skirtingumo elementai. Aptariant pirmąją nuostatų kategoriją išskirtos dvi subkategorijos: pritartama iš esmės ir dalinis pritartimas. Visiškai pritarė nuostatai, kad mokinių iš nepalankios SEK aplinkos pasiekimai yra žemesni, tik vienas tyrimo dalyvis. Beveik visi tyrimo dalyviai išsakė požiūrį, kad su tokia nuostata sutinka tik iš dalies.

Tyrimo dalyvio nuostata, kad nebūtinai visi atvejai turi būti nepalankūs pagrindžiama atsakymu: „...nes yra vaikų, kurie ir pačiomis nepalankiausiomis SEK sąlygomis pasiekia aukštų rezultatų“ (1). Kito tyrimo dalyvio pasiremiamą turimą darbo mokykloje patirtimi: „per darbo mokykloje metus buvo tik pavieniai atvejai, kai iš nepalankios SEK aplinkos mokiniai gerai mokėsi, buvo aktyvūs, motyvuoti. Jie pasiekė gyvenimo tikslų“ (5). Todėl beveik visi tyrimo dalyviai akcentuoja, kad toks nepalankios

SEK aplinkos įtakos faktorius yra, tačiau ne visuomet: „*tad nepalanki SEK aplinka nėra viską nulemiantis faktorius*“ arba: „*yra nemažai faktų, kai 1 atsakyme paminėti faktoriai nedaro esminės įtakos mokinių pasiekimams*“ (7). Tokį tyrimo dalyvių atsakymą atitinka ir Yan Yan ir kt. (2022) išsakytos nuostatos dėl akademiškai atsparių mokinių, kurie sugeba nugalėti aplinkos įtaką ir pasiekti gerų akademinų rodiklių. Pastebėtina, kad tyrimo dalyviams rengiant atsakymą dėl pritarimo nuostatai atsiranda ir pasiūlymai: „*ir dar mintis - jei namuose SEK aplinka yra žemo lygmens, mokykla gali ir turi tapti mokiniui kelrodžiu ir įkvėpėju*“ (1) . Vadinasi, galima daryti prielaidą, kad būtent vaikams iš nepalankios aplinkos labai galėtų padėti mokykloje formuojamos aplinkos ir tradicijos.

Antroji atsakymų kategorija – mokinių ugdymosi pasiekimų situacijos skirtingumo elementai. Kai kurių tyrimo dalyvių pastebėta, kad negalima jais visiškai pasitikėti, kadangi ne visuomet apimamai visi reikšmingi kriterijai atliekant įvairius tyrimus. Taip pat išsakyta nuomonė, kad: „*apie įvairius PISA ir kitus tyrimus laikausi ne pačios geriausios nuomonės, kadangi nėra aiški mokinių pasirinkimo tyrimams sistema ir kitokie aspektai*“ (10). Vadinasi, tyrimo dalyvių požiūriu, nereikėtų mokslinių tyrimų ir pasiekimų rezultatų aptarimo vertinti kaip patvirtinto fakto.

Tyrimo dalyvių įvardinama, kad ir nepalankiose SEK aplinkose atsiranda vaikų, kuriems pasiseka suvaldyti situaciją ir tapti kitokiais, negu jų aplinkoje esantys pavyzdžiai, nes „*natūralu, kad vaikai kurie neturi tobulų sąlygų mokymuisi, jie neturi normalių priemonių, tėvams neįdomu, ką ir kaip jie veikia, tai nėra net ko tikėtis. Tačiau vienetai vaikų, iš žemos SEK aplinkos, kartais pateikia staigmenų ir tampa genijais*“ (10). Vadinasi, mokslinių tyrimų nuostatai ir PISA tyrimų rezultatų rodikliams galima pritarti, tačiau iš esmės jais patikėti nereikėtų.

Apibendrinant galima teigti, kad SEK nepalanki aplinka formuojama iš daugelio elementų ir sąlygų, kurių priėmimas, prisitaikymas gali turėti įtakos jos palankumui ir nepalankumui. Šeimos vertybės, supratimas, gyvenimo sąlygos formuoja mokinio SEK aplinką, kuri turi nemažą įtaką jo ugdymosi pasiekimams. Atsiranda akademiškai atsparių vaikų, kurie geba pasiekti gerų ugdymosi pasiekimų augdami ir nepalankioje SEK aplinkoje.

Mokslinės literatūros analizė atskleidžia, kad vaikams, augantiems SEK aplinkoje, susiformuoja nemažai priežasčių, kurios turi įtakos jų pasiekimams. Todėl buvo aiškinamasi, kokias svarbiausias priežastis dėl žemų pasiekimų nepalankios SEK aplinkos vaikams įžvelgia tyrimo dalyviai (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Svarbiausios žemų pasiekimų priežastys nepalankios SEK aplinkos vaikams

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Priežastys, kylančios iš šeimos	Tėvų palaikymo nebuvimas	<i>paminėčiau tėvų (rūpintojų) palaikymo, skatinimo mokytis stoka.[1]; tėvai ne tik kad nepadeda jam iškilus mokymosi sunkumams, bet ir nesukuria fizinės aplinkos [3]; Vaikas nuo pradinių klasių nelavinamas namuose..>[5]; Smurtas ir nepriežiūra..>[8];</i>
	Tėvų pavyzdys	<i>Tėvų išsilavinimas ir šeimos mokymosi motyvacinė aplinka...>[4]; Tėvų pavyzdys neskatina siekti aukštesnių</i>

		<i>mokymosi rezultatų...>[9]; Mažiau intelektualių veiklų: mažai knygų, mokomųjų žaidimų, pažintinių veiklų...>[9];</i>
	Mokinių nesaugumas	<i>mokinių stresas, nerimas, nesaugumas kai kuriose žemo SEK šeimose...>[1]; juo tiesiog nesirūpinama, negauna tėvų palaikymo[5]; stipriai nepalanki SEK aplinka veikia mokinį [6]; genetika; paveldėjimo faktorius; šeimos nuostatos ir vertybės; buitinės sąlygos...>[7]; emocinis vaikų apleistumas šeimose...>[8];</i>
	Finansinių lėšų stygius šeimoje	<i>lėšų trūkumas, kai vaikui gali stigti lėšų įsigyti mokymo priemonės, rūbus, gauti papildomą mokymosi pagalbą...>[1]; šeimos gali turėti ribotas finansines vaikų ugdymo galimybes...>[8]; Mažiau galimybių turėti tinkamą fizinę, asmeninę mokymosi aplinką...>[9]; Mažiau pagalbinių mokymosi priemonių (kompiuteris, internetas ir pan.)...[9]; <...todėl šie vaikai gėdijasi savo „neturėjimo“ ir nerodo pastangų mokytis...>[10].</i>
Nepakankamai valstybės mastu sprendžiama problema	Menkas valstybės dėmesys	<i><Socialinio teisingumo nebuvimas ir nesiėmimas jokių veiksmingų priemonių iki vaikui pradėdant lankyti mokyklą...>[2];</i>
	Mokinių elgesys	<i><...vaikai elgiasi taip, kaip prieš 10 ar 20 metų mokytojai net susapnuoti negalėjo.</i>

Atliekant tyrimo dalyvių pateiktų atsakymų analizę nustatytos dvi kategorijos. Pirmoji kategorija - priežastys, kylančios iš šeimos, antroji – nepakankamai valstybės mastu sprendžiama problema. Aptariant pirmąją nuostatų kategoriją išskirtos keturios subkategorijos. Viena jų yra – tėvų palaikymo nebuvimas. Labai svarbi priežastis, dėl ko vaikai negali tinkamai dalyvauti ugdymo procese, yra tėvų palaikymo nebuvimas: „Jei tėvai gyvena asocialų gyvenimą, jiems visiškai nerūpi vaikai, ir jie net nežino, kiek pamokų vaikai praleidžia, kur jie vaikštinėja pamokų laiku, nes yra dalis to kontingento, kad ateina į mokyklą į kelias pirmas pamokas, kol gauna nemokamai pavalgyti ir tada jau išeina savais keliais“ (1). Labai svarbus tėvų palaikymas yra ne tik pradinėse klasėse, kuomet pats vaikas yra mažiau savarankiškas. Tėvų palaikymas yra reikšmingas ir vyresnėse klasėse, tačiau: „kita dalis tėvų yra socialiai nesubrendę ir nemoka auklėti vaikų, pareikalauti vaikų atsakomybės, tai geriausia, ką jie gali pasakyti mokykloje, tai, kad nesusitvarko su vaiku“ (10). Toks požiūris į savo vaiką ir suformuoja situaciją, kuomet tėvai neturi jokios įtakos savo vaikui, todėl jo pasiekimai gali būti geresni tik tuomet, jei jis pats to nori.

Antroji subkategorija – tėvų pavyzdys. Tokia nuostata svarbi tuo požiūriu, kad pasak Dhiman (2023), vaikai kopijuoja tėvų elgesį. Todėl, jei tėvai nėra motyvuoti, neturi išsilavinimo, nedirba darbo, kuris būtų patrauklus vaikui, tai vaikus veikia ir suformuoja nepalankų požiūrį į mokymąsi.

Trečioji subkategorija – mokinių nesaugumas. Tyrimo dalyviai akcentuoja, kad mokinių nesaugumą sukelia daug faktorių: tėvų elgesys, buitinės sąlygos ir genetinis paveldėjimo faktorius. Vaikai SEK aplinkos pasekmes dažniausiai jaučia nuo gimimo, todėl ir tyrimo dalyvių yra pastebima, kad jos pasireiškia pradėjus lankyti ugdymo įstaigą: „Kai vaikas pradeda lankyti mokyklą, švietimo įstaiga jau susiduria SEK aplinkos įtakos neigiamais padariniais, kurie jau yra sunkiai įveikiami“. (2). Tai galima

garyti prielaidą, jei SEK aplinkos pasekmės ryškos, ir mokykla turi galių jas išspręsti ar padėti vaikui, tai galima tikėtis palankios situacijos. Tačiau, jei pasekmės pasirodo ne iš karto, situacija vaikui gali likti nepalanki: „Skurdas ir psichologinė įtampa, ypatingai iki 4 metų, akivaizdžiai žaloja vaiko smegenis ir gali negrįžtamai paveikti jo motyvacinę mokymosi sistemą“ (4). Vadinasi, vaikai šeimose neturėdami ramios aplinkos, yra sudirgę ir mokymasis ar mokyklos lankymas nėra jų prioritetinė veikla.

Ketvirtoji subkategorija yra – finansinių lėšų stygius šeimoje: „Taip pat įtakos turi ir finansinė tėvų padėtis, jie neturi galimybių aprūpinti savo vaikų reikalingomis ir madingomis mokymo priemonėmis, todėl šie vaikai gėdijasi savo „neturėjimo“ ir nerodo pastangų mokytis“ (10). Todėl galima akcentuoti labai svarbų finansinio stygiaus aspektą – vaiko reakciją į kitus, šalia esančius vaikus, kurie gyvena labiau pasiturinčiai. Tokia tyrimo dalyvio nuostata atskleidžia, kad finansinis stygius yra ne tik tėvų išgalės nupirkti vieną ar kitą įdomesnę ir ugdymuisi reikalingą priemonę, bet apskritai visuomenėje, ypač mokykloje, formuojamą bendraamžių elgesį ir požiūrį į mažiau pasiturinčius vaikus.

Antroji kategorija – nepakankamai valstybės mastu sprendžiama problema. Tokia tyrimo dalyvių nuostata atskleidžia, kad valstybės dėmesys nepalankios SEK aplinkos šeimoms yra vertinamas ne vien palankiai. Be abejonės socialinė pagalba, pašalpos, išmokos vaikui, turėtų pagelbėti šeimai išspręsti finansines problemas, tačiau emocinės ir buitinės problemos nėra sprendžiamos.

Prie valstybės nepakankamai sprendžiamos problemos priskirtas vieno tyrimo dalyvio atsakymas: „Taip pat šiuolaikinėje visuomenėje labai svarbus yra paties mokinio elgesys, nes niekam jau nebėra paslaptis, vaikai elgiasi taip, kaip prie 10 ar 20 metų mokytojai net susapnuoti negalėjo“ [10]. Tokį atsakymo priskyrimą lėmė darbo autoriaus nuostata, kad šiuolaikinėse mokyklose mokytojas nėra apsaugotas – reikalavimai dideli, o sprendimai iš vyriausybės kol kas nepadedą spręsti kai kurių mokinių elgesio problemų.

Apibendrinant galima teigti, kad SEK aplinkos vaikų nepalankių ugdymosi pasiekimų priežastys dažniausiai kyla dėl šeimos situacijos. Tokią nuostatą patvirtina ir Considine ir Zappala (2016) atlikti tyrimai. Remiantis tyrimo dalyvių išsakyta patirtimi, nustatyta, kad labiausiai svarbios priežastys yra tėvų nepalaikymas, tėvų pavyzdys, finansinių lėšų stygius ir vaikų nesaugumas šeimose.

Moksliniuose tyrimuose dažniau analizuojamos šeimos veiksmų ir nuostatų bei gyvenimo būdo sukeltos priežastys, kurios turi didelę įtaką vaiko pasiekimams ir jo elgesiui. Tačiau tarptautiniai mokinių tyrimai atskleidžia daugiau statistinę situaciją. Todėl buvo siekiama nustatyti, kiek atlikti tarptautiniai mokinių pasiekimų tyrimai atspindi realią mokinių ir nepalankios SEK aplinkos pasiekimų situaciją ir priežastis dėl žemų ugdymosi pasiekimų rezultatų (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Požiūris į tarptautinių tyrimų rezultatus

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Pasitikėjimas tarptautinių mokinių tyrimo rezultatais	Realioji situacija	<...manau, kad tyrimai atspindi realią situaciją...>[1]; <...yra pakankamai ir jie atspindi realią situaciją...>[3]; Visi tyrimai turi didesnę ar mažesnę paklaidą, tačiau bendras

		<i>vaizdas tikrai atspindi realią...>[4]; <...tyrimus atlieka mokslininkai, kuriais turime pasitikėti...>[5]; <...visiškai pasitikiu...>[6]; <...turime pasitikėti tyrimais...>[8]; <...parodo realius ryšius ir tendencijas...>[9];</i>
	Kelia abejonių	<i><...kelia abejonių dėl tiriamų objektų (pasiekimų ir aplinkos) logiškos įtakos...>[2]; <...kai kurių pasiekimų tyrimų rezultatus objektyviai vertinti sunku...>[7]; <...koks 50 proc. tiesos yra...>[10];</i>

Analizuojant tyrimo dalyvių atsakymus dėl pasitikėjimo atliekamų tarptautinių mokinių tyrimo rezultatais nustatyta viena atsakymų kategorija, kuriai išskirto dvi subkategorijos. Pirmoji atsakymų subkategorija parodo, kad dalis tyrimo dalyvių tarptautinių mokinių tyrimų rezultatus vertina kaip atspindinčius realią situaciją. O antroji tyrimo dalyvių grupė nurodo, kad šie rezultatai kelia abejonių:

„Tik kiek teko susidurti praktikoje, kartais tyrimo klausimai, pavyzdžiui, ar jūsų šeimoje yra indaplovė, ar yra biblioteka ir pan., kelia abejonių dėl tiriamų objektų (pasiekimų ir aplinkos) logiškos įtakos“ (2). Vadinasi, mokinių tyrimai savo rezultatais ne visus įtikina, kad atskleidžia realią situaciją.

3.2. Palanki ir nepalanki SEK komponentų įtaka mokinių pasiekimams

Baigiamojo darbo teorinėje dalyje pastabėta, kad SEK aplinka susideda iš įvairių komponentų, todėl ne visi komponentai gali turėti nepalankią įtaką vaikų žemiems pasiekimams (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. SEK komponentai, turintys didžiausią įtaką žemiems mokinių ugdymosi pasiekimams

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Vidiniai šeimos SEK komponentai	Tėvų išsilavinimas	<i><...didžiausią įtaką turi tėvų išsilavinimas...>[1]; <...tėvų išsilavinimas ir tėvystės įgūdžiai...>[3]; Tėvų išsilavinimas turi didžiausią pridėtinę vertę vaiko pasiekimams, nes formuojasi...>[4]; Didžiausia įtaką turi tėvų išsilavinimas...>[7];</i>
	Dėmesys vaikui šeimoje	<i><...vaiko auklėjimui skiriamas laikas, šeimos narių santykiai...>[6]; <...emocinis vaikų apleistumas...>[8];</i>
Išoriniai šeimos SEK komponentai	Tėvų pajamos	<i>Tėvų pajamos tikrai suteikia daugiau galimybių...>[4]; Tam turi įtakos šeimos finansiniai ištekliai...>[6]; Iš dalies gali įtakos turėti pajamos...>[7]; <...nuo tėvų pajamų priklauso vaiko turimos priemonės, apranga, galimybės lankyti neformalius būrelius ir pan...>[10].</i>
	Tėvų žalingas gyvenimo būdas	<i>Pirmiausia – žalingi įpročiai...>[5]; : Smurtas ir nepriežiūra...>[8];</i>
	Tėvų pavyzdys	<i><nes augdamas šeimoje vaikas turi turėti galimų perspektyvų pavyzdį...>[2]; <...daro tėvų pavyzdys bei tėvų vertybių demonstravimas...>[9];</i>
	Profesija ir amžius	<i>Profesija ir amžius – faktoriai, turintys mažiausią įtaką...>[7]; Profesija ir tėvų amžius, ko gero, mažiausiai turi įtakos...>[10];</i>

Atliekant tyrimo dalyvių pateiktų atsakymų analizę nustatytos dvi kategorijos. Pirmoji kategorija – vidiniai šeimos SEK komponentai, antroji – išoriniai šeimos SEK komponentai. Kaip atskleidžia tyrimo

dalyvių atsakymai, visi komponentai, kurie turi įtakos žemiems ugdymosi pasiekimams, kyla iš šeimos, tik vieni labiau atskleidžia šeimos vidinę būseną, o kiti - išorinę. Aptariant pirmąją nuostatų kategoriją išskirtos dvi subkategorijos. Viena jų yra – tėvų išsilavinimas: „*Tėvų išsilavinimas turi didžiausią pridėtinę vertę vaiko pasiekimams, nes formuojasi socialinės atskirties sluoksnis, tėvai neturi išsilavinimo, tai ir vaikai nesiekia išsilavinimo*“ (4). Todėl tėvų gyvenimo būdas, dažna bedarbystė dėl profesinės patirties stokos ir suformuoja menką mokymosi vertę: „*Tėvų išsilavinimas tikriausiai suformuoja tėvų požiūrį į mokymąsi ir nėra nei norima, nei reikalaujama, kad vaikas mokytųsi*“ (10). Taigi, jei šeimoje nėra akcentuojami vaiko pasiekimai, nėra svarbu, kokius pažymius vaikas gauna, yra suteikiama vaikui laisvė pasirinkti: mokytis ar nesimokyti.

Kita atsakymų subkategorija – dėmesys vaikui šeimoje. Kiekvienas vaikas pirmiausia saugus jaučiasi šeimoje, todėl jei šeimoje nėra darnos, vaiką augina vienas iš tėvų, vaikui gali pritrūkti paties paprasčiausio dėmesio. Dėmesio trūkumas sukelia vaiko neigiamas emocijas, kurios sudaro prielaidas nesureikšminti mokymosi proceso, kas ir turi įtakos žemiems mokinių pasiekimams.

Antroji atsakymų kategorija susijusi su išoriniais šeimos patirties elementais. [Tai vienas ryškiausių išorinių SEK aplinkos veiksnių, kuris turi įtakos žemiems mokinių ugdymosi pasiekimams.

Suprantama, kad turimas išsilavinimas sudaro prielaidas ir galimybes turėti geriau apmokamą darbą, užimti svarbesnes pareigas: „*nors jei tėvai užima svarbesnes pareigas, turi geresnę profesiją, tai tikriausiai supranta, kad ir vaikams reikia siekti geriau įsitvirtinti gyvenime: siekti įgyti ne tik mokyklinį išsilavinimą, bet sugebėti ir toliau mokytis*“ (10). Todėl tėvų išsilavinimas ir požiūris į mokymosi poreikį gali būti įvardintas kaip svarbiausias SEK aplinkos komponentas, turintis įtakos žemiems mokinių pasiekimams: „*Tėvų pajamos tikrai suteikia daugiau galimybių siekti savo išsilavinimo tikslų, dalyvauti užsienio kalbų stovyklose, keliauti ir pažinti pasaulį (ne tik geografinį, bet kultūrinį, socialinį), samdyti papildomai mokytojus, lankyti pomėgius atitinkančius neformaliojo švietimo būrelius*“ (4). Vadinasi, tėvams, kurie nori, kad jų vaikai mokytųsi, sutelks dėmesį ne tik į gaunamas pajamas, bet ir jų tikslinį panaudojimą vaiko labui.

Tėvų žalingas gyvenimo būdas taip pat ryškus SEK komponentas vaiko pasaulio vaizdui susiformuoti. Todėl jei šeimoje yra naudojama prievarta, smurtaujama ar vartojamas alkoholis, tai dažniausiai vaikai susiformuoja tokį pat gyvenimo šabloną. Todėl galima sutikti, kad tėvų pavyzdys turi ypač svarbią įtaką: „*Tinkamo pavyzdžio nebuvimas (specialybės neturėjimas), nemotyvimas (dėl lėšų ar vertybių stygiaus) daugeliu atvejų gali tiesiogiai įtakoti žemesnius vaikų mokymosi pasiekimus*“ (9). Taigi, kiekviena šeima modeliuodama savo elgesį, santykius, bendravimo ypatumus jau suformuoja ir vaiko elgesį.

Pasak tyrimo dalyvių, amžius ir profesija yra komponentai, kurių įtaka ugdymosi pasiekimams gali būti mažiausia: „*Amžius kažkiek gal taip pat turi įtakos, bet, manau, minimaliai, nes gal vyresniems tėvams sunkiau yra „suvaldyti“ savo paauglius arba per anksti tapus tėvais yra taip pat sudėtinga dėl*

socialinių įgūdžių stokos rasti bendrą kalbą su savo vaiku, kas turi įtakos ir pasiekimams“ (10). Taigi, tėvams svarbu ieškoti galimybių išmokyti valdyti savo santykius su vaikais, kad sumažintų atotrūkį ir užtikrintų vaikų pagarbą.

Tyrimo dalyvių aptarti SEK komponentai leidžia apibūdinti juos kaip turinčius nepalankios įtakos vaiko ugdymosi pasiekimams, todėl buvo siekiama išsiaiškinti požiūrį į tai, kokie SEK aplinkos komponentai gali turėti palankios įtakos mokinių iš šios aplinkos pasiekimams (9 lentelė).

9 lentelė. SEK komponentai, turintys palankią įtaką mokinių ugdymosi pasiekimams

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Šeimoje formuojami komponentai	Tėvų išsilavinimas	<i><...tėvų (rūpintojų) išsilavinimas...>[1]; Tėvų išsilavinimas...>[4]; <...tėvų išsilavinimas yra vienas svarbesnių veiksnių, kad vaikams būtų skiepijamas poreikis mokytis...>[10];</i>
	Šeimos santykiai	<i><... visapusiškai darnūs visų šeimos narių santykiai...>[4]; <...šeimos narių santykiai...>[6];</i>
	Šeimos pajamos	<i><...pajamos...>[1]; <...šeimos turtinė padėtis...>[4]; <...šeimos finansiniai ištekliai...>[6];</i>
	Tėvų profesija	<i><...profesija...>[1]; <...profesija ir jos prestižas galėtų turėti palankios įtakos...>[10];</i>
	Gyvenamoji vieta	<i><...šeimos gyvenamoji vieta...>[1];</i>
	Šeimos sudėtis	<i><...šeimos sudėtis...>[6];</i>
Išorinės aplinkos formuojami SEK komponentai	Specialistų pagalbos priėmimas	<i><...kompleksinė specialistų pagalba tokio vaiko šeimai...>[2]; <...pagalbos priėmimas...>[3]; <... pagalbos prašymas...>[9];</i>
	Saugi aplinka, socialiniai gebėjimai	<i><... socialiniai ir emociniai įgūdžiai...>[2]; <...saugi psichologinė vaiko aplinka ir savijauta...>[2]; <...ankstyvame amžiuje, šeimoje įgyti socialiniai vaiko gebėjimai...>[6]; Neigiamas asmeninis požiūris į supančią aplinką...>[7]; Kultūriškai turtingesnė aplinka susijusi su palankesne motyvacija...>[8]; <...palankus draugų, bendraminčių ratas...>[9];</i>
	Mokyklos įtaka	<i>klasės ir mokyklos motyvacinė aplinka, santykiai su mokytojais...>[4]; Užimtumas po pamokų, visos dienos mokykla, geri santykiai su mokytojais...>[4]; <...naudojimasis mokykloje teikiama paslaugomis ir mokymosi pagalba...>[9];</i>

Atliekant tyrimo dalyvių pateiktų atsakymų analizę nustatytos dvi kategorijos. Pirmoji kategorija – šeimoje formuojami komponentai, antroji – išorinės aplinkos formuojami SEK komponentai. Tyrimo dalyvių atsakymai atskleidžia, kad tiek šeimos sukuriamą nepalanki įtaka, tiek palanki įtaka vaiko galimybės ugdymosi pasiekimams.

Tėvų išsilavinimas yra svarbus formuojant palankų vaiko požiūrį į mokymąsi. Todėl galima patvirtinti anksčiau tyrimo dalyvių pateiktą nuomonę, kad jei tėvai patys yra išsilavinę, tai ir vaikui norės to paties. Kaip svarbus komponentas, formuojantis palankų požiūrį į ugdymosi pasiekimus yra darnūs šeimos santykiai. Aktualios yra ir šeimos pajamos, todėl tikėtina, kad net ir SEK aplinkoje gyvenančios šeimos, turėdamos suformuotą palankų požiūrį į mokymąsi sugebės paskirstyti ir finansus tikslui pasiekti. Jei tėvų profesija analizuojant nepalankius komponentus ir jų įtaką ugdymosi pasiekimams, tai teigiamą įtaką mokymuisi skiepijant tėvų profesija yra kaip palankus SEK komponentas. Kaip palankūs SEK komponentai ugdymosi pasiekimams yra gyvenamoji vieta ir šeimos sudėtis. Vadinasi, jei gyvenamoji aplinka yra socialiai tvarkinga ir stabili, jei yra būstas, kur vaikas turi galimybes mokytis,

tai tikėtina, kad vaikui esamos sąlygos padės geriau mokytis. Svarbi mokymuisi yra ir šeimos sudėtis. Vadinasi, jei vaikai gyvena pilnoje šeimoje, gali būti tai irgi turi įtakos jų geresniems mokymosi įpročiams.

Antroji atsakymų kategorija - išorinės aplinkos formuojami SEK komponentai yra specialistų pagalba, priėmimas, saugi aplinka, socialiniai gebėjimai, mokyklos įtaka.

Tyrimo dalyvių akcentuojama, kaip svarbu šeimoms gebėti priimti ir įsisavinti teikiamą socialinę pagalbą: „jei aš gyvenau taip, tai noriu savo vaikui geresnio gyvenimo ir jei negaliu pats jam padėti, galiu pasirūpinti, kad pagalbą gautų iš šalies“. Bet tai, ko gero, mažai tikėtina“ (3). Vadinasi, tėvų suvokimas ir rūpestis dėl vaiko ateities yra išreiškiamas supratimu, kad pagalba gali turėti palankios įtakos vaiko gerovei.

Palankiai padeda ugdytis mokymosi įgūdžius ir turi įtakos ugdymosi pasiekimams saugi mokinio aplinka ir jo išsiugdyti socialiniai įgūdžiai. Vadinasi, tiek namuose sukuriama palanki atmosfera, tiek mokykloje ar artimiausioje aplinkoje esantys elgesio ir bendravimo pavyzdžiai sudaro prielaidas vaikams atsakingiau žiūrėti į mokymąsi.

Tyrimo dalyvių atsakymuose, nurodant SEK aplinkos palankius komponentus atsiranda mokyklos įtaka. Todėl šiuos atsakymus galima susieti kaip ankstesniuose tyrimo dalyvių atsakymuose išsakytų pastebėjimų: „Ir dar mintis - jei namuose SEK aplinka yra žemo lygmens, mokykla gali ir turi tapti mokiniui kelrodžiu ir įkvėpėju“ (1). Vadinasi, mokyklos aplinka, mokytojų požiūris į vaikus, iš nepalankios SEK aplinkos, yra svarbus komponentas, galintis turėti įtakos palankiems ugdymosi pasiekimams.

Baigiamajame darbe vadovautasi nuostata, kad nepalankius mokinių ugdymosi pasiekimus pademonstruoja įvairūs tyrimai, todėl buvo siekiama išsiaiškinti, kaip dažnai analizuojami ar peržiūrimi tyrimų rezultatai, ieškant galimybių gerinti mokinių pasiekimus (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Tarptautinių mokinių tyrimų rezultatų analizės poreikis

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Tyrimų rezultatų analizės dažnis	Nuo 2 iki 5 kartų per metus	1-2 kartus per metus <...[1]; Per metus du kartus, po pusmečio rezultatų...>[5]; <...4-5 kartus per metus...>[4]; Dažnai, 2-3 kartus per mokslo metus...>[8];
	Retai	Retai, todėl plačiau pakomentuoti būtų sudėtinga...>[2]; nedažnai...>[3]; <...Esant poreikiui...>[6]; Su tyrimų rezultatais susipažįstame juos gavus.[9];

Analizuojant tyrimo dalyvių atsakymus nustatyta viena kategorija – tyrimų rezultatų analizės dažnis. Tarptautinių mokinių tyrimų analizės mokyklose atliekamos kelis kartus per metus, t.y. nuo 2 iki 5 kartų. Todėl tikėtina, kad tokios analizės pasekmė, daugiau informacijos suteikiama mokytojams, aptariamoms pasiekimų didinimo galimybėms. Kita grupė tyrimo dalyvių nurodė, kad tokių tyrimų rezultatų analizė nėra atliekama dažnai, tik esant kažkokiam poreikiui ar tik gavus tyrimų rezultatus. Vadinasi, tarptautinių moksleivių tyrimo rezultatai nėra reikšmingi siekiant ieškoti būdų mokinių ugdymosi pasiekimams

3.3. Mokyklos organizacijos, mokytojo ir mokinio lygmens įtaka mokinių pasiekimų gerinimui

Mokslinės literatūros analizė, pateikta teorinėje baigiamojo darbo dalyje atskleidė, kad mokinio pasiekimams gerinti yra svarbūs trys lygmenys: mokyklos kaip organizacijos, mokytojo ir mokinio lygmuo. Todėl siekiama nustatyti, kokią mokyklos lygmens galimybes išvelgia tyrimo dalyviai, siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus (žr.11 lentelę).

11 lentelė. Mokyklos lygmens galimybės mokinių ugdymosi pasiekimams gerinti

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Emocinės mokyklos taikomos priemonės	Palaikanti mokyklos aplinka	<i><...palaikančios mokymosi aplinkos sukūrimas...>[1]; <...geras mokyklos mikroklimatas...>[1]; <...draugiški mokyklos bendruomenės narių santykiai...>[1]; <...vaikai saugiai jausis mūsų bendruomenėje...>[2]; <...mokyklos bendruomenės kultūros be patyčių kūrimas...>[3]; <...mokykloje būtų pakankamai ramus mikroklimatas...>[10]; <...palankūs mokytojų ir mokinių santykiai...>[10].</i>
	Sudominanti veikla	<i><...įtraukimas į įvairaus lygmens projektus...>[5]; <...popamokinis užimtumas...>[5];</i>
Tikslinės mokyklos galimybės	Papildomos konsultacijos ir mokymai	<i><...padėti mokinių socialinių emocinių kompetencijų ugdymas...>[1]; Papildomos konsultacijos...>[5]; <...sudarymas sąlygų pasilikti mokykloje po pamokų...>[7]; <...mokykla skatina mokinius dalyvauti konsultacijose...>[9];</i>
	Švietimo pagalba mokiniui	<i><...ir individualizuotas ugdymas, pedagoginė bei specialioji pagalba...>[1]; kuriuo pasitiktų ir kuris rūpintųsi pagalbos teikimu...>[3]; Nepalankios SEK aplinkos vaikų psichologinės savijautos ir saugumo užtikrinimas (pasitelkiant Vaiko gerovės komisiją, spec. pedagogą, psichologą, soc. pedagogą)...>[4]; Vaiko gerovės komisijos darbas su šiais mokiniais...>[6]; <...bei švietimo pagalbos specialistų konsultacijos...>[6]; socialinės, psichologinės pagalbos organizavimas...>[7];</i>
	Darbas su šeima	<i><...nepalankios SEK aplinkos šeimomis...>[4]; <...džiaugtis bet kokia vaiko sėkme be jokio išankstinio jo aplinkos vertinimo...>[2];</i>
Valstybinės galimybės	Įvairios valstybės remiamos priemonės	<i><...mokykloje turėti nacionalinę metodiką...>[4]; <...neturime tokių vaikų įtraukaus ugdymo kultūros sėkmingo pavyzdžio...>[2]; <...todėl individualioms konsultacijoms pilnai neužtenka...>[4]; <...materialinė paramos ir kita pagalba (maitinimas, materialinė parama ir panašiai)...>[7]; Mokykla naudojasi galimybėmis pritraukti ES ar savivaldybės lėšas vykdydama projektus...>[9]; <...sukurta aplinka mokiniui, jo laisvalaikio erdvės...>[10];</i>
	Parama mokytojui	<i><...mokiniai atsirenka, kurie mokytojai jam yra autoritetai...>[3]; ,...būtų užtikrinta mokytojo profesionali aplinka...></i>

Analizuojant tyrimo dalyvių atsakymus nustatytos trys kategorijos: emocinės mokyklos taikomos priemonės, tikslinės mokyklos galimybės, valstybinės galimybės. Pirmajai atsakymų kategorijai išskirtos dvi subkategorijos. Pagal pirmąją subkategoriją matyti, kad siekiant pagerinti vaikų iš nepalankios SEK aplinkos mokymosi pasiekimus, labai svarbu, kad mokyklos aplinka atitiktų vaikų poreikius. Šiems vaikams yra svarbus geras ir ramus mikroklimatas, taip pat svarbu matyti draugiškus

bendruomenės narių santykius. Mokiniai su mokytojais sutaria ir susitaria. Tokios tyrimo dalyvių nuostatos atitinka Easmin ir kt. (2019) išsakytą požiūrį, kad emociškai pažeistiems SEK aplinkos vaikams yra labai svarbus geras mokyklos mikroklimatas, kad jie matytų kitokią situaciją nei šeimoje.

Dar viena mokyklos emocinės situacijos gerinimo galimybė yra sudominanti mokinius veikla. Tokia pati nuomonė ir Makykla Koh, Askell-Williams, Barr (2023), kurie nurodo, kad dalyvavimas įvairiose iniciatyvose, projektinėje veikloje, leidžia mokiniams pajusti užsiėmimų įdomumą kitose aplinkose. Tyrimo dalyvių taip pat nurodyta, kad mokinių iš SEK aplinkos sudominimui reikia įgyvendinti įvairius projektus, kitas veiklas, kurios leistų pasireikšti ir kitiems mokinių gebėjimams, sužadintų poreikį daugiau ieškoti savo gyvenime galimybių siekti tikslo.

Antroji kategorija – tikslinės mokyklos galimybės. Tokias galimybes tyrimo dalyviai nurodė tris: papildomos konsultacijos ir mokymai, švietimo pagalba mokiniui bei darbas su šeima. Papildomos konsultacijos ir mokymai gali padėti mokiniui ugdytis reikalingas socialines kompetencijas, kurios padėtų prisitaikyti aplinkoje, išmokti susikaupti, mokytis. Ugdomosi rezultatų pagerinimui, klaidų taikymui tikslingos papildomos dalykų mokytojų konsultacijos. Tačiau tikslinga pastebėti: „*Kiekvienos klasės ugdymo poreikių tenkinimo valandos naudojamos visiems vaikams ir jų nėra daug, todėl individualioms konsultacijoms pilnai neužtenka, nors jos neabejotinai yra išnaudotos*“ (4). Vadinasi, labai svarbu, kad mokyklos rastų galimybių, kaip skirti papildomo laiko vaikais iš SEK aplinkos.

Mokiniams iš SEK aplinkos labai svarbi ir mokyklos pagalbos vaikui specialistų pagalba, kuri užtikrintų jų ne tik mokymosi įgūdžių gilinimą, bet ir emocinę savijautą. Todėl mokyklai, kuri turi realias galimybes skirti šiems mokiniams specialistų, gali labiau padėti vaikui, analizuoti jo situaciją ir rasti pačius tinkamiausius sprendimus.

Siekiant gerinti mokinio pasiekimus nereikia pamiršti ir šeimos: „*Darbas su nepalankios SEK aplinkos šeimomis (motyvaciniai seminarai), skatinimas kuo anksčiau vaikus leisti lankyti ikimokyklinio ugdymo grupes, neformaliojo švietimo būrelių lankymas, sėkmės patyrimas pamokose ir kitose veiklose*“ (4). Todėl būtinas realus ir tikras darbas su šeima, organizuojant mokymus, kviečiant į renginius, įtraukiant į projektines veiklas. Taip pat labai svarbu išmokti mokytojus ir išmokyti tėvus pasidžiaugti bent menkiausia vaiko sėkme, o tai padėtų sustiprinti pasitikėjimą savo jėgomis.

Trečioji kategorija – valstybinės galimybės. Valstybės mastu parengtos priemonės, pvz. vieninga metodika padėtų kiekvienoje mokykloje priimti tikslinius sprendimus: „*Turėtume mokykloje turėti nacionalinę metodiką kaip tiksliai nustatyti, kurie vaikai priklauso nepalankiai SEK aplinkai*“ (4). Tikriausiai galima pritarti ankstesniuose tyrimo dalyvių atsakymuose įvardinta vyriausybės mastu nesprendžiamą problemą dėl SEK aplinkos vaikų situacijos: „*Šiuo metu nustatyti nepalankios SEK aplinkos vaikus mokykloje yra pakankamai problemiška, kadangi yra tik vienas viešas prieinamas rodiklis, kuris sietinas su nepalankia vaiko SEK aplinka - tai nemokamas maitinimas*“ (4). Taigi, jei

vertinti vaikus, kurie gauna nemokamą maitinimą pagal tėvų pajamas, tikrai nebūtų aprėpti visa vaikų, kurie priklauso SEK aplinkai, grupė.

Dar svarbi problema, kuri turėtų būti sprendžiama vyriausybės mastu, tai parama mokytojui. Aišku, reikia pastebėti, kad mokinių tarpe autoritetą užsitarnauja pats mokytojas: „*Vyresniame amžiuje mokiniai atsirenka, kurie mokytojai jam yra autoritetai, kuriais pasitiki ir tik tuomet galimas dialogas, susitarimai ir jų laikymasis*“ (3). Tačiau mokytojo, kaip profesijos autoritetą turi reguliuoti ir vyriausybė. Šiuolaikinėje Lietuvoje ši sritis silpna, mokytojų nepasitenkinimas, streikai tikriausiai neatskleidžia realios situacijos, bet pademonstruoja, kad mokytojas nėra užtikrintas savo profesiniu stabilumu.

Antras mokinio, priklausančio SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimų gerinimo lygmuo yra mokytojo lygmuo. Todėl buvo siekiama nustatyti, kokias mokytojo lygmens galimybes siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus įžvelgia tyrimo dalyviai (žr. 12 lentelę).

12 lentelė. Mokytojo lygmens galimybės mokinių ugdymosi pasiekimams gerinti

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Mokytojo žmogiškosios galimybės	<i>Mokytojo kuriama pamokos aplinka</i>	<...mokytojo kuriamas mikroklimatas pamokoje...>[1]; <...vadovaujantis mokytojo vaidmuo pamokoje...>[4];
	<i>Emociškai palankūs santykiai su mokiniu</i>	<...dėmesys kiekvienam mokiniui...>[1]; <...emociškai artimas, pagarbus ir vaiko galias stiprinantis santykis...>[2]; <...emociškai artimi santykiai tarp vaiko...>[4]; <...geri tarpusavio santykiai...>[5]; Geri mokinio ir mokytojo tarpusavio santykiai...>[6];
Mokytojo profesionalios galimybės	<i>Individuali pagalba</i>	<...ugdymo individualizavimas...>[1]; Personalizuotas darbas; individualių pagalbos žingsnių planai...[7]; individualios pagalbos mokiniui poreikio...>[8]; <individualus mokytojo dėmesys ir pagalba vaikui pamokoje...>[9];
	<i>Bendradarbiavimas su mokytojais, specialistais</i>	<...bendradarbiavimas su klasių vadovais ..>[1]; <...socialiniu pedagogu, psichologu, kitais pagalbos specialistais...>[1]; <...bendradarbiauti su kitais mokytojais dalinantis sėkmingomis patirtimis...>[9]; Mokytojams pastaruoju metu tikslinga mokytis vieniems iš kito...>[10];
	<i>Grupinio darbo iniciatyva</i>	<...inicijuoti grupinio darbo veiklas...>[2];

Analizuojant tyrimo dalyvių atsakymus nustatytos dvi kategorijos: mokytojo žmogiškosios galimybės ir mokytojo profesionalios galimybės, kurioms išskirtos penkios subkategorijos. Pirmoji atsakymų kategorija – mokytojo žmogiškosios galimybės. Pagal šiai kategorijai priskirtus atsakymus matyti, kad mokytojas gali sukurti palankią pamokos aplinką ir rodyti dėmesį kiekvienam mokiniui. Todėl galima teigti, kaip mokytojas priima mokinius iš SEK aplinkos leidžia jam organizuoti savo veiklą ir sudaryti sąlygas tiems vaikams gerai jaustis jo pamokose. Svarbu, kad kiekvienas vaikas pajautų, kad mokytoja skiria dėmesį išskirtinai jam, tada būtų tikras kontaktas, kuris gali padėti mokiniui susidomėti mokytojo dėstomu dalyku.

Antroji kategorija – mokytojo profesionalios galimybės. Remiantis tyrimo dalyvių atsakymais nustatyta, kad kaip profesionalas mokytojas gali teikti individualią pagalbą, bendradarbiauti su mokytojais ir specialistais, siūlyti grupinio darbo iniciatyvą.

Mokiniam, kurie namuose gali neturėti šiltų santykių, pasitikėjimo, svarbu mokykloje rasti tokį žmogų: „Svarbu, kad tokie mokiniai mokykloje turėtų bent vieną žmogų, kuriuo pasitikėtų ir kuris rūpintųsi pagalbos teikimu, galbūt kartais patarpininkavimu tarp mokinio ir kitų mokytojų“ (1). Taigi mokytojas turi tiek žmogiškųjų tiek profesionalių galių, kurias gali pritaikyti siekdamas pagerinti mokinių pasiekimus. Tačiau tikslinga pasidalinti vieno tyrimo dalyvio nuomone: „Manau, kad labai svarbu, kad mokytojas pirmiausia būtų profesionalas savo veikloje. Tačiau, kad ir kaip būtų gaila, mokytojai dabar dejuoja dėl atlyginimo, dėl vadovėlių ir kitų problemų, tačiau mažai analizuoja, ar jie tikrai dirba taip, kad būtų užtikrintas kokybiškas ugdymas“ (10). Taigi, svarbu ir tai, kad mokytojas įsivertintų savo darbą, savo požiūrį ir santykį su vaiku. Tokios tyrimo dalyvių nuostatos atliepia ir mokslininkų Yusuf, Ningsi, Safiana, Fahrani (2023) požiūrį, kad mokytojas gali būti svarbus, nes jis yra reikšmingiausias pavyzdys mokiniui.

Trečias mokinio pasiekimo gerinimo lygmuo yra pats mokinyš. Todėl buvo siekiama išsiaiškinti, kokias mokinio lygmens galimybes, siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus įžvelgia tyrimo dalyviai (žr. 13 lentelę).

13 lentelė. Mokinio lygmens galimybės mokinių ugdymosi pasiekimams gerinti

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Mokinio individualios galimybės siekti geresnių rezultatų	Pagalbos siekis	<...nebijojimas kreiptis pagalbos į klasės vadovą...>[1]; <...pagalba, įtraukimas ir pasidalinimas atsakomybe veikiant grupėje...>[2];
	Palankių santykių palaikymas	<...bendravimas su mokiniais, turinčiais aukštą motyvacijos lygį...>[3]; <...gerus santykius su draugais ir mokytojais...>[3], <...saugų mikroklimatą mokykloje ir klasėje...>[4]; <...kurti teigiamą bendraamžių įtaką...>[6];
	Mokinio vidinė motyvacija	<...mokinio vidinė motyvacija...>[7]; <... vidinių tikslų kėlimas...>[7]; Pirmiausia tai mokinio noras...>[10];
	Pagalba draugui	Geri draugai, modelio mokinyš – mokiniui realizavimas...>[5];

Analizuojant tyrimo dalyvių atsakymus nustatyta viena kategorija, kuriai išskirtos keturios subkategorijos. Pirmiausia tikslinga pastebėti, kad tyrimo dalyviai nurodo mokinio pagalbos prašymo būtinumą. Vadinasi, patys vaikai turi sugebėti įsivertinti, kokios pagalbos jiems reikia.

Tikriausiai galima sutikti su tyrimo dalyviais, kurių dauguma akcentavo palankius santykius ir jų kūrimą. Taigi, galima daryti prielaidą, kad ne vien prie mokinių, kuriems yra sudėtingiau, turi prieiti bendraklasiai ir siūlyti draugystę. Todėl pagal pateiktus atsakymus galima daryti prielaidą, kad mokiniui iš SEK aplinkos gali sektis labiausiai tada, kai jis turi vidinės motyvacijos. Labai reikšmingas vidinis mokinio pasiryžimas ir siekis: „Nesitaikstymas su esama situacija, užsispyrimas (gerąja prasme)“ (7).

Kaip rodo mokslininkų Xan ir Gai (2022) nuostatos nėra daug akademiškai atsparių mokinių, todėl labai svarbu, kada tokių atsiranda: „*Noras gauti geresnius pažymius, norėti daugiau gyvenime nei turi esamu momentu. Ypač smagu, kada atsiranda vaikų iš SEK, kurie nepaisant sudėtingų gyvenimo sąlygų, mokosi, dalyvauja įvairiose veiklose*“ (10).

Gana naujai atrodo pasiūlymas pagalbą draugui užskaityti kaip socialines valandas: „*Geresnius pasiekimus demonstruojantys mokiniai gali teikti pagalbą žemesnius pasiekimus rodantiems mokiniams. Draugo pagalba, konsultavimas gali būti vertinamas kaip visuomeninė veikla, užskaitant mokiniui privalomą socialinę pilietinę veiklą*“ (9). Taigi, galima teigti, kad pagalba tiems, kuriems yra sudėtingiau ar sunkiau jau nuo mokyklos suolo gali būti kaip teikiama mokama paslauga. Tokį vertinimą suformuoja tyrimo dalyvio nuostata, kad už bendravimą ar pagalbą kitam vaikui, reikia suteikti atlygį. Apibendrinant galima teigti, kad labai svarbu, analizuojant paties mokinio pagalbos lygmenį, įvertinti ne tik vaiko iš SEK aplinkos galimybes, bet ir jo vidinius norus keisti savo požiūrį į mokymąsi ir jau pasiektus rezultatus.

Tėvų lygmuo teorinėje darbo dalyje nebuvo išskirtas kaip galimybė padėti vaikui, tačiau vertinant SEK aplinkos veiksnius suprantama, kad tėvų pagalba ar nesikišimas turi ypač didelę reikšmę vaiko ugdymosi pasiekimams. Todėl buvo siekiama išsiaiškinti, kaip apibūdinamos tėvų galimybės siekiant padėti vaikui pagerinti akademinis pasiekimus (žr. 14 lentelė).

14 lentelė. Tėvų galimybių gerinti vaiko ugdymosi pasiekimus situacijos aptarimas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Tėvų galimybės padėti vaikui gerinti ugdymosi pasiekimus	Bendradarbiavimas su mokykla ir mokytojais	<...bendradarbiauti su mokykla...>[1]; <...bendradarbiavimas su mokytojais ieškant bendro požiūrio...>[8]; <...bendradarbiavimas su mokytojais, mokykla...>[9];
	Dėmesys vaiko ugdymui	<...domėtis vaiko ugdymu...>[1]; Didesnis dėmesys vaiko poreikiams...>[7]; dalyvavimas vaiko ugdymo procese...>[8];
	Vaiko pastangų palaikymas	<...nuolat palaikyti vaiko pastangas, jas pastebėti, paskatinti vaiką...>[1]; Motyvuojantis skatinimas, palaikymas, tikėjimas vaiko pažanga...>[9];
	Tėvų dėmesys	<...pačių tėvų nuolatinis dėmesys...>[5]; . Labai paprastai – meilė savo vaikams...>[10]
	Atsakomybės ugdymas(is)	<...tėvai turi būti atsakomybės prisiėmimo pavyzdžiu...>[2];
	Vaiko poreikių patenkinimas	Tinkamos, vaikui reikalingos pagalbos teikimas, fiziologinių poreikių patenkinimas, aprūpinimas...>[9];

Analizuojant tyrimo dalyvių atsakymus nustatyta viena kategorija. Pagal pateiktus tyrimo dalyvių atsakymus matyti, kad tėvai, siekdami padėti savo vaikui pagerinti ugdymosi pasiekimus turi bendradarbiauti su mokykla ir mokytojais, domėtis vaiko ugdymu, palaikyti vaiko pastangas, apgaubti juos dėmesiu, ugdyti savo ir vaiko atsakomybę bei patenkinti elementarius ir fizinius vaiko poreikius.

Tėvų įtaka ir dėmesys vaikui yra ypač svarbus veiksnys: „*Kuo daugiau tėvai investuoja laiko į bendravimą su savo vaiku, pagalbą jam, rūpinasi tiksliniu vaiko užimtumu po pamokų, tuo didesnė tikimybė, kad vaiko akademiniai rezultatai bus geresni*“ (3). Tačiau ne tik bendravimas su vaiku yra svarbus, svarbi ir pagalba mokytojams, nes tėvai „*geriausia pažįsta savo vaiką ir gali suteikti pedagogams daug naudingos informacijos*“ (6). Todėl suderinus tėvų galimybes, būtų galima formuoti palankius santykius su visomis mokyklos aplinkos grupėmis, kad būtų iš esmės galima padėti vaikui.

Viena, daugiausiai tyrimo dalyvių palaikymo sulaukusi subkategorija, domėjimasis vaiko ugdymu: „*kuo tėvų išsilavinimas aukštesnis, tai ir jų vaikų pasiekimai yra aukštesni, kuo tėvų išsilavinimas žemesnis, tuo ir vaikų pasiekimai žemesni*“. Todėl ne kiekvienam tėvui yra labai svarbu, kokie vaiko pasiekimai: „*Tai nebūtinai reiškia, kad vaikai iš nepalankios SEK aplinkos negali gerai mokytis, apie 10 proc. vaikų iš nepalankios SEK aplinkos yra akademiškai atsparūs ir demonstruoja aukščiausius pasiekimus*“ (4). Taigi, tėvų požiūris į ugdymąsi gali turėti palankios įtakos vaiko pasiekimams: „*Suprantama, kad nedidelė dalis tėvų gali padėti savo vaikams, nes mokymas vyresnėse klasėse yra sudėtingas, ir ne visi tėvai supranta ir gali kartu daryti namų darbus. Tačiau pasirūpinti, kad vaikas kiek įmanoma daugiau jaustų tėvų rūpesčio, domėjimosi jo pasiekimais tikrai padėtų ir palaikytų vaikų norą gauti geresnius pažymius*“.

Taip pat svarbi tėvų galimybė yra vaiko pastangų palaikymas. Vadinasi, tėvai kuo dažniau turi pastabėti, kaip vaikui sekasi, pagirti už pastangas, motyvuoti stengtis. Tyrimo dalyviai pastebi, kad tėvai turėtų išmokyti asmeninės atsakomybės ir jos išmokyti savo vaikus. Vadinasi, jei būtų suformuotas atsakingas požiūris į ugdymo procesą, būtų galima tikėtis daugiau dėmesio mokymuisi.

3.4. Mokyklos vadovo galimybės siekiant gerinti mokinių iš SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus

Mokyklos vadovas atsakingas už ugdymo proceso organizavimą, įgyvendinimą ir mokinių pasiekimus, todėl labai svarbus ir mokyklos vadovo vaidmuo siekiant pagerinti mokinio pasiekimus. Buvo siekiama nustatyti, kokia vadovo įtaka būtų svarbi mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimų gerinimui (žr. 15 lentelę).

15 lentelė. Vadovo įtaka svarbi mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimų gerinimui

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Vadovo įtakos mokinių ugdymosi pasiekimų gerinimo galimybės	Mokyklos kultūros formavimas	<...yra vyraujanti kultūra...>[1];
	Pozityvus tikėjimas sėkme	<...pozityvus nusiteikimas ir tikėjimas...>[4]; <...užtikrinti šių vaikų emocinę psichologinę būseną...>[4]; Dėmesys kiekvienam vaikui...>[8];
	Orientacija į mokymąsi	I mokymą(si) orientuoti vadovai...>[1];

	Pagalba mokytojams	<visapusiška pagalba mokytojui, dirbsiančiam su tokiais vaikais...>[2]; <...socialinės pagalbos užtikrinimas...>[3]; Vadovas turi būti tarpininkas, skatintojas, pagalbininkas mokiniui, mokytojams, auklėtojui, o, pagal poreikį, ir tėvams...>[5]; Bendro komandinio darbo organizavimas su mokytojais, klasių vadovais, kitais specialistais mokykloje...>[7]; Bendradarbiavimas su vaiko gerovės komisija, klasės vadovais, mokytojais dėl bendros vizijos siekiant padėti mokiniams iš nepalankios SEK aplinkos...>[9];
	Bendravimas su šeimomis	Bendrauti su tokiomis šeimomis, aiškinantis jų poreikius...>[6]; Šeimų, kuriose auga vaikai iš nepalankios SEK aplinkos švietimas, konsultavimas, pagalbos teikimas...>[9];
	Vadovo autoritetas	bet mokyklos direktorius neturi sudaryti sąlygų ir galimybių jo negerbti...>[10];

Analizuojant tyrimo dalyvių atsakymus nustatyta viena kategorija, kuriai išskirtos šešios subkategorijos. Esminis mokyklos vadovo elgsenos apibūdinimas: „Mokyklų vadovai privalo skatinti mokytojus ir mokinius, daug tikėtis iš mokinių ir mokytojų, puoselėti nuoširdų bendravimą, kartu su mokytojais rinkti ir reguliariai peržiūrėti mokinių mokymosi duomenis“ (1) atskleidžia, kad mokyklos vadovo veikloje turėtų atsirasti vietos ir mokinių pasiekimų analizei bei priemonių rezultatų gerinimui numatymui. Todėl tyrimo dalyviai įvardijo nemažai elementų, kurie mokyklos veikloje padėtų gerinti mokinių iš SEK aplinkos pasiekimus.

Pirmiausia mokyklos vadovas turėtų formuoti mokyklos kultūrą, nes mokyklos kultūra apima daug elementų, tarp kurių ir bendruomenės požiūrį į mokymąsi. Pozityvus mokyklos vadovo tikėjimas sėkme suprantamas kaip pasiryžimas tikėti mokiniu, jį skatinti ir leisti stengtis.

Mokinio pagrindinė veikla mokykloje – mokytis. Todėl dalis vadovų yra orientuoti tik į mokymąsi: „I mokymą(si) orientuoti vadovai daugiausia dėmesio skiria darbo kokybei ir poveikiui, kurį mokyklos mokytojai daro mokiniams, daug tikisi iš mokytojų ir mokinių, lankosi pamokose, nuolat vertina duomenis, rodančius mokymosi kokybę“ (1). Taigi, tokiose mokyklose tikėtinas netoleruotinas požiūris į nepalankius rezultatus, todėl tikėtina, kad sudaromos visos sąlygos, kad mokiniai gautų papildomas konsultacijas ir siektų pagerinti savo rezultatus.

Mokyklos vadovas yra ugdymo proceso organizatorius, todėl jam būtų svarbu užtikrinti pagalbą mokytojams. Tokią pagalbą tyrimo dalyviai apibūdina kaip socialinės pagalbos užtikrinimą, tarpininkavimo procedūras tarp specialistų ir klasės vadovų, bendradarbiavimą su vaiko gerovės komisija. Vadinasi, vadovas turi inicijuoti pagalbos mokiniui, siekiant pagerinti jo pasiekimus, procesą, skirti konsultacijų galimybes, įvertinti mokytojų papildomus krūvius.

Tikintis pasiekimų pagerinimo, mokyklos vadovas turi bendrauti su šeimomis. Kaip nurodo tyrimo dalyviai, vadovas turėtų prisidėti prie šeimos konsultavimo, veiklos organizavimo.

Ir kaip vienas iš aspektų, galinčių turėti įtakos mokinio pasiekimų gerinimui, yra nurodytas vadovo autoritetas: „Jei mokiniai parodo nesiskaitymo su mokytojais momentus, bet mokyklos direktorius neturi sudaryti sąlygų ir galimybių jo negerbti ar net nemandagiai kalbėti“ (10). Todėl galima daryti prielaidą,

kad tuo atveju, jei mokiniai nereaguoja į mokytojų pastangas, direktoriaus žodis turėtų užtikrinti jų norą ir poreikį pagerinti asmeninius ugdymosi rezultatus.

Tyrimo dalyvių pateikti atsakymai atskleidė, kad mokyklos vadovas turi aktyviai įsijungti į veiklą, skirtą mokinio pasiekimams gerinti. Todėl buvo aiškinamasi, kokias įgyvendintas priemones būdus ar metodus, kurie padėjo jūsų mokyklos mokiniams pagerinti ugdymosi pasiekimus gali įvardinti tyrimo dalyviai (žr. 16 lentelė).

16 lentelė. Įgyvendintos priemonės, būdai ar metodai, padėję pagerinti ugdymosi pasiekimus

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Ilgalaikės priemonės pasiekimams gerinti	Suformuota mokymosi kultūra	<i><...mokykloje suformavau ir puoselėjau mokymosi kultūrą bei pagarbą kiekvienam bendruomenės nariui...>[1];</i>
	SPP modelis	<i><...socialinės-pedagoginės-psichologinės pagalbos modelis kompleksiskai jungia priemones...>[2]; Šeimų, kuriose auga vaikai iš nepalankios SEK aplinkos švietimas, konsultavimas...>[9];</i>
	Namų darbų ruošos klubas	<i><...namų darbų ruošos klubo įkūrimas...>[3];</i>
	Susitarimai su mokytojais	<i><...bet turim tokį mažą susitarimą su mokytojais, jei jiems pavyks sudominti mokinius, išvengti neigiamų pažymių, mokinių elgesys pasitaisys, bus paskirtos papildomos laisvos dienos prie atostogų...>(10);</i>
	Sutartys su mokiniais	<i>Su mokiniais bandome tartis pasirašant su jais sutartis...[10];</i>
Kasdienėse veiklose taikomos priemonės	Individualūs pokalbiai	<i><...individualūs pokalbiai su mokiniais ir jų tėvais...>[4]; Individualūs pokalbiai...>[6];</i>
	Papildomos pamokos	<i>Papildomos pamokos pasiekimų spragų likvidavimui...>[7]; papildomų individualių konsultacijų skyrimas mokiniams iš nepalankios SEK aplinkos Mokyklos ugdymo plano galimybių išnaudojimas...>[9];</i>
	Pasitarimai V GK	<i><...mokinių pasiekimų gerinimo galimybių aptarimas mokyklos V GK,...>[4]; Bendradarbiavimas su vaiko gerovės komisija,</i>
Sudominimas kitokia veikla	Tarptautiniai projektai	<i>Galiu įvardinti tarptautinius projektus...>[5]; Projektų, kurių tikslas gerinti mokinių pasiekimus, inicijavimas...>[9];</i>
	Neformalios veiklos lankymo galimybė	<i>galimybių sudarymas lankyti mieste neformalaus švietimo užsiėmimus ...>[4]; <...neformaliojo ugdymo pasiūla...>[7]; įtraukimas į projekcinę veiklą; skatinimo priemonių naudojimas (nemokamos išvykos, materialinis skatinimas).[7]</i>

Analizuojant tyrimo dalyvių atsakymus nustatytos trys kategorijos, kurios išskirta dešimt subkategorijų. Pirmoji kategorija – ilgalaikės priemonės pasiekimams gerinti. Remiantis tyrimo dalyvių atsakymais, galima teigti, kad ilgalaikių priemonių taikymui svarbi mokykloje suformuota ir puoselėjama mokymosi kultūra. Todėl galima teigti, kad šios kultūros įgyvendinimui skiriamas didelis ne tik paties vadovo, bet ir visų mokytojų dėmesys, nes išlaikyti susitarimus reikalingas nevienadienis darbas.

Kitoje ugdymo įstaigoje padeda mokinių pasiekimų gerinimui sukurtas pagalbos SPP (socialinės, psichologinės, pedagoginės) modelis. Vadinasi, mokykloje yra funkcionuojantis sistema, kurios dėka yra nuolat analizuojami mokinių pasiekimai ir priimami sprendimai, kaip juose gerinti.

Mokykloje vaikams iš nepalankios SEK aplinkos yra įrengtas namų darbų ruošos klubas. Tikėtina, kad toks turi paklausą tarp tų vaikų, kurie yra atvežami į mokyklą, nes motyvuoti vaikai gali padaryti namų darbus, praleisti savo laisvalaikį saugioje patalpoje.

Mokytojų paskatinimui taip pat yra sukurta priemonė-susitarimas: „*bet turim tokį mažą susitarimą su mokytojais, jei jiems pavyks sudominti mokinius, išvengti neigiamų pažymių, mokinių elgesys pasitaisys, bus paskirtos papildomos laisvos dienos prie atostogų*“ (10). Taip pat tyrimo dalyvių akcentuojamas ir sutarčių pasirašymas su mokiniais. Vadinasi, tiek mokytojų skatinimui, tiek mokinio įsipareigojimams yra skiriamas dėmesys.

Priemonės mokinių ugdymosi pasiekimų gerinimui yra skiriamos ir kasdienės priemonės, kurios naudojamos dažnai. Pirmiausia tai būtų individualūs pokalbiai su kiekvienu mokiniu. Nemaža dalis tyrimo dalyvių nurodė, kad mokyklose yra surandamos galimybės skirti papildomas valandas spragu likvidavimui. Siekiant padėti mokiniams yra organizuojamos konsultacijos ir pokalbiai su VGK, tėvais ir pedagogais.

Trečioji mokyklos organizuotų priemonių galimybė – sudominimas kitokia veikla. Viena iš įdomių veiklų yra tarptautiniai, nacionaliniai ir mokyklų projektai. Tyrimo dalyvių įvardijama ir galimybės lankyti neformaliojo švietimo veiklas. Taigi, mokiniams, kurie turi mažiau galimybių užsiimti kažkokia veikla dėl šeimos situacijos, yra sudarytos sąlygos rasti patinkančias ar dominančias veiklas. Tai, kad mokyklos vadovai daug savo laiko skiria organizuojant mokymosi pasiekimų gerinimui nurodo ir Cruickshank (2017), todėl galima teigti, kad moksliniame diskurse taip pat akcentuojama vadovo lyderystė priimant sprendimus mokymosi pasiekimų gerinimui.

Apibendrinant galima teigti, kad mokyklos vadovai yra suinteresuoti sudaryti įvairias sąlygas mokiniams, iš nepalankios SEK aplinkos, kad jie galėtų pagerinti savo pasiekimus ir daugiau dėmesio skirtų mokymuisi. Mokyklose yra inicijuojamos ilgalaikės priemonės pasiekimams gerinti, kasdienėje veikloje nuolat akcentuojamas požiūris į mokymąsi, sudaromos sąlygos mokiniams užsiimti įvairesne veikla.

IŠVADOS

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad nepalanki SEK aplinka yra susijusi su žmogaus socialinės, ekonominės ir kultūrinės situacijos elementais, kurie formuoja jo galimybes visuomenėje. Nepalanki SEK aplinka, susijusi su tokiais visuomenės elementais, kurie sukelia nepalankias žmogaus gyvenimo galimybes: žemos pajamos, išsilavinimo trūkumas, profesinės veiklos įgūdžių trūkumas, žalinga socialinė aplinka, prastos gyvenimo sąlygos. Išvardinti matmenys atspindi žmogaus padėties pranašumus arba trūkumus, suformuoja žmogaus statusą visuomenėje.

2. Teorinė mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad nepalankios SEK aplinkos mokinių žemus ugdymosi pasiekimus dažniausiai lemia šeimos situacija, priklausymas socialinę riziką patiriančiai grupei. Dažniausiai prastiems mokinio pasiekimams turi įtakos finansiniai tėvų ištekliai, prasta kaimynystės aplinka, žemas tėvų išsilavinimas, suformuotos netinkamos šeimos vertybės, požiūris į mokslo reikalingumą.

3. Mokiniam iš nepalankios SEK aplinkos padėti pagerinti pasiekimus galima trimis lygmenimis: mokyklos kaip organizacijos, mokytojo bei mokinio. Mokyklos organizacijos lygmeniu pagalba mokiniui inicijuojama pagerinus mokyklos aplinką, sudarius sąlygas mokytojams profesionaliai augti ir turėti geras darbo sąlygas. Mokytojo lygmeniu pagalba įgyvendinama bendraujant su mokiniu pagarbiai, rodant dėmesį, pritaikant jam mokymosi tempą ir galimybes. Mokinio lygmiu susijęs su paties mokinio asmeninės savybėmis, poreikiais ir vidine motyvacija. Esant aukštai vidinei motyvacijai, mokiniai gali pasiekti gerų rezultatų.

4. Atlikus empirinį Utenos rajono mokyklų vadovų požiūrio tyrimą nustatyta:

- svarbiausios žemų pasiekimų priežastys yra tėvų palaikymo nebuvimas, prastas tėvų pavyzdys, mokinių nesaugumas, finansinių lėšų stygius šeimoje, menkas valstybės dėmesys nepalankios SEK aplinkose gyvenantiems mokiniams ir pačių mokinių elgesys;
- SEK komponentai, kurie turi nepalankią įtaką žemiems mokinių pasiekimams yra: tėvų išsilavinimas, dėmesys vaikui šeimoje, tėvų pajamos, tėvų žalingas gyvenimo būdas, tėvų pavyzdys bei tėvų profesija ir amžius.
- Palankią įtaką mokinių pasiekimams turi šie SEK komponentai: tėvų išsilavinimas, šeimos santykiai, tėvų profesija, gyvenamoji vieta, šeimos sudėtis, specialistų pagalbos priėmimas, saugi aplinka, mokyklos įtaka.
- Empirinio tyrimo metu nustatytos nepalankios SEK mokinių pasiekimų gerinimo galimybės mokyklos kaip organizacijos lygiu: palaikanti mokyklos aplinka, sudominanti veikla, papildomos konsultacijos ir mokymai, švietimo pagalba mokiniui, darbas su šeima, įvairios valstybės remiamos priemonės, parama mokytojui. Mokytojo lygmeniu pagalba gerinant mokinio pasiekimus gali būti tokia: mokytojo kuriama mokyklos aplinka, emociškai palankūs santykiai su mokiniu, individuali pagalba, bendradarbiavimas su

dalykų mokytojais, specialistais. Mokinio lygmens galimybės pasiekimams gerinti: pagalbos siekis, palankių santykių palaikymas, mokinio vidinė motyvacija, pagalba draugui.

- empirinio tyrimo rezultatai atliepia atliktos mokslinės literatūros nuostatas ir atskleidžia, kad mokymosi pasiekimų analizė ir priežastys, pateikiamos tarptautinių mokinių tyrimų išvadose iš esmės pademonstruoja tiek mokslininkų nuostatas, tiek tyrimo dalyvių požiūrį.

PASIŪLYMAI

Valstybinėms institucijoms:

1. Sukurti kontrolės mechanizmą nepalankios SEK aplinkos šeimų finansinių pašalpų, socialinių išmokų kontrolei, kad būtų užtikrinta jų panaudojimo vaikų gerovei paskirtis.

Savivaldybei

1. Užtikrinti mokinių pagalbos specialistų poreikį ugdymo įstaigose, kad būtų įgyvendinamas vaikų, turinčių žemus ugdymosi pasiekimus, švietimo pagalbos poreikis;
2. Įsteigti švietimo pagalbos komisiją, kuri koordinuotų mokinių pasiekimų gerinimo situaciją: organizuotų mokymus mokytojams, tobulintų tėvų švietimo veiklą;
3. Kasmet švietimo ir sporto skyriui parengti sistemingą standartizuotų testų rezultatų, pagrindinio ugdymo pasiekimų rezultatų analizę, ją apsvarstytų su kiekviena ugdymo įstaiga, dalyvavusia šiuose patikrinimuose, išryškinant mokinių žemų pasiekimų priežastis ir sudarant pasiekimų gerinimo priemonių planą;
4. Skatinti mokyklas atlikti vidinę veiklos įsivertinimą, nustatyti mokytojų kvalifikacijos poreikį.

Mokyklų vadovams

1. Skatinti mokinius, turinčius žemus įvertinimus, dalyvauti neformaliojo ugdymo užsiėmimuose;
2. Mokiniam, iš nepalankios SEK skirti papildomas konsultacijų valandas, kurias organizuoti pagal mokiniui patinkančias veiklas;
3. Daugiau dėmesio skirti tėvų švietimui;
4. Kviesiti į mokyklas jaunimo pamėgtus sportininkus, muzikantus, aktorius, kurie sutiktų vesti motyvacines pamokas (pvz. Svaras).

LITERATŪRA

1. Adeyeye G. (2023). The influence of cultural and Economic Inequalities on Academic performance of Students. *Multicultural Education*.
2. Adeoye M., Akinnubi O., Lasisi A. (2023). Addressing Socioeconomic Disparities in Developing Student-Centred Learning Environments Prieiga per internetą https://www.researchgate.net/publication/377222128_Addressing_Socioeconomic_Disparities_in_Developing_Student-Centred_Learning_Environments
3. Alukwe B., Schroeders U. (2015). Socio-economic, cultural, social, and cognitive aspects of family background and the biology competency of ninth-graders in Germany. *Learning and Individual Differences*, 45, 185-192.
4. Amiri E., Karfa A. (2021). The Impact of Learning Environment on EFL Students' Academic Achievement: A study of Socio-Cultural Factors Affecting Academic Achievement. *Arab World English Journal*, 14(4).
5. Ansong D., Okumu M., Amoaka E. ir kt. (2023). The role of teacher support in students' academic performance in low- and high-stakes assessments. *Learning and Individual Differences*, 109. Prieiga per internetą <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1041608023001401>
6. Arulsamy, A., Singh, I., Kumar, M. ir kt. (2023). Employee Training and Development Enhancing Employee Performance – A Study. *Samdarshi*, 16(3), 406-416
7. Atsparumo mokymuisi nepalankioms sąlygoms analizė. (2023). Vilnius. Prieiga per internetą https://www.nsa.smm.lt/projektai/wp-content/uploads/2023/02/A1_Atsparumo_mokymuisi_nepalankioms_salygoms_analize.pdf
8. Brandišauskienė A., Bukšnytė-Marmienė L., Daugirdienė A. ir kt. (2021). *Mokymuisi palankios aplinkos kūrimas. Rekomendacijos mokyklų vadovams ir švietimo politikams*. Vytauto Didžiojo universitetas.
9. Banerjee P. A., Lam B. S. (2016). A systematic review of factors linked to poor academic performance of disadvantaged students in science and maths in schools. Journal homepage: www.tandfonline.com/journals/oaed20
10. Bartik T., & Hershbein B. (2018). Degrees of poverty: The relationship between family income background and the returns to education
11. Bellibas M. (2016). Who are the Most Disadvantaged? Factors Associated with the Achievement of Students with Low Socio Economic Backgrounds. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 16(2), 691-710.

12. Broer M., Bai Y., Fonseca F. (2019). *A Review of the Literature on Socioeconomic Status and Educational Achievement*. Book. Socioeconomic Inequality and Educational Outcomes, Chapter 1, 7-127.
13. Bukšnytė-Marmienė, L., Brandišauskienė, A., Česnavičienė, J., Daugirdienė, A. (2023). Mokyklos kaip organizacijos funkcionavimo ir mokytojų profesinės gerovės reikšmė jų įsipareigojimui organizacijai. *Psichologija*, 68, 8-23.
14. Gouveia C. Menezes I., Neves T.(2023). Educational strategies to reduce the achievement gap: a systematic review. *Frontiers*, 8. Prieiga per internetą <https://www.frontiersin.org/journals/education/articles/10.3389/feduc.2023.1155741/full>
15. Cruickshank V. (2017). The Influence of School Leadership on Student Outcomes. *Journal of Social Sciences*, 5(9).
16. Cockerill M., Grieveson T., Bingham S., Higgins S. (2021). High achievement for socio-economically disadvantaged students: Example of an equitable education model in schools across five English districts. *International Journal of Educational Research Open*, 1,14-22.
17. Considine G., Zappala G. (2002). *Factors Influencing the Educational Performance of Students from Disadvantaged Backgrounds*. In book *Competing Visions: refereed proceedings of the National Social Policy Conference* Publisher: UNSW Press. Prieiga per internetą https://www.researchgate.net/publication/255662910_Factors_Influencing_the_Educational_Performance_of_Students_from_Disadvantaged_Backgrounds
18. Damkuvienė, M., Balčiūnas, S., Valuckienė, J., Petukienė, E., Pranckūnienė, E. (2021). *Profesinio kapitalo, kaip kompleksinės adaptyvios sistemos pajėgumo, vystymas*. Kolektyvinė mokslo monografija. Šiauliai: Šiaulių knygrišyklos spaustuvė.
19. Destin M., Hanselman, Yeager D. ir kt. (2019). Do Student Mindsets Differ by Socioeconomic Status and Explain Disparities in Academic Achievement in the United States? *Sage Journals*, prieiga per internetą <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2332858419857706>
20. Dhiman B. (2023). How Social Environment Influences People's Behavior: A Critical Review. Prieiga per internetą https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4417597
21. Gaižauskaitė I., Valavičienė N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai; kokybinis interviu*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas,
22. Easmin S., Hossain M., Das Acma P. (2019). Effect of Socioeconomic Background on the Academic Performance of the Students. A Study on Undergraduate Students of Bangladesh. *The Cost and management*, 43(4), 28-36.
23. Hall, Lundin, Sibbmark (2019). Strengthening Teachers in Disadvantaged Schools: Evidence from an Intervention in Sweden's Poorest City Districts. *Scandinavian Journal of Educational Research* 66(2), 208-224.

24. Hawthorne H. (2022). How to Create a Positive Learning Enviroment. Prieiga per internetą <https://www.highspeedtraining.co.uk/hub/how-to-create-a-positive-learning-environment/>
25. Jotterand F. (2018). Childhood brain development, the educational achievement gap, and cognitive enhancement. *Frontiers in Pharmacology*, 9, 1142.
26. Junus, A. (2021). Efforts to Improve Student Understanding and Learning Outcomes through the Discovery Learning Learning Model. *Pinisi Business Administration Review*, 3(1), 1-8).
27. Yan W., Gai X., Tchounwou P. (2022). High Achievers from Low Family Socioeconomic Status Families: Protective Factors for Academically Resilient Students. *International Journal of Envirmental Research and Public Health*, 19(23).
28. Yang K. (2023). The Influence of Family Socioeconomic Status, Cultural Capital and Extra Curricular Study on Students' Academic Achievement. *Journal of Advanced Research in Education*, 2(4), 32-40.
29. Yu S., Liu Y., Guo R. (2022). „How does my family affect me?” The family cultural capital impact on Chinese junior high school students' academic achievement. *Thinking Skills and Creativy*, 46.
30. Yusuf O., Ningsi M., Safiana, Fahrani W.(2023). Harmonious Interaction Between Learners and Educators. *Journal Penelitian dan Pengabdian Masyarakat Indonesia* , 2(1), 506-510.
31. Yohannes S., Okbay M., Yemane, T. (2021). The effect of socio-economic status and environmental factors on the academic performance of students at Asmara College of Education. Prieiga per internetą https://www.ksh.hu/statszemle_archive/en/2021/2021_01/2021_01_051.pdf
32. Ihekoronye E. (2020). Conducive school environment: a necessary factor for effective teaching and learning in public Secondary schools in gwagwalada area council of Abuja. Prieiga per internetą <https://www.bsum.edu.ng/journals/files/jem/vol2n1/article20.pdf>
33. Kardelis K. (2016). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vilnius: mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
34. Koh G., Askill-Williams H., Barr S. (2023). Sustaining school improvement initiatives: advice from educational leaders. *School Effectivenes and School Improvement*, 34(3),298-330.
35. Lawson G. M., & Farah M. J. (2017). Executive function as a mediator between SES and academic achievement throughout childhood. *International journal of behavioral development*, 41(1), 94-104.
36. Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose. (2023). Prieiga per internetą https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/aalaikini/2023%20Svietimas%20Lietuvoje_WEB.pdf

37. Lietuvos miestų ir kaimų mokinių pasiekimai: skirtumai, jų priežastys, galimi įveikos būdai. (2020) Prieiga per internetą <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/12/Miesto-ir-kaimo-mokiniu-pasiekimai.pdf>
38. Liu C. (2022). The Construction and Path Exploration of Harmonious Relationshi between Teachers and Students. *International Journal of New Developments in Education*, 4(6), 8-12.
39. Lwin H., Cho S. (2020). A study of the influence of classroom environment on the academic achievement of high school students. *Myanmar Acad. Arts Sci.* XVIII (9), 399-413.
40. Malik R., Rizvi, A. (2018). Effect of Classroom Learning Environment on Students' Academic Achievement in Mathematics at Secondary Level. *Bulletin of Education and Research* 40(2), 207-218.
41. Mokyklos bendruomenės profesinės gerovės įsivertinimas. (2021). Metodinės rekomendacijos. Higienos instituto profesinės sveikatos centro profesinės sveikatos tyrimų skyrius. Prieiga per internetą https://www.hi.lt/uploads/pdf/leidiniai/Rekomendacijos/2021/Mokyklos_profesines_groves_i_vertinimas_2021_PSC.pdf
42. Mokinių iš (ne)palankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimai ir parama jų mokymuisi (2022). Prieiga per internetą https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2023/01/naujas_Mokiniu-is-nepalankios-aplinkos-pasiekimai_elektroninis.pdf
43. *Mokymuisi palankios aplinkos kūrimas* (2021). Rekomendacijos mokyklų vadovams ir švietimo politikams. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
44. Mokinių iš nepalankios socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos mokymo(si) pasiekimai ir parama veiksmingam jų mokymuisi. (2022). *Švietimo problemos analizė*, 6, 2-8
45. Muijs D., Harris A., Chapman L. (2010). Improving Schools in Socioeconomically Disadvantaged Areas – A Review of Research Evidence. *School Effectiveness and School Improvement, An International Journal of Research, Policy and Practice*, 15(2).
46. Munir J., Faiza M., Jamal B., Daud S., Iqbal K. (2023). The Impact of Socio-economic Status on Academic Achievement. *Journal of Social Sciences Review (JSSR)*, 3(2), 695-705.
47. Neifachas S., Slušnienė G., Butvilas T. (2022). Mokymo(si) aplinkos kaitos prasmų suvokimas; mokytojų veiklos pokyčiai kuriant pamokų turinį. *Studijos. Verslas. Visuomenė*, 7, 145-157.
48. Njuguna R. (2021). The Socio-cultural Factors that Influence Academic Performance of Public Primary Schools in Murang'a South Sub County, Kenya. *Journal of Education*, 4(6), 28-42.
49. Nwokedi B. (2023). Influence of Classroom Environment on the Academic Performance of Students in English Language. *International Journal of Advance Social Sciences and Education (IJASSE)* 1(4), 191-198.

50. Papachristou E., Flouri E., Joshi H., Midouhas E., & Lewis G. (2022). Ability-grouping and problem behavior trajectories in childhood and adolescence: Results from a UK population-based sample. *Child development*, 93(2), 341-358.
51. Pekrun R., Lichtenfeld S., Marsh H. W., Murayama K., & Goetz, T. (2017). Achievement emotions and academic performance: Longitudinal models of reciprocal effects. *Child development*, 88(5), 1653-1670.
52. Oladipupo O., Ehigbochie A. (2017). The Impact of Some Socio-Economic Factors on Academic Performance: A Fuzzy Mining Decision Support System. *International Journal of Database Theory and Application*, 10(6), 71-86.
53. Önder E., Uyar S. (2018). Factors Affecting the Academic Achievement in Socioeconomically Disadvantaged Students. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 8(2), 253-280.
54. Saputra, C., Risma, M., Imanita. M. (2023). Teachers' Efforts to Improve Student Learning Outcomes During Online Learning ASSEHR 740, (1119–1128).
55. Singh A., Vyast, J. (2014). „The influence of socio-economic status of parents and home environment on the study habits and academic achievement of students”. *Educational Research*, 5(9), 348-352.
56. Ternenge T., Torkuma T. (2021). Socio-cultural and economic factors as correlate of Academic performance of undergraduates in the Department of library and information science benue state University, Makurdi. *E-journal Libraly Philosophy and Practice*, 5(27), 1-20.
57. Usaini M., Abubakar N., Bichi A. (2015). influence of school environment on academic performance of secondary school students in Kuala Terengganu, Malaysia. *The American Journal of Innovative Research and Applied Sciences*, 1(6), 203-209.
58. Vadivel B., Alam S., Ajanil B. (2023). The Impact of Low Socioeconomic Background on a Child's Educational Achievements. *Education Research International*, 11, 2-11.
59. Zabulionis A. (2020). *Tarptautinio švietimo tyrimo OECD PISA Lietuvos ir kaimyninių šalių duomenų tikslinė antrinė analizė*. Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra.
60. Zeng F., Chen Y., Pan X. (2023). A Study on the Relationship between Harmonious Teacher-student Relationship, Student Competence, and Learning Performance. Prieiga per internetą <https://eudl.eu/pdf/10.4108/eai.13-10-2023.2341341>

SANTRAUKA

Baigiamojo magistro darbo tema „Mokinių iš nepalankios socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos ugdymosi pasiekimų gerinimo galimybės: Utenos rajono mokyklų atvejis“. Nepalanki mokinių socialinė, ekonominė ir kultūrinė (toliau SEK) aplinka turi aiškias sąsajas su mokinių pasiekimais. Lietuvoje mokinių iš nepalankios socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos (SEK) mokinių pasiekimus siekiama gerinti per mokyklos, mokytojų pridėtinės vertės didinimą, kas neabejotinai teisinga. Kaip svarbūs kriterijai, turintys įtakos mokinių pasiekimams yra mokyklos ir mokytojo pasirengimo lygmuo, todėl mokyklos vadovo veikla ir galimybės suformuoti pasiekimų gerinimo veiksnius sudaro baigiamojo magistro darbo naujumą ir aktualumą.

Darbo problema formuojama probleminiais klausimais: Kokios priežastys dažniausiai turi įtakos, nepalankios SEK aplinkos mokinių pasiekimams? Kokie mokyklų taikomi ugdymą(si) įgalinantys veiksniai ir priemonės padėtų pagerinti nepalankios SEK aplinkos mokinių pasiekimus? Kokią įtaką gali turėti mokyklų vadovai gerinant nepalankios SEK aplinkos mokinių pasiekimus? **Tyrimo tikslas** – ištirti mokinių iš nepalankios socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos ugdymosi pasiekimų gerinimo galimybes, atskleidžiant pagrindines mokyklų veiksmų sąlygas bei priemones, didinančias jų mokymosi rezultatus ir ugdymosi patirtį. Tikslui pasiekti kelti šie **uždaviniai**: 1. Pateikti nepalankios SEK aplinkos apibrėžtį, 2. Išanalizuoti mokinių iš nepalankios socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos ugdymosi pasiekimus lemiančius veiksnius. 3. Identifikuoti mokyklų veiklos strategijas ir priemones, skatinančias šių mokinių mokymosi rezultatų gerėjimą. 4. Atlikus empirinį tyrimą identifikuoti nepalankios SEK aplinkos mokinių pasiekimų gerinimo galimybes Utenos rajono mokyklose bei parengti pasiūlymus, kaip optimizuoti mokinių iš nepalankios aplinkos ugdymosi pasiekimus. **Tyrimo objektas**: Mokinių iš nepalankios SEK aplinkos pasiekimų gerinimo galimybės. Tyrimo metu naudoti mokslinės literatūros analizė, tarptautinių mokinių tyrimų analizė, pusiau struktūruoto interviu ir turinio analizės metodai. Atlikus tyrimą gautos esminės išvados: Atlikus empirinį tyrimą nustatyta kad svarbiausios žemų pasiekimų priežastys yra tėvų palaikymo nebuvimas, prastas tėvų pavyzdys, mokinių nesaugumas, finansinių lėšų stygius šeimoje, menkas valstybės dėmesys nepalankios SEK aplinkose gyvenantiems mokiniams ir pačių mokinių elgesys. SEK komponentai, kurie turi nepalankią įtaką žemiems mokinių pasiekimams yra: tėvų išsilavinimas, dėmesys vaikui šeimoje, tėvų pajamos, tėvų žalingas gyvenimo būdas, tėvų pavyzdys bei tėvų profesija ir amžius. Palankią įtaką mokinių pasiekimams turi šie SEK komponentai: tėvų išsilavinimas, šeimos santykiai, tėvų profesija, gyvenamoji vieta, šeimos sudėtis, specialistų pagalbos priėmimas, saugi aplinkai, mokyklos įtaka. Empirinio tyrimo metu nustatytos nepalankios SEK mokinių pasiekimų gerinimo galimybės mokyklos kaip organizacijos lygiu: palaikanti mokyklos aplinka, sudominanti veikla, papildomos konsultacijos ir mokymai, švietimo pagalba mokiniui, darbas su šeima, įvairios valstybės remiamos priemonės, parama mokytojui. Mokytojo lygmeniu pagalba gerinant mokinio pasiekimus gali būti tokia: mokytojo kuriama mokyklos aplinka, emociskai palankūs santykiai su mokiniu, individuali pagalba, bendradarbiavimas su dalykų mokytojais, specialistais. Mokinio lygmens galimybės pasiekimams gerinti: pagalbos siekis, palankių santykių palaikymas, mokinio vidinė motyvacija, pagalba draugui.

Raktažodžiai: Socialinė, emocinė, kultūrinė aplinka, pasiekimai, tyrimai, mokyklos lygmuo, mokytojo lygmuo, mokinio lygmuo

SUMMARY

Master's Thesis Topic: *Improving Academic Achievement of Students from Disadvantaged Social, Economic, and Cultural Backgrounds: A Case Study of Schools in Utena District*

The unfavorable social, economic, and cultural (SEC) environment of students is strongly linked to their academic achievements. In Lithuania, efforts to improve the performance of students from disadvantaged SEC backgrounds focus on increasing the added value provided by schools and teachers, which is undoubtedly the right approach. Key factors influencing students' performance include the preparedness of schools and teachers, making the role of school leaders and their capacity to establish achievement-enhancing factors the novelty and relevance of this thesis. This study addresses the following research problem: what are the primary causes affecting the academic performance of students from disadvantaged SEC environments? What educational strategies and tools applied by schools could help improve the achievements of such students? How can school leaders influence the academic success of students from disadvantaged SEC backgrounds? **The Research Objective** is to investigate opportunities to improve the academic achievements of students from disadvantaged SEC environments by identifying key school factors and strategies that enhance their learning outcomes and educational experience. To achieve this objective, **the Research Tasks** focused on defining the concept of a disadvantaged SEC environment, analyzing the factors influencing the academic achievements of students from such backgrounds, identifying school strategies and tools that promote improved learning outcomes, and conducting an empirical study to provide recommendations for optimizing their educational achievements. **The Research Subject** is the opportunities to improve the academic achievements of students from disadvantaged SEC backgrounds. The study employed an analysis of scientific literature, international student assessments, semi-structured interviews, and content analysis.

The empirical study revealed the main reasons for low academic achievement among these students, including the lack of parental support, poor parental role models, student insecurity, financial difficulties in the family, insufficient state attention to students from disadvantaged SEC environments, and students' behavior. SEC components negatively impacting student performance include parental education, attention to children in the family, family income, harmful parental lifestyles, parental role models, and parents' professions and ages. Conversely, SEC components positively influencing academic achievement include higher parental education, strong family relationships, supportive parental professions, stable places of residence, family composition, acceptance of specialist support, safe environments, and school influence.

The study identified opportunities for improving the academic achievements of students from disadvantaged SEC backgrounds at various levels. At the organizational level, schools can contribute through a supportive school environment, engaging activities, additional consultations and training, educational assistance for students, collaboration with families, various state-supported measures, and support for teachers. At the teacher level, improvements can be facilitated by creating a positive school environment, fostering emotionally supportive relationships with students, providing individualized assistance, and collaborating with subject teachers and specialists. At the student level, possibilities include seeking help, maintaining positive relationships, fostering intrinsic motivation, and supporting peers.

Keywords: social, economic, cultural environment, achievement, research, school level, teacher level, student level.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Tema: Mokinių, iš nepalankios SEK aplinkos pasiekimų gerinimo galimybės vadovų požiūriu.

Klausimai mokyklų vadovams

(3.1.) Vaikų, iš nepalankios SEK aplinkos, žemesnių ugdymosi pasiekimų priežasčių išskyrimas

1. Kaip, remdamasis savo turima patirtimi, apibūdintumėte SEK aplinką?
2. Kaip manote, ar teisinga mokslinėje literatūroje vyraujanti nuomonė, kad žemesnei SEK aplinkai priklausančių šeimų vaikų pasiekimai yra žemi?
3. Kokias svarbiausias priežastis dėl žemų pasiekimų nepalankios SEK aplinkos vaikams jūs įžvelgiate?
4. Kiek jūsų nuomone, atlikti tarptautiniai mokinių pasiekimų tyrimai atspindi realią mokinių ir nepalankios SEK aplinkos pasiekimų situaciją ir priežastis dėl nepalankių rezultatų?

(3.2.) SEK komponentų palanki ir nepalanki įtaka mokinių pasiekimams

5. Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai (tėvų pajamos, išsilavinimas, profesija, amžius ir kt.) turi didžiausią įtaką žemiems vaikų pasiekimams?
6. Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai gali turėti palankios įtakos mokinių iš šios aplinkos pasiekimams?
7. Kaip dažnai analizuojate ar peržiūrite tyrimų rezultatus, ieškodami galimybių gerinti mokinių pasiekimus?

(3.3.) Mokyklos, mokytojo ir mokinio lygmens įtaka mokymosi pasiekimų gerinimui

8. Kokią mokyklos lygmens įtaką ir galimybes įžvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, pasiekimus?
9. Kokią mokytojo lygmens įtaką ir galimybes įžvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, pasiekimus?
10. Kokią mokinio lygmens įtaką ir galimybes įžvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, pasiekimus?
11. Kaip apibūdintumėte tėvų įtaką ir galimybes siekiant padėti vaikui pagerinti akademinius pasiekimus?

(3.4.) Mokyklos vadovo pagalbos galimybės siekiant gerinti mokinių pasiekimus

12. Kaip manote, kokia mokyklos vadovo įtaka būtų svarbi mokinių pasiekimų gerinimui?
13. Kiek jūs, kaip mokyklos vadovas, asmeniškai galite įvardinti įgyvendintų priemonių, būdų ar metodų, kurie padėjo jūsų mokyklos mokiniams pagerinti mokymosi pasiekimus?

2 PRIEDAS

Interviu protokolas

Utenos mokyklų vadovų apklausa

Eil. Nr.	Klausimas/Atsakymas
	Socialinė informanto charakteristika: Lyt.: Mot. /Vyr. Amžius: 57 Pedagoginio darbo stažas: 35 Vadovavimo mokyklai stažas: 9
1.	Kaip, remdamasis savo turima patirtimi, apibūdintumėte SEK aplinką?

	Atsakymas: Mokinio socialinę, ekonominę ir kultūrinę aplinką apibūdinau kaip to mokinio namų aplinką, kurioje jis gyvena su tėvais, rūpintojais, galbūt seneliais. Taip pat tai yra mokinio galimybės (tiek finansinės, tiek ir tiesiog šeimos skatinimo) dalyvauti kultūriniame gyvenime, lankytis įvairiuose renginiuose, bibliotekose, vykti į ekskursijas su bendraklasiais, su šeimos nariais ir kt. Manau, kad šiuos dalykus nulemia ne tik finansinė šeimos padėtis, bet ir tėvų (rūpintojų), senelių išsilavinimas, dalyvavimas socialiniame kultūriniame gyvenime ir taip vaikui rodomas pavyzdys. Taip pat, mano nuomone, ši aplinka gali įsitiesti ir už šeimos namų ribų, nes mokiniui gali daryti įtaką ir kaimynystėje gyvenančių žmonių kuriama aplinka.
2.	Kaip manote, ar teisinga mokslinėje literatūroje vyraujanti nuomonė, kad nepalankiai SEK aplinkai priklausančių šeimų vaikų ugdymosi pasiekimai yra žemi?
	Atsakymas: Manau, kad daugumoje atvejų taip, bet ne visada. Nes yra vaikų, kurie ir pačiomis nepalankiausiomis SEK sąlygomis pasiekia aukštų rezultatų. Ir dar mintis - jei namuose SEK aplinka yra žemo lygmens, mokykla gali ir turi tapti mokiniui kelrodžiu ir įkvėpėju. .
3.	Kokias svarbiausias priežastis dėl žemų pasiekimų nepalankios SEK aplinkos vaikams jūs išvelgiate?
	Atsakymas: kaip vieną iš svarbiausių priežasčių paminėčiau tėvų (rūpintojų) palaikymo, skatinimo mokytis stoką. Antra svarbi priežastis – mokinių stresas, nerimas, nesaugumas kai kuriose žemo SEK šeimose. Tai labai jaučiasi mokykloje ir trukdo vaikui mokytis. Trečia svarbi priežastis – lėšų trūkumas, kai vaikui gali stigti lėšų įsigyti mokymo priemonės, rūbus, gauti papildomą mokymosi pagalbą.
4.	Kiek, jūsų nuomone, atlikti tarptautiniai mokinių pasiekimų tyrimai atspindi realią mokinių ir nepalankios SEK aplinkos pasiekimų situaciją ir priežastis dėl žemų ugdymosi pasiekimų rezultatų?
	Atsakymas: manau, kad tyrimai atspindi realią situaciją.
5.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai (tėvų pajamos, išsilavinimas, profesija, amžius ir kt.) turi didžiausią įtaką žemiems vaikų ugdymosi pasiekimams?
	Atsakymas: mano nuomone, didžiausią įtaką turi tėvų išsilavinimas, toliau – pajamos,
6.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai gali turėti palankios įtakos mokinių iš šios aplinkos ugdymosi pasiekimams?
	Atsakymas: tėvų (rūpintojų) išsilavinimas, pajamos, profesija, šeimos gyvenamoji vieta.
7.	Kaip dažnai analizuojate ar peržiūrite tyrimų rezultatus ieškodami galimybių gerinti mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus?
	Atsakymas: 1-2 kartus per metus
8.	Kokią mokyklos lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	Atsakymas: manau, kad gali padėti mokinių socialinių emocinių kompetencijų ugdymas, palaikančios mokymosi aplinkos sukūrimas, geras mokyklos mikroklimatas, draugiški mokyklos bendruomenės narių santykiai, mokyklos deklaruojamos vertybės, diferencijuotas ir individualizuotas ugdymas, pedagoginė bei specialioji pagalba.
9.	Kokią mokytojo lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	Atsakymas: labai gali padėti mokytojo kuriamas mikroklimatas pamokoje, ugdymo individualizavimas, dėmesys kiekvienam mokiniui, bendradarbiavimas su klasių vadovais, socialiniu pedagogu, psichologu, kitais pagalbos specialistais siekiant kuo geriau pažinti mokinį.
10.	Kokią mokinio lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	Atsakymas: nebijojimas kreiptis pagalbos į klasės vadovą, mokytoją, socialinį pedagogą, psichologą, administraciją, bendramokslius.

11.	Kaip apibūdintumėte tėvų įtaką ir galimybes siekiant padėti vaikui pagerinti akademinį pasiekimą?
	<i>Atsakymas : bendradarbiauti su mokykla, domėtis vaiko ugdymu, skatinti mokytis, išsikelti aukštus mokymosi tikslus bei motyvuoti jų siekti, nuolat palaikyti vaiko pastangas, jas pastebėti, paskatinti vaiką.</i>
12.	Kaip manote, kokia mokyklos vadovo įtaka būtų svarbi mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimų gerinimui?
	<i>Atsakymas : Ilgalaikės sėkmės pagrindas yra mokykloje, tiek kalbant apie mokinius iš nepalankios SEK, tiek ir apie visus mokinius, yra vyraujanti kultūra. Kalbu ne tik apie pasiekimus, bet ir apie tai, kad reikėtų išmokyti vaikus vertinti mokymąsi, išlaikyti jų susidomėjimą mokslais, išmokyti mokinius gerbti save ir kitus žmones. Mokyklų vadovai privalo skatinti mokytojus ir mokinius, daug tikėtis iš mokinių ir mokytojų, puoselėti nuoširdų bendravimą, kartu su mokytojais rinkti ir reguliariai peržiūrėti mokinių mokymosi duomenis. Pagrindinis svertas, padedantis užtikrinti kuo didesnę poveikį mokinių pasiekimams, yra mokyklų vadovų įsitikinimai dėl jų vaidmens. Į mokymą(si) orientuoti vadovai daugiausia dėmesio skiria darbo kokybei ir poveikiui, kurį mokyklos mokytojai daro mokiniams, daug tikisi iš mokytojų ir mokinių, lankosi pamokose, nuolat vertina duomenis, rodančius mokymosi kokybę. Manau, kad mokyklų vadovai iš tikrųjų gali pasiekti labai daug, ir būtent jų įsitikinimai bei tinkamas savo vaidmens suvokimas padeda užtikrinti šią pažangą ir įkvėpti visus mokyklos darbuotojus bei mokinius.</i>
13.	Kiek jūs, kaip mokyklos vadovas, asmeniškai galite įvardinti įgyvendintų priemonių, būdų ar metodų, kurie padėjo jūsų mokyklos mokiniams pagerinti nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: manau, kad mokykloje suformavau ir puoselėju mokymosi kultūrą bei pagarbą kiekvienam bendruomenės nariui.</i>

Dėkoju už atsakymus!

3 PRIEDAS

Interviu protokolas

Utenos mokyklų vadovų pavaduotojų apklausa

Eil. Nr.	Klausimas/Atsakymas
	Socialinė informanto charakteristika: Lyt.: Mot. /Vyr. Moteris Amžius: 47 metai Pedagoginio darbo stažas: 26 metai Vadovavimo mokyklai stažas: 4 metai
1.	Kaip, remdamasis savo turima patirtimi, apibūdintumėte SEK aplinką?
	<i>Atsakymas: Esamos socialinės, ekonominės ir kultūrinės asmens gyvenimo perspektyvos.</i>
2.	Kaip manote, ar teisinga mokslinėje literatūroje vyraujanti nuomonė, kad nepalankiai SEK aplinkai priklausančių šeimų vaikų ugdymosi pasiekimai yra žemi?
	<i>Atsakymas: Kadangi paminėjote mokslinę literatūrą, manau, kad moksliniai tyrimai rodo tiriamo objekto situaciją, o per kokią prizmę į tai buvo pažvelgta, sunku komentuoti.</i>
3.	Kokias svarbiausias priežastis dėl žemų pasiekimų nepalankios SEK aplinkos vaikams jūs išvelgiate?
	<i>Atsakymas: Socialinio teisingumo nebuvimas ir nesiėmimas jokių veiksmingų priemonių iki vaiko pradedant lankyti mokyklą. Kai vaikas pradeda lankyti mokyklą, švietimo įstaiga jau susiduria SEK aplinkos įtakos neigiamais padariniais, kurie jau yra sunkiai įveikiami.</i>

4.	Kiek, jūsų nuomone, atlikti tarptautiniai mokinių pasiekimų tyrimai atspindi realią mokinių ir nepalankios SEK aplinkos pasiekimų situaciją ir priežastis dėl žemų ugdymosi pasiekimų rezultatų?
	<i>Atsakymas: Jei atvirai, nesu išsamiai susipažinusi su tarptautinių tyrimų išvadomis, todėl negalėčiau vertinti, kiek atspindi realią situaciją. Tik kiek teko susidurti praktikoje, kartais tyrimo klausimai, pavyzdžiui, ar jūsų šeimoje yra indaplovė, ar yra biblioteka ir pan., kelia abejonių dėl tiriamų objektų (pasiekimų ir aplinkos) logiškos įtakos.</i>
5.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai (tėvų pajamos, išsilavinimas, profesija, amžius ir kt.) turi didžiausią įtaką žemiems vaikų ugdymosi pasiekimams?
	<i>Atsakymas: manau, kad klausime išvardinti komponentai, kaip minėjau anksčiau, turi tikrai didelę įtaką vaikų ugdymosi pasiekimams, nes augdamas šeimoje vaikas turi turėti galimų perspektyvų pavyzdį, deja, šiuo atveju realybė kitokia.</i>
6.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai gali turėti palankios įtakos mokinių iš šios aplinkos ugdymosi pasiekimams?
	<i>Atsakymas: kompleksinė specialistų pagalba tokio vaiko šeimai. Daug komponentų įeina. Svarbiausi tikriausiai socialiniai ir emociniai įgūdžiai: problemų sprendimo būdai, tikslų siekimas, ryšiai su šeima, draugais, savo stipriųjų pusių įvardijimas.</i>
7.	Kaip dažnai analizuojate ar peržiūrite tyrimų rezultatus ieškodami galimybių gerinti mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: Retai, todėl plačiau pakomentuoti būtų sudėtinga.</i>
8.	Kokią mokyklos lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: Deja, neturime tokių vaikų įtraukaus ugdymo kultūros sėkmingo pavyzdžio, bet pirmiausia, manau, ne pasiekimus reikia gerinti, o džiaugtis bet kokia vaiko sėkme be jokio išankstinio jo aplinkos vertinimo. Jei tokie vaikai saugiai jausis mūsų bendruomenėje, mes būsimė jiems pavyzdžiu, jais pasitikėsime, tada ir jie patys patikės savimi. Dar mokyklos bendruomenės kultūros be patyčių kūrimas.</i>
9.	Kokią mokytojo lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: pirmiausia emociškai artimas, pagarbus ir vaiko galias stiprinantis santykis. Nuolat skatinamas požiūris „aš irgi galiu“. Planuojant veiklas inicijuoti grupinio darbo veiklas arba siekti mokymosi tikslų per praktiką.</i>
10.	Kokią mokinio lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: pagalba, įtraukimas ir pasidalinimas atsakomybe veikiant grupėje, socialiniai ir bendravimo įgūdžiai.</i>
11.	Kaip apibūdintumėte tėvų įtaką ir galimybes siekiant padėti vaikui pagerinti akademinius pasiekimus?
	<i>Atsakymas: šiuo atveju ne kaltų ieškojimas, kaip dažniausiai būna, o tėvai turi būti atsakomybės prisiėmimo pavyzdžiu.</i>
12.	Kaip manote, kokia mokyklos vadovo įtaka būtų svarbi mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimų gerinimui?
	<i>Atsakymas : visapusiška pagalba mokytojui, dirbsiančiam su tokiais vaikais.</i>
13.	Kiek jūs, kaip mokyklos vadovas, asmeniškai galite įvardinti įgyvendintų priemonių, būdų ar metodų, kurie padėjo jūsų mokyklos mokiniams pagerinti nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: manau, kad gimnazijoje veikiantis socialinės-pedagoginės-psichologinės pagalbos modelis kompleksiškai jungia priemones, būdus ir metodus, todėl negalėčiau įvardinti kiek įgyvendintų priemonių.</i>

Dėkoju už atsakymus!

4 PRIEDAS

Interviu protokolas Utenos mokyklų vadovų apklausa

Eil. Nr.	Klausimas/Atsakymas
	Socialinė informanto charakteristika: Lyt.: Mot. Amžius: 49 Pedagoginio darbo stažas: 26 Vadovavimo mokyklai stažas: 9
1.	Kaip, remdamasis savo turima patirtimi, apibūdintumėte SEK aplinką?
	<i>Atsakymas:</i> aplinka, kurioje mokinyss gyvena, vertinant ją iš ekonominio, psichinio-emocinio aspekto. Tai ir aprūpinimas mokymo priemonės, vaiko priežiūra, pagalba ruošiant namų darbus, tinkamo maitinimo užtikrinimas, galimybės vaikui gauti įvairius papildomus užsiėmimus ir pan.
2.	Kaip manote, ar teisinga mokslinėje literatūroje vyraujanti nuomonė, kad nepalankiai SEK aplinkai priklausančių šeimų vaikų ugdymosi pasiekimai yra žemi?
	<i>Atsakymas:</i> dažniau TAIP.
3.	Kokias svarbiausias priežastis dėl žemų pasiekimų nepalankios SEK aplinkos vaikams jūs išvelgiate?
	<i>Atsakymas:</i> mano nuomone, vaikas be tinkamos pagalbos gali sėkmingai ugdytis iki tam tikros ribos. O jeigu vaikas susiduria su situacija, kad tėvai ne tik kad nepadedą jam iškilus mokymosi sunkumams, bet ir nesukuria fizinės aplinkos, kur jis turėtų savo individualią erdvę poilsiui, namų darbų ruošai, tai aukštesni pasiekimai neįmanomi.
4.	Kiek, jūsų nuomone, atlikti tarptautiniai mokinių pasiekimų tyrimai atspindi realią mokinių ir nepalankios SEK aplinkos pasiekimų situaciją ir priežastis dėl žemų ugdymosi pasiekimų rezultatų?
	<i>Atsakymas:</i> giliau šia tema nesidomėjau, tačiau manau, kad tyrimų yra pakankamai ir jie atspindi realią situaciją. Galbūt kyla kai kurie smulkesni niuansai pagal bendrą šalies ar konkretaus regiono kontekstą (nedarbo lygis, regiono geografinė padėtis), tačiau manau, kad bendri duomenys atspindi realią situaciją.
5.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai (tėvų pajamos, išsilavinimas, profesija, amžius ir kt.) turi didžiausią įtaką žemiems vaikų ugdymosi pasiekimams?
	<i>Atsakymas:</i> tėvų išsilavinimas ir tėvystės įgūdžiai
6.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai gali turėti palankios įtakos mokinių iš šios aplinkos ugdymosi pasiekimams?
	<i>Atsakymas:</i> galbūt tėvų pajamos ir supratimas, kad „jei aš gyvenau taip, tai noriu savo vaikui geresnio gyvenimo ir jei negaliu pats jam padėti, galiu pasirūpinti, kad pagalbą gautų iš šalies“. Bet tai, ko gero, mažai tikėtina. Negaliu sakyti, kad žemas SEK yra užprogramuotas šeimoje iš kartos į kartą, bet, mano nuomone, tie dalykai greitai nesikeičia.
7.	Kaip dažnai analizuojate ar peržiūrite tyrimų rezultatus ieškodami galimybių gerinti mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas:</i> nedažnai
8.	Kokią mokyklos lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas:</i> socialinės ir kitos švietimo pagalbos teikimas, galimybė dalyvauti NŠ veiklose

9.	Kokią mokytojo lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: jei kalbėti apie pradinės klases, tai dažniausiai mokytojas yra didelis autoritetas ir atradus santykį su mokiniu įtaka gali būti didelė – bendravimo įgūdžių stiprinimas, pasitikėjimo ugdymas, elgesio normos ir pan. Tada mokinys labiau įsitraukia, palankiau žiūri į mokytojos teikiamą ir dalykinę pagalbą. Vyresniame amžiuje mokiniai atsirenka, kurie mokytojai jam yra autoritetai, kuriais pasitiki ir tik tuomet galimas dialogas, susitarimai ir jų laikymasis. Svarbu, kad tokie mokiniai mokykloje turėtų bent vieną žmogų, kuriuo pasitikėtų ir kuris rūpintųsi pagalbos teikimu, galbūt kartais patarpininkavimu tarp mokinio ir kitų mokytojų.</i>
10.	Kokią mokinio lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: bendravimas su mokiniais, turinčiais aukštą motyvacijos lygį.</i>
11.	Kaip apibūdintumėte tėvų įtaką ir galimybes siekiant padėti vaikui pagerinti akademinius pasiekimus?
	<i>Atsakymas: tai yra būtina sąlyga. Kuo daugiau tėvai investuoja laiko į bendravimą su savo vaiku, pagalbą jam, rūpinasi tiksliniu vaiko užimtumu po pamokų, tuo didesnė tikimybė, kad vaiko akademiniai rezultatai bus geresni.</i>
12.	Kaip manote, kokia mokyklos vadovo įtaka būtų svarbi mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimų gerinimui?
	<i>Atsakymas : socialinės pagalbos užtikrinimas</i>
13.	Kiek jūs, kaip mokyklos vadovas, asmeniškai galite įvardinti įgyvendintų priemonių, būdų ar metodų, kurie padėjo jūsų mokyklos mokiniams pagerinti nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: namų darbų ruošos klubo įkūrimas, mokyklos resursų radimas elementariems fiziniams mokinio poreikiams patenkinti.</i>

Dėkoju už atsakymus!

5 PRIEDAS

Interviu protokolas

Utenos mokyklų vadovų apklausa

Eil. Nr.	Klausimas/Atsakymas Socialinė informanto charakteristika: Lyt.: <u>Mot.</u> / <u>Vyr.</u> Amžius: 57 Pedagoginio darbo stažas: 34 m. Vadovavimo mokyklai stažas: 27 m.
1.	Kaip, remdamasis savo turima patirtimi, apibūdintumėte SEK aplinką?
	<i>Atsakymas: SEK aplinka - tai vaiko ir jo šeimos socialinė, ekonominė, kultūrinė aplinka, kurioje ypatingai svarbus tėvų turimas išsilavinimas, kultūrinis išprusimas, visa motyvacinė šeimos mokymosi, išsilavinimo siekimo, mokslo kaip vertybės filosofija. Svarbus veiksnys yra šeimos finansinė padėtis, kuri įgalina skirti pakankamai finansinių išteklių kultūriniam pažinimui, ugdymui ir mokslui.</i>
2.	Kaip manote, ar teisinga mokslinėje literatūroje vyraujanti nuomonė, kad nepalankiai SEK aplinkai priklausančių šeimų vaikų ugdymosi pasiekimai yra žemi?

	<i>Atsakymas: Vidutiniškai tik 10 proc.(priklausomai nuo šalies) vaikų iš nepalankios SEK aplinkos yra akademiškai atsparūs ir demonstruoja aukščiausius akademinius pasiekimus, visų kitų pasiekimai yra (priklausomai nuo šalies) žemesni negu vaikų, kurie priklauso palankiai SEK aplinkai.</i>
3.	Kokias svarbiausias priežastis dėl žemų pasiekimų nepalankios SEK aplinkos vaikams jūs įžvelgiate?
	<i>Atsakymas: Tėvų išsilavinimas ir šeimos mokymosi motyvacinė aplinka turi didelę pridėtinę vertę vaiko ugdymuisi ir pasiekimams. Skurdas ir psichologinė įtampa, ypač iki 4 metų, akivaizdžiai žaloja vaiko smegenis ir gali negrįžtamai paveikti jo motyvacinę mokymosi sistemą. Vaikų, kurie kuo anksčiau pradeda lankyti ikimokyklines ugdymo įstaigas, pasiekimai būna aukštesni negu tų, kurie jas pradeda lankyti vėliau.</i>
4.	Kiek, jūsų nuomone, atlikti tarptautiniai mokinių pasiekimų tyrimai atspindi realią mokinių ir nepalankios SEK aplinkos pasiekimų situaciją ir priežastis dėl žemų ugdymosi pasiekimų rezultatų?
	<i>Atsakymas: Visi tyrimai turi didesnę ar mažesnę paklaidą, tačiau bendras vaizdas tikrai atspindi realią mokinių iš nepalankios SEK aplinkos pasiekimų situaciją. Tarptautiniai PISA tyrimai turi paklaidą, kai testuojami vaikai, kurie mokosi profesinėje, jaunimo, progimnazijoje, pagrindinėje ar gimnazijoje, jų mokymosi motyvacija visai skirtinga, tai ir pasiekimai būna labai skirtingi.</i>
5.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai (tėvų pajamos, išsilavinimas, profesija, amžius ir kt.) turi didžiausią įtaką žemiems vaikų ugdymosi pasiekimams?
	<i>Atsakymas: Tėvų išsilavinimas turi didžiausią pridėtinę vertę vaiko pasiekimams, nes formuojasi socialinės atskirties sluoksnis, tėvai neturi išsilavinimo, tai ir vaikai nesiekia išsilavinimo. Ugdome ne žodžiais, o pavyzdžiu. Tėvų pajamos tikrai suteikia daugiau galimybių siekti savo išsilavinimo tikslų, dalyvauti užsienio kalbų stovyklose, keliauti ir pažinti pasaulį(ne tik geografinį, bet kultūrinį, socialinį), samdyti papildomai mokytojus, lankyti pomėgius atitinkančius neformaliojo švietimo būrelius. Vaiko klasės motyvacinė mokymosi aplinka, draugai, su kuriais jis bendrauja.</i>
6.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai gali turėti palankios įtakos mokinių iš šios aplinkos ugdymosi pasiekimams?
	<i>Atsakymas: Tėvų išsilavinimas, visapusiškai darnūs visų šeimos narių santykiai, šeimos turtinė padėtis, supantys draugai, klasės ir mokyklos motyvacinė aplinka, santykiai su mokytojais, saugi psichologinė vaiko aplinka ir savijauta.</i>
7.	Kaip dažnai analizuojate ar peržiūrite tyrimų rezultatus ieškodami galimybių gerinti mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: 4-5 kartus per metus. Dažnokai paskaitau naujesnius įdomius straipsnius apie vaikų motyvavimą mokytis ir siekti savo ilgalaikių tikslų, taip pat ir akademiinių.</i>
8.	Kokią mokyklos lygmens įtaką ir galimybes įžvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: Turėtume mokykloje turėti nacionalinę metodiką kaip tiksliai nustatyti, kurie vaikai priklauso nepalankiai SEK aplinkai. Šiuo metu nustatyti nepalankios SEK aplinkos vaikus mokykloje yra pakankamai problematiška, kadangi yra tik vienas viešas prieinamas rodiklis, kuris sietinas su nepalankia vaiko SEK aplinka - tai nemokamas maitinimas. Tėvų išsilavinimas, šeimos turtinė padėtis praktiškai sunkiai identifikuojama. Mokykla turi pakankamai ribotas galimybes taikyti kompensacines priemones, gerinančias vaikų pasiekimus iš nepalankios SEK aplinkos. Kiekvienos klasės ugdymo poreikių tenkinimo valandos naudojamos visiems vaikams ir jų nėra daug, todėl individualioms konsultacijoms pilnai neužtenka, nors jos neabejotinai yra išnaudotos. Nepalankios SEK aplinkos vaikų psichologinės savijautos ir saugumo užtikrinimas (pasitelkiant Vaiko gerovės komisiją, spec. pedagogą, psichologą, soc. pedagogą). Darbas su nepalankios SEK aplinkos šeimomis (motyvaciniai seminarai), skatinimas kuo anksčiau vaikus leisti lankyti ikimokyklinio ugdymo</i>

	<i>grupės, neformaliojo švietimo būrelių lankymas, sėkmės patyrimas pamokose ir kitose veiklose.</i>
9.	Kokią mokytojo lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: Geri, darbingi ir emociškai artimi santykiai tarp vaiko ir mokytojo padeda pasiekti aukštesnių ugdymosi pasiekimų. Vaikams iš nepalankios SEK aplinkos labiau tinka struktūruota pamokos eiga ir vadovaujantis mokytojo vaidmuo pamokoje.</i>
10.	Kokią mokinio lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: Kiekvienas žmogus atsakingas už savo tikslų įgyvendinimą, tai ir mokiniai turi būti atsakingi už savo tikslo išsikėlimą ir įgyvendinimą. Tačiau mokiniams iš nepalankios SEK aplinkos realybėje žymiai sunkiau įgyvendinti savo tikslus todėl, kad šeimoje dažniausiai jie nemato tinkamo pavyzdžio. Tad vaikams iš nepalankios SEK aplinkos svarbu užtikrinti saugų mikroklimatą mokykloje ir klasėje, gerus santykius su draugais ir mokytojais, sudaryti galimybę patirti sėkmę ir pripažinimą keliaujant jau prie ugdymosi pasiekimų gerinimo.</i>
11.	Kaip apibūdintumėte tėvų įtaką ir galimybes siekiant padėti vaikui pagerinti akademinį pasiekimą?
	<i>Atsakymas: Dauguma tyrimų akivaizdžiai rodo, kad kuo tėvų išsilavinimas aukštesnis, tai ir jų vaikų pasiekimai yra aukštesni, kuo tėvų išsilavinimas žemesnis, tuo ir vaikų pasiekimai žemesni. Tai nebūtinai reiškia, kad vaikai iš nepalankios SEK aplinkos negali gerai mokytis, apie 10 proc. vaikų iš nepalankios SEK aplinkos yra akademiškai atsparūs ir demonstruoja aukščiausius pasiekimus. Veiksmingiausias motyvavimas mokytis yra pavyzdys, todėl tėvai turi motyvuoti mokytis pavyzdžiui (tėvai arba jau turi išsilavinimą, ar dar studijuoja, dalyvauja mokymuose, seminaruose ir t.t.), žodžiai mažai veiksmingi. Tėvų finansiniai ištekliai yra taip pat svarbūs, siekiant gerinti vaikų akademinį pasiekimą.</i>
12.	Kaip manote, kokia mokyklos vadovo įtaka būtų svarbi mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimų gerinimui?
	<i>Atsakymas: Pirmiausia, tai pozityvus nusiteikimas ir tikėjimas, kad vaikai iš nepalankios SEK aplinkos turi potencialo gerai mokytis, siekti aukščiausių akademinių pasiekimų. Svarbu stebėti ir užtikrinti šių vaikų emocinę psichologinę būseną (esant mažesniai mokinių skaičiui, tai iš dalies įmanoma). Individualūs pokalbiai su vaikais, stiprinant jų motyvacinę mokymosi nuostatą, dažnai būna veiksmingi, nes vaikai įgauna daugiau pasitikėjimo savo jėgomis, patiria sėkmę, o tai motyvuoja tolesniam mokymuisi ir pasiekimų gerinimui. Dažiausiai vadovas eina ir mokyklos VGK pirmininko pareigas, jam tiesiogiai pavaldūs spec. pedagogas, psichologas, socialinis pedagogas, šiuos resursus irgi galima panaudoti nepalankios SEK aplinkos vaikų pasiekimų gerinimui.</i>
13.	Kiek jūs, kaip mokyklos vadovas, asmeniškai galite įvardinti įgyvendintų priemonių, būdų ar metodų, kurie padėjo jūsų mokyklos mokiniams pagerinti nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: Nepalankios SEK aplinkos mokinių sąrašo susidarymas mokykloje (pagal turimus prieinamus duomenis), individualūs pokalbiai su mokiniams ir jų tėvais, mokinių pasiekimų gerinimo galimybių aptarimas mokyklos VGK, papildomų individualių konsultacijų skyrimas mokiniams iš nepalankios SEK aplinkos, galimybių sudarymas lankyti mieste neformalaus švietimo užsiėmimus, saugios emocinės ir psichologinės būsenos užtikrinimas.</i>

Dėkoju už atsakymus!

Interviu protokolas
Utenos mokyklų vadovų apklausa

Eil. Nr.	Klausimas/Atsakymas
	Socialinė informanto charakteristika: Lyt.: Mot. /Vyr. Amžius: 60 Pedagoginio darbo stažas: 36 Vadovavimo mokyklai stažas:
1.	Kaip, remdamasis savo turima patirtimi, apibūdintumėte SEK aplinką? <i>Atsakymas: Ji įvairi. Ir kiekvienoje klasėje turime mokinių iš įvairių SEK segmentų.</i>
2.	Kaip manote, ar teisinga mokslinėje literatūroje vyraujanti nuomonė, kad nepalankiai SEK aplinkai priklausančių šeimų vaikų ugdymosi pasiekimai yra žemi? <i>Atsakymas: Tokiai nuomonei pritariu iš dalies. Per darbo mokykloje metus buvo tik pavieniai atvejai, kai iš nepalankios SEK aplinkos mokiniai gerai mokėsi, buvo aktyvūs, motyvuoti. Jie pasiekė gyvenimo tikslų. Deja, dauguma mokinių tiesiogiai priklausomi nuo nepalankios SEK.</i>
3.	Kokias svarbiausias priežastis dėl žemų pasiekimų nepalankios SEK aplinkos vaikams jūs išvelgiate? <i>Atsakymas: Vaikas nuo pradinių klasių nelavinamas namuose, neskatinamas lavintis, dažnai juo tiesiog nesirūpinama, negauna tėvų palaikymo.</i>
4.	Kiek, jūsų nuomone, atlikti tarptautiniai mokinių pasiekimų tyrimai atspindi realią mokinių ir nepalankios SEK aplinkos pasiekimų situaciją ir priežastis dėl žemų ugdymosi pasiekimų rezultatų? <i>Atsakymas: Manau, kad tyrimus atlieka mokslininkai, kuriais turime pasitikėti.</i>
5.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai (tėvų pajamos, išsilavinimas, profesija, amžius ir kt.) turi didžiausią įtaką žemiems vaikų ugdymosi pasiekimams? <i>Atsakymas: Pirmiausia – žalingi įpročiai, o toliau viskas jau išvardinta tvarka.</i>
6.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai gali turėti palankios įtakos mokinių iš šios aplinkos ugdymosi pasiekimams? <i>Atsakymas: Užimtumas po pamokų, visos dienos mokykla, geri santykiai su mokytojais.</i>
7.	Kaip dažnai analizuojate ar peržiūrite tyrimų rezultatus ieškodami galimybių gerinti mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus? <i>Atsakymas: Per metus du kartus, po pusmečio rezultatų. Labai gaila, bet daug sudėtinių nepalankios SEK aplinkos komponentų mokykla neįgali keisti ar daryti įtaką.</i>
8.	Kokią mokyklos lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus? <i>Atsakymas: Papildomos konsultacijos, įtraukimas į įvairaus lygmens projektus, popamokinis užimtumas.</i>
9.	Kokią mokytojo lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus? <i>Atsakymas: :Papildomos konsultacijos, įtraukimas į įvairaus lygmens projektus, popamokinis užimtumas, geri tarpusavio santykiai.</i>
10.	Kokią mokinio lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus? <i>Atsakymas: Geri draugai, modelio mokinyš – mokiniui realizavimas.</i>
11.	Kaip apibūdintumėte tėvų įtaką ir galimybes siekiant padėti vaikui pagerinti akademinius pasiekimus?

	<i>Atsakymas : Svarbus veiksnys. Tai gali būti ir korepetitoriaus pagalba, ir pačių tėvų nuolatinis dėmesys. Bet čia mes jau išiname už nepalankaus SEK ribų.</i>
12.	Kaip manote, kokia mokyklos vadovo įtaka būtų svarbi mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimų gerinimui?
	<i>Atsakymas : Svarbi. Vadovas turi būti tarpininkas, skatintojas, pagalbininkas mokiniui, mokytojams, auklėtojai, o, pagal poreikį, ir tėvams.</i>
13.	Kiek jūs, kaip mokyklos vadovas, asmeniškai galite įvardinti įgyvendintų priemonių, būdų ar metodų, kurie padėjo jūsų mokyklos mokiniams pagerinti nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: Galiu įvardinti tarptautinius projektus. Skatinimą mokytojams pastebėti visų mokinių pažangą ir ją pasidžiaugti.</i>

Dėkoju už atsakymus!

7 PRIEDAS

Interviu protokolas

Utenos mokyklų vadovų apklausa

Eil. Nr.	Klausimas/Atsakymas
	Socialinė informanto charakteristika: Lyt.: Mot. /Vyr. Amžius: 61 Pedagoginio darbo stažas: 36 Vadovavimo mokyklai stažas: 29
1.	Kaip, remdamasis savo turima patirtimi, apibūdintumėte SEK aplinką?
	<i>Atsakymas: Visuma aplinkos veiksnių, kurie sąlygoja asmenybės formavimąsi.</i>
2.	Kaip manote, ar teisinga mokslinėje literatūroje vyraujanti nuomonė, kad nepalankiai SEK aplinkai priklausančių šeimų vaikų ugdymosi pasiekimai yra žemi?
	<i>Atsakymas: Visiškai pritarti šiam teiginiui negaliu, nes tie patys moksliniai tyrimai parodė, kad 1 iš dešimties nepalankioje SEK aplinkoje esančių mokinių pasiekia aukštus rezultatus. Tad nepalanki SEK aplinka nėra viską nulemiantis faktorius. Ir Lietuvoje atlikti tyrimai parodė, kad dalyje savivaldybių kuriose SEK nepalanku, mokinių pasiekimai nėra žemi.</i>
3.	Kokias svarbiausias priežastis dėl žemų pasiekimų nepalankios SEK aplinkos vaikams jūs įžvelgiate?
	<i>Atsakymas: Kaip stipriai nepalanki SEK aplinka veikia mokinį, kokie konkrečiai aplinkos veiksniai daro įtaką rezultatams ir kaip tą įtaką mažinti. Kaip pasiekti, kad mokinyš ugdymo(si) procese atsiribotų nuo šios aplinkos. Vengti bet kokios segregacijos.</i>
4.	Kiek, jūsų nuomone, atlikti tarptautiniai mokinių pasiekimų tyrimai atspindi realią mokinių ir nepalankios SEK aplinkos pasiekimų situaciją ir priežastis dėl žemų ugdymosi pasiekimų rezultatų?
	<i>Atsakymas:</i>
5.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai (tėvų pajamos, išsilavinimas, profesija, amžius ir kt.) turi didžiausią įtaką žemiems vaikų ugdymosi pasiekimams?
	<i>Atsakymas: Tėvų ir vaikų tarpusavio santykiai. Šeimos ekonominė padėtis. Neigiamos nuostatos tokių šeimų (vaiko) atžvilgiu.</i>
6.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai gali turėti palankios įtakos mokinių iš šios aplinkos ugdymosi pasiekimams?

	<i>Atsakymas: Jau ankstyvame amžiuje, šeimoje įgyti socialiniai vaiko gebėjimai, turi didelę įtaką vaiko tolimesniam ugdymui. Tam turi įtakos šeimos finansiniai ištekliai, vaiko auklėjimui skiriamas laikas, šeimos narių santykiai, išsilavinimas, šeimos sudėtis, gyvenimo stilius.</i>
7.	Kaip dažnai analizuojate ar peržiūrite tyrimų rezultatus ieškodami galimybių gerinti mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: Esant poreikiui</i>
8.	Kokią mokyklos lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: Mokyklos bendruomenė turi siekti, kad šie mokiniai pilnai įsitrauktų į ugdymo(si) procesą. Vaiko gerovės komisijos darbas su šiais mokiniais. Tarpusavio mokytojų bendradarbiavimas ir bendravimas su spec. pagalbos specialistais. Individuali mokytojo pagalba bei švietimo pagalbos specialistų konsultacijos.</i>
9.	Kokią mokytojo lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: Geri mokinio ir mokytojo tarpusavio santykiai (jokio tokių mokinių išskirtinumo), teigiamos nuostatos šių mokinių atžvilgiu, tinkamai parengtas ugdymo turinys ir siektini rezultatai, mokymosi motyvacija ir dideli lūkesčiai.</i>
10.	Kokią mokinio lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: Skatinti pasitikėjimą savimi, kurti teigiamą bendraamžių įtaką</i>
11.	Kaip apibūdintumėte tėvų įtaką ir galimybes siekiant padėti vaikui pagerinti akademinius pasiekimus?
	<i>Atsakymas : Tėvai yra patys artimiausi savo vaikui mokytojai. Jie geriausia pažįsta savo vaiką ir gali suteikti pedagogams daug naudingos informacijos. Tačiau kartais tėvai apsiriboja sveikatos, buities klausimais, ugdymo procesas lieka nuošalyje. Tėvai privalo įsitraukti į ugdymo procesą bei gauti visapusišką informaciją apie jo eigą. Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas yra svarbus, nes esant sunkiai ekonominei situacijai, vis mažiau dėmesio skiria vaikų ugdymui.</i>
12.	Kaip manote, kokia mokyklos vadovo įtaka būtų svarbi mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimų gerinimui?
	<i>Atsakymas : Mokyklos vadovas turėtų gauti informaciją apie tokius mokinius bei siekti visapusiško mokinio įtraukimo į ugdymo procesą. Bendrauti su tokiomis šeimomis, aiškinantis jų poreikius bei pagal galimybes kreiptis į institucijas dėl pagalbos tokioms šeimoms.</i>
13.	Kiek jūs, kaip mokyklos vadovas, asmeniškai galite įvardinti įgyvendintų priemonių, būdų ar metodų, kurie padėjo jūsų mokyklos mokiniams pagerinti nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: Individualūs pokalbiai.</i>

Dėkoju už atsakymus!

8 PRIEDAS

Interviu protokolas

Utenos mokyklų vadovų apklausa

Eil. Nr.	Klausimas/Atsakymas
	Socialinė informanto charakteristika: Lyt.: Mot. /Vyr. Amžius: 56

	Pedagoginio darbo stažas: 33 Vadovavimo mokyklai stažas: 15
1.	Kaip, remdamasis savo turima patirtimi, apibūdintumėte SEK aplinką?
	<i>Atsakymas:</i> Vienas iš tėvų, abu tėvai neturi darbo arba pajamų vidurkis tenkantis vienam šeimos nariui yra mažesnis nei nustatyta valstybės; mažas, vidutiniškai tenkantis vienam šeimos nariui, gyvenamasis plotas; šeimoje kalbama ne valstybine kalba; gyvenamoje aplinkoje yra priklausomybių turinčių asmenų; tėvų išsilavinimas; ir kt.
2.	Kaip manote, ar teisinga mokslinėje literatūroje vyraujanti nuomonė, kad nepalankiai SEK aplinkai priklausančių šeimų vaikų ugdymosi pasiekimai yra žemi?
	<i>Atsakymas:</i> Vadovaujantis apibendrintais tyrimų rezultatais, šią išvadą paneigti sunku. Tačiau absoliučiai sutikti su šiuo teiginiu negaliu. Yra nemažai faktų, kai 1 klausime paminėti faktoriai nedaro esminės įtakos mokinių pasiekimams.
3.	Kokias svarbiausias priežastis dėl žemų pasiekimų nepalankios SEK aplinkos vaikams jūs išvelgiate?
	<i>Atsakymas:</i> Ne taisyklė, bet tai gali turėti įtakos: genetika; paveldėjimo faktorius; šeimos nuostatos ir vertybės; buitinės sąlygos.
4.	Kiek, jūsų nuomone, atlikti tarptautiniai mokinių pasiekimų tyrimai atspindi realią mokinių ir nepalankios SEK aplinkos pasiekimų situaciją ir priežastis dėl žemų ugdymosi pasiekimų rezultatų?
	<i>Atsakymas:</i> Mano nuomonė, kai kurių pasiekimų tyrimų rezultatus objektyviai vertinti sunku, nes jų rezultatai dažnai neturi realios įtakos mokinio tolesniam mokymuisi ar neturi kitų realių pasekmių, todėl šie tyrimai galimai atliekami nesusikaupus, atmestina.
5.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai (tėvų pajamos, išsilavinimas, profesija, amžius ir kt.) turi didžiausią įtaką žemiems vaikų ugdymosi pasiekimams?
	<i>Atsakymas:</i> Didžiausia įtaką turi tėvų išsilavinimas. Iš dalies gali įtakos turėti pajamos. Profesija ir amžius – faktorius turintis mažiausią įtaką.
6.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai gali turėti palankios įtakos mokinių iš šios aplinkos ugdymosi pasiekimams?
	<i>Atsakymas:</i> Blogas esamas pavyzdys. Neigiamas asmeninis požiūris į supančią aplinką, susidariusią situaciją.
7.	Kaip dažnai analizuojate ar peržiūrite tyrimų rezultatus ieškodami galimybių gerinti mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas:</i> Dėl asmens duomenų teikimo ribojimų, vis sunkiau gauti informaciją susijusią su mokinio asmenine at jį supančia aplinka. Todėl neidentifikavus tokių mokinių, gerinti ar sudaryti jiems papildomų sąlygų yra sudėtinga.
8.	Kokią mokyklos lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas:</i> Aprūpinimas mokymo priemonėmis; sudarymas sąlygų pasilikti mokykloje po pamokų; socialinės, psichologinės pagalbos organizavimas; materialinė parama ir kita pagalba (maitinimas, materialinė parama ir panašiai)
9.	Kokią mokytojo lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas:</i> Personalizuotas darbas; individualių pagalbos žingsnių planai.
10.	Kokią mokinio lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas:</i> Nesitaikstymas su esama situacija, užsispyrimas (gerąja prasme); mokinio vidinė motyvacija; individualūs charakterio bruožai; vidinių tikslų kėlimas.
11.	Kaip apibūdintumėte tėvų įtaką ir galimybes siekiant padėti vaikui pagerinti akademinis pasiekimus?
	<i>Atsakymas :</i> Didesnis dėmesys vaiko poreikiams; daugiau laiko skiriama buvimui kartu su vaiku; prioritetai asmeniniame tėvų gyvenime.

12.	Kaip manote, kokia mokyklos vadovo įtaka būtų svarbi mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimų gerinimui?
	<i>Atsakymas :</i> Bendro komandinio darbo organizavimas su mokytojais, klasių vadovais, kitais specialistais mokykloje.
13.	Kiek jūs, kaip mokyklos vadovas, asmeniškai galite įvardinti įgyvendintų priemonių, būdų ar metodų, kurie padėjo jūsų mokyklos mokiniams pagerinti nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas:</i> Papildomos pamokos pasiekimų spragų likvidavimui; konsultacijų sistema; neformaliojo ugdymo pasiūla; aprūpinimas individualiomis mokymo priemonėmis, pamokoje reikalingomis medžiagomis; įtraukimas į projektinę veiklą; skatinimo priemonių naudojimas (nemokamos išvykos, materialinis skatinimas).

Dėkoju už atsakymus!

9 PRIEDAS

Interviu protokolas

Utenos mokyklų vadovų pavaduotojų apklausa

Eil. Nr.	Klausimas/Atsakymas Socialinė informanto charakteristika: Lyt.: <u>Mot.</u> /Vyr. Amžius: 54 Pedagoginio darbo stažas: 35 m. Vadovavimo mokyklai stažas: 7 m.
1.	Kaip, remdamasis savo turima patirtimi, apibūdintumėte SEK aplinką?
	<i>Atsakymas:</i> Tai socialinė, ekonominė ir kultūrinė šeimos ir visuomenės aplinka kurioje gyvena ir mokosi vaikas.
2.	Kaip manote, ar teisinga mokslinėje literatūroje vyraujanti nuomonė, kad nepalankiai SEK aplinkai priklausančių šeimų vaikų ugdymosi pasiekimai yra žemi?
	<i>Atsakymas:</i> Manau, kad daugumos vaikų, kurie gyvena ir auga nepalankioje SEK aplinkoje ugdymosi pasiekimai yra žemesni.
3.	Kokias svarbiausias priežastis dėl žemų pasiekimų nepalankios SEK aplinkos vaikams jūs įžvelgiate?
	<i>Atsakymas:</i> Smurtas ir nepriežiūra, emocinis vaikų apleistumas šeimose, šeimos gali turėti ribotas finansines vaikų ugdymo galimybes,
4.	Kiek, jūsų nuomone, atlikti tarptautiniai mokinių pasiekimų tyrimai atspindi realią mokinių ir nepalankios SEK aplinkos pasiekimų situaciją ir priežastis dėl žemų ugdymosi pasiekimų rezultatų?
	<i>Atsakymas:</i> Manau atspindi ir turime pasitikėti tyrimais , nes tai yra pagrįstos , nuoseklios ir ilgalaikės mokslinės studijos.
5.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai (tėvų pajamos, išsilavinimas, profesija, amžius ir kt.) turi didžiausią įtaką žemiems vaikų ugdymosi pasiekimams?
	<i>Atsakymas:</i> Smurtas ir nepriežiūra ar emocinis vaikų apleistumas.
6.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai gali turėti palankios įtakos mokinių iš šios aplinkos ugdymosi pasiekimams?
	<i>Atsakymas:</i> Kultūriškai turtingesnė aplinka susijusi su palankesne motyvacija, ypač su meistriškumo siekiu augimu.

7.	Kaip dažnai analizuojate ar peržiūrite tyrimų rezultatus ieškodami galimybių gerinti mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: Dažnai, 2-3 kartus per mokslo metus.</i>
8.	Kokią mokyklos lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: Priklauso nuo individualios pagalbos mokiniui poreikio</i>
9.	Kokią mokytojo lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: Priklauso nuo individualios pagalbos mokiniui poreikio</i>
10.	Kokią mokinio lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: Priklauso nuo individualios pagalbos mokiniui poreikio</i>
11.	Kaip apibūdintumėte tėvų įtaką ir galimybes siekiant padėti vaikui pagerinti akademinis pasiekimus?
	<i>Atsakymas :Aktyvus tėvų dalyvavimas vaiko ugdymo procese, bendradarbiavimas su mokytojais ieškant bendro požiūrio suprantant vaiko sunkumus ir teikiant pagalbą vaikui. Susitelkti ties vaiko meistriškumo ugdymu</i>
12.	Kaip manote, kokia mokyklos vadovo įtaka būtų svarbi mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimų gerinimui?
	<i>Atsakymas :Dėmesys kiekvienam vaikui, bendradarbiavimas su soc. partneriais</i>
13.	Kiek jūs, kaip mokyklos vadovas, asmeniškai galite įvardinti įgyvendintų priemonių, būdų ar metodų, kurie padėjo jūsų mokyklos mokiniams pagerinti nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas: Dėl laiko stokos negaliu tiksliai įvardinti, nes reikėtų patikslinti informaciją su gimnazijos pagalbos mokiniui specialistais.</i>

Dėkoju už atsakymus!

10 PRIEDAS

Interviu protokolas

Utenos mokyklų vadovų pavaduotojų apklausa

Eil. Nr.	Klausimas/Atsakymas
	Socialinė informanto charakteristika: Lyt.: <u>Mot.</u> /Vyr. Amžius: 49 Pedagoginio darbo stažas: 24 Vadovavimo mokyklai stažas: 19 (pavaduotojas ugdymui)
1.	Kaip, remdamasis savo turima patirtimi, apibūdintumėte SEK aplinką? Atsakymas: SEK aplinka (šeimos), kurioje sudaromos tinkamos sąlygos siekiant užtikrinti vaikų gerovę ir sėkmingą jų vystymąsi. Palankią socialinę aplinką kuria nuolatinio bendravimo, emocinio palaikymo, saugios aplinkos (fizinės, psichologinės) sudarymas. Palankiai ekonominei aplinkai svarbu tinkamas aprūpinimas (fizinei, pažintinei, socialinei raidai), stabilumas, galimybių turėjimas ir jų skatinimas. Palankiai kultūrinio ugdymo aplinkai svarbu tradicijų turėjimas, galimybės pažinti kitas kultūras, dalyvavimas kultūrinėse veiklose.

2.	Kaip manote, ar teisinga mokslinėje literatūroje vyraujanti nuomonė, kad nepalankiai SEK aplinkai priklausančių šeimų vaikų ugdymosi pasiekimai yra žemi?
	<i>Atsakymas:</i> Analizuojant pagrindinius mokinių pasiekimų duomenis (pav. metiniai dalykų vertinimai) pastebima, kad nepalankiai SEK aplinkai priklausančių šeimų vaikų ugdymosi pasiekimai yra žemesni už palankioje SEK aplinkoje augančių šeimų vaikų pasiekimus. Kadangi SEK aplinką formuoja daugelis veiksnių, nepalankios jos sąlygos daro įtaką ir dalies mokinių žemesniems pasiekimams.
3.	Kokias svarbiausias priežastis dėl žemų pasiekimų nepalankios SEK aplinkos vaikams jūs išvelgiate?
	<i>Atsakymas:</i> Tėvų pavyzdys neskatina siekti aukštesnių mokymosi rezultatų Mažiau motyvuojančio paskatinimo iš tėvų ar vaiko šeiminės aplinkos Mažiau pagalbinių mokymosi priemonių (kompiuteris, internetas ir pan.) Mažiau intelektualių veiklų: mažai knygų, mokomųjų žaidimų, pažintinių veiklų Mažiau kūrybinių veiklų: mažiau galimybių įsitraukti į menines, kūrybinės raiškos veiklas Mažiau galimybių turėti tinkamą fizinę, asmeninę mokymosi aplinką
4.	Kiek, jūsų nuomone, atlikti tarptautiniai mokinių pasiekimų tyrimai atspindi realią mokinių ir nepalankios SEK aplinkos pasiekimų situaciją ir priežastis dėl žemų ugdymosi pasiekimų rezultatų?
	<i>Atsakymas:</i> Tarptautiniai pasiekimų tyrimai, kurie analizuoja ir SEK įtaką rezultatams parodo realius ryšius ir tendencijas, kad nepalanki SEK aplinka įtakoja žemesnius mokinių pasiekimus (tačiau taip pat stebima ir išimčių, kai nepalankioje SEK aplinkoje augantys vaikai demonstruoja aukštus ir labai aukštus pasiekimus)
5.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai (tėvų pajamos, išsilavinimas, profesija, amžius ir kt.) turi didžiausią įtaką žemiems vaikų ugdymosi pasiekimams?
	<i>Atsakymas:</i> Didelę įtaką mokinių pasiekimams daro tėvų pavyzdys bei tėvų vertybių demonstravimas. Tinkamo pavyzdžio nebuvimas (specialybės neturėjimas), nemotyvacija (dėl lėšų ar vertybių stygiaus) daugeliu atvejų gali tiesiogiai įtakoti žemesnius vaikų mokymosi pasiekimus.
6.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai gali turėti palankios įtakos mokinių iš šios aplinkos ugdymosi pasiekimams?
	<i>Atsakymas:</i> Palankią įtaką ugdymo pasiekimams gali suteikti: žmogaus, kuriuo pasitikima turėjimas; palankus draugų, bendraminčių ratas; įdomios veiklos atradimas ir gilinimasis į ją; įsitraukimas į savanoriškas veiklas; naudojimas mokykloje teikiamomis paslaugomis ir mokymosi pagalba; pagalbos prašymas
7.	Kaip dažnai analizuojate ar peržiūrite tyrimų rezultatus ieškodami galimybių gerinti mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas:</i> Su tyrimų rezultatais susipažįstame juos gavus. Atskiro pagalbos plano, skirto iš nepalankios SEK aplinkos esančių mokinių ugdymui nevykdome; jiems teikiama bendra pagalba. Rengiant projektus, kuriuose vykdomos veiklos siekiant pagerinti mokinių pasiekimus, dalį mokinių visuomet sudaro mokiniai iš nepalankios SEK aplinkos; analizuojami šių mokinių mokymosi rezultatų pokyčiai.
8.	Kokią mokyklos lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?

	Atsakymas: Atskiro, iš anksto sudaryto pagalbos plano, skirto iš nepalankios SEK aplinkos esančių mokinių ugdymo pasiekimų gerinimui nerengiame, tačiau, esant poreikiui, mokykla skatina mokinius dalyvauti konsultacijose, nukreipia į Dienos centrus, bendradarbiauja su vaikų gerove besirūpinančiomis institucijomis, tėvais (globėjais) ir pan. Mokykla naudojami galimybėmis pritraukti ES ar savivaldybės lėšas vykdydama projektus, kurių veiklos siejamos su mokinių (įskaitant ir iš nepalankios SEK aplinkos) pasiekimų gerinimu.
9.	Kokią mokytojo lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	Atsakymas: Mokytojas turi galimybes anksti pastebėti mokinio, esančio nepalankioje SEK aplinkoje sunkumus. Pagerinti ugdymosi pasiekimus gali padėti individualus mokytojo dėmesys ir pagalba vaikui pamokoje, pakvietimas į konsultacijas, esant galimybei paskiriant draugo paramą. Mokytojas gali kreiptis pagalbos į vaiko gerovės komisiją, mokyklos vadovus, klasės vadovą, bendradarbiauti su kitais mokytojais dalinantis sėkmingomis patirtimis, bendradarbiauti su mokinio tėvais (globėjais)
10.	Kokią mokinio lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, ugdymosi pasiekimus?
	Atsakymas: Geresnius pasiekimus demonstruojantys mokiniai gali teikti pagalbą žemesnius pasiekimus rodantiems mokiniams. Draugo pagalba, konsultavimas gali būti vertinamas, kaip visuomeninė veikla, užskaitant mokiniui privalomą socialinę pilietinę veiklą. Prasminga būtų diegti mokinių tarpusavio pagalbos ir savanoriškos veiklos kultūrą, esant galimybei ir apmokėti už šią veiklą
11.	Kaip apibūdintumėte tėvų įtaką ir galimybes siekiant padėti vaikui pagerinti akademinis pasiekimus?
	Atsakymas: Tinkamos, vaikui reikalingos pagalbos teikimas, fiziologinių poreikių patenkinimas, aprūpinimas Tinkamos asmeninės mokymosi ir poilsio aplinkos sukūrimas (tiek fizinės, tiek emocinės, psichologinės) Motyvuojantis skatinimas, palaikymas, tikėjimas vaiko pažanga Domėjimasis, kaip vaikui sekasi, bendradarbiavimas su mokytojais, mokykla
12.	Kaip manote, kokia mokyklos vadovo įtaka būtų svarbi mokinių iš nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimų gerinimui?
	Atsakymas: Informacijos apie mokinius iš nepalankios SEK aplinkos turėjimas Bendradarbiavimas su vaiko gerovės komisija, klasės vadovais, mokytojais dėl bendros vizijos siekiant padėti mokiniams iš nepalankios SEK aplinkos Mokyklos ugdymo plano galimybių išnaudojimas (konsultacijos, pasirenkamieji dalykai) Projektų, kurių tikslas gerinti mokinių pasiekimus, inicijavimas Savanorių, galinčių teikti pagalbą mokiniams iš nepalankios SEK aplinkos veiklos organizavimas pagal esamus poreikius Šeimų, kuriose auga vaikai iš nepalankios SEK aplinkos švietimas, konsultavimas, pagalbos teikimas
13.	Kiek jūs, kaip mokyklos vadovas, asmeniškai galite įvardinti įgyvendintų priemonių, būdų ar metodų, kurie padėjo jūsų mokyklos mokiniams pagerinti nepalankios SEK aplinkos ugdymosi pasiekimus?
	Atsakymas: Bendradarbiavimas su vaiko gerovės komisija, klasės vadovais, mokytojais dėl pagalbos mokiniams iš nepalankios SEK aplinkos.

	Mokyklos ugdymo plano galimybių išnaudojimas (konsultacijos, tikslingai planuojami pasirenkamieji dalykai – stebimas bendras dalyko vertinimo vidurkis, NMPP rezultatai, aktyvi profesinio orientavimo veikla, Verslumo programa ir pan.). Projektų, kurių tikslas gerinti mokinių pasiekimus, inicijavimas – išnaudojamos galimybės pritraukti lėšas papildomam mokinių ugdymui. Šeimų, kuriose auga vaikai iš nepalankios SEK aplinkos švietimas, konsultavimas, pagalbos teikimas – bendradarbiaujant su Visuomenės sveikatos biuru ar kitomis institucijomis vykdomas tėvų (globėjų) švietimas; mokyklos vaiko gerovės komisija sistemingai palaiko bendradarbiavimą su dalies mokinių iš nepalankios SEK aplinkos šeimomis.
--	---

Dėkoju už atsakymus!

11 PRIEDAS

Interviu protokolas Utenos mokyklų vadovams.

Eil. Nr.	Klausimas/Atsakymas
	Socialinė informanto charakteristika: Lyt. Mot. Amžius: 58 Pedagoginio darbo stažas. 35 Vadovavimo mokyklai stažas: 8
1.	Kaip, remdamasis savo turima patirtimi, apibūdintumėte SEK aplinką? <i>Atsakymas:</i> Pirmiausia tai aplinka, kuri supa kiekvieną žmogų. SEK galima išskirti į tris aplinkas. Socialinė tai kokie, sakykim, tavo artimiausi kaimynai, draugai, bendradarbiai. Taip pat socialinei aplinkai įtakos turi ir tai, kokiose parduotuvėse lankaisi, kaip rengiesi tu pats, kaip rengiasi tavo draugai ir pan. Ekonominė aplinka sukuria, ko gero, žmogaus finansines galimybes, nes tai ir tavo gaunamos pajamos ir turimas turtas, turiu minty butas, namas ir visoks kitoks gėris. Na o kultūrinė aplinka tai žmogaus išprusimas, „išsikultūrinimas“ taip sakant, kiek jo žinojimas apima perskaitytas knygas, aplankytas parodas, muziejus, jo bendravimo gebėjimus, kalbėjimo įpročiai ir pan. Na ne mokslinis paaiškinimas, bet taip paprastai suprantu.
2.	Kaip manote, ar teisinga mokslinėje literatūroje vyraujanti nuomonė, kad žemesnei SEK aplinkai priklausančių šeimų vaikų pasiekimai yra žemi? <i>Atsakymas.</i> Apie įvairius PISA ir kitus tyrimus laikausi ne pačios geriausios nuomonės, kadangi nėra aiški mokinių pasirinkimo tyrimams sistema ir kitokie aspektai. Tačiau ir be tyrimų galima sutikti su tokia nuomone, kad nepalankios SEK aplinkos, nes ji ne visiems yra palanki (šypsosi). Mokinių pasiekimai gerokai žemesni nei tų mokinių, kurie turi geras sąlygas namuose, kuriais rūpinasi tėvai ir pan. Natūralu, kad vaikai kurie neturi tobulų sąlygų mokymuisi, jie neturi normalių priemonių, tėvams neįdomu, ką ir kaip jie veikia, tai nėra net ko tikėtis. Tačiau vienetai vaikų iš žemo SEK aplinkos kartais pateikia staigmenų ir tampa genijais.
3.	Kokias svarbiausias priežastis dėl žemų pasiekimų nepalankios SEK aplinkos vaikams jūs išvelgiate? <i>Atsakymas:</i> Pirmiausia tai tėvų požiūris ir jų gyvenimo būdas. Jei tėvai gyvena asocialų gyvenimą, jiems visiškai nerūpi vaikai ir jie net nežino, kiek pamokų vaikai praleidžia, kur jie vaikštinėja pamokų laiku, nes yra dalis to kontingento, kad ateina į mokyklą į kelias pirmas pamokas, kol gauna nemokamai pavalgyti ir tada jau išeina savais keliais. Tėvus prisišaukti sudėtinga, o kad ir ateina naudos jokios nėra. Kita dalis tėvų yra socialiai nesubrendę ir nemoka auklėti vaikų, pareikalauti vaikų atsakomybės, tai geriausia ką jie gali pasakyti mokykloje, tai, kad nesusitvarko su vaiku. Taip pat įtakos turi ir finansinė tėvų padėtis, jie neturi galimybių

	ap rūpinti savo vaikų reikalingomis ir madingomis mokymo priemonėmis, todėl šie vaikai gėdijasi savo „neturėjimo“ ir nerodo pastangų mokytis. Taip pat šiuolaikinėje visuomenėje labai svarbus yra paties mokinio elgesys, nes niekam jau nebėra paslaptis, vaikai elgiasi taip, kaip prie 10 ar 20 metų, mokytojai net susapnuoti negalėjo. Jie įžūlūs nuolat įžeidinėja jei ne savo bendraklasius, tai pačius mokytojus, o kai kurie mokytojai nesugeba su tokiu elgesiu susitvarkyti. Ir dar manyčiau mokytojų profesionalumo ir noro padėti vaikui, laisvu nuo kontaktnio darbo metu, ypač tam kuris mažiau supranta ir neturi galimybių samdyti korepetitoriaus.
4.	Kiek jūsų nuomone, atlikti tarptautiniai mokinių pasiekimų tyrimai atspindi realią mokinių ir nepalankios SEK aplinkos pasiekimų situaciją ir priežastis dėl nepalankių rezultatų?
	<i>Atsakymas.</i> Apie tyrimus jau minėjau, bet kiek tai reali situacija negaliu nuspėti, tačiau iš esmės koks 50 proc. tiesos yra, juo labiau, kad tikriausiai kartosiuos, bet priežastys kodėl SEK nepalankiai aplinkai priklausantys vaikai mokosi blogiau yra tos pačios daugelyje Europos šalių. Tai nepriteklis, su kuriuos susidurdami tėvai, neišgali arba nesugeba dėl socialinės rizikos faktorių, suteikti vaikui kokybiškų galimybių tinkamai ugdyti.
5.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai (tėvų pajamos, išsilavinimas, profesija, amžius ir kt.) turi didžiausią įtaką žemiems vaikų pasiekimams?
	<i>Atsakymas.</i> Manau, kad visi įvardinti komponentai turi įtakos, nuo tėvų pajamų priklauso vaiko turimos priemonės, apranga, galimybės lankyti neformalius būrelius ir pan. Tėvų išsilavinimas tikriausiai suformuoja tėvų požiūrį į mokymąsi ir nėra nei norima nei reikalaujama, kad vaikas mokytųsi. Profesija ir tėvų amžius, ko gero, mažiausiai turi įtakos, nors jei tėvai užima svarbesnes pareigas, turi geresnę profesiją, tai tikriausiai supranta, kad ir vaikams reikia siekti geriau įsitvirtinti gyvenime: siekti įgyti ne tik mokyklinį išsilavinimą, bet sugebėti ir toliau mokytis. Amžius kažkiek gal taip pat turi įtakos, bet manau minimaliai, nes gal vyresniems tėvams sunkiau yra „suvaldyti“ savo paauglius arba per anksti tapus tėvais yra taip pat sudėtinga, dėl socialinių įgūdžių stokos, rasti bendrą kalbą su savo vaiku, kas turi įtakos ir pasiekimams.
6.	Kaip manote, kokie SEK aplinkos komponentai gali turėti palankios įtakos mokinių iš šios aplinkos pasiekimams?
	<i>Atsakymas;</i> Na tikriausiai tėvų išsilavinimas yra vienas svarbesnių veiksnių, kad vaikams būtų skiepijamas poreikis mokytis. Aukštesnį išsilavinimą turintys tėvai tikrai supranta mokslo vertę, turėtų skatinti savo vaikus mokytis ir jausti atsakomybę už savo rezultatus. Taip pat manau, kad tėvų profesija ir jos prestižas galėtų turėti palankios įtakos, kadangi tėvai suvokia pasekimų įtaką bendram pasirengimui mokytis toliau ir siekti profesinio išsilavinimo.
7.	Kaip dažnai analizuojate ar peržiūrite tyrimų rezultatus, ieškodami galimybių gerinti mokinių pasiekimus?
	<i>Atsakymas:</i> Kaskart jiems pasirodžius su kolegomis aptariame, padiskutuojuame, su kai kuo sutinkame, su kai kuo nesutinkame, bet šių rezultatų tikrai nelaikome kažkokiais ypatingais ar suteikiančiais labai reikšmingą informaciją.
8.	Kokią mokyklos lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, pasiekimus?
	<i>Atsakymas:</i> Iš mokyklos svarbiausia, kad būtų užtikrinta mokytojo profesionali aplinka. Tai yra, kad mokytojas turėtų palankias darbo sąlygas, sulauktų specialistų ir administracijos pagalbos, būtų vertinamas, taip pat būtų atsižvelgiama į mokytojo pageidavimus. Taip pat svarbu ir sukurta aplinka mokiniui, jo laisvalaikio erdvės, taip pat svarbu, kad mokykloje būtų pakankamai ramus mikroklimatas, palankūs mokytojų ir mokinių santykiai, būtų įtraukiami tėvai, žinoma jų nuomonė ir pan.
9.	Kokią mokytojo lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, pasiekimus?

	<i>Atsakymas:</i> Manau, kad labai svarbu, kad mokytojas pirmiausia būtų profesionalas savo veikloje. Tačiau, kad ir kaip būtų gaila, mokytojai dabar dejuoja dėl atlyginimo, dėl vadovėlių ir kitų problemų, tačiau mažai analizuoja ar jie tikrai dirba taip, kad būtų užtikrintas kokybiškas ugdymas. Taip pat labai svarbios ir mokytojo asmeninės savybės, kurios padėtų būtų empatiškam, neskaičiuoti laiko, o tiesiog padėti mokiniui. Manau, kad mokytojas turėtų siekti pripažinimo, daugiau savo veiklos ypatumų ar įdomybių skleisti į aplinką. Mokytojams pastaruoju metu tikslinga mokytis vieniems iš kito, nes seminarinis mokymas jau nebėra tiek patrauklus kiek yra įdomi praktinė patirtis.
10.	Kokią mokinio lygmens įtaką ir galimybes išvelgiate siekiant gerinti mokinių, priklausančių nepalankiai SEK aplinkai, pasiekimus?
	<i>Atsakymas.</i> Pirmiausia tai mokinio noras. Noras gauti geresnius pažymius, norėti daugiau gyvenime nei turi esamu momentu. Ypač smagu, kada atsiranda vaikų iš SEK, kurie nepaisant sudėtingų gyvenimo sąlygų, mokosi, dalyvauja įvairiose veiklose.
11.	Kaip apibūdintumėte tėvų įtaką ir galimybes siekiant padėti vaikui pagerinti akademinį pasiekimą?
	<i>Atsakymas.</i> Labai paprastai – meilė savo vaikams. Suprantama, kad nedidelė dalis tėvų gali padėti savo vaikams, nes mokymas vyresnėse klasėse yra sudėtingas ir ne visi tėvai supranta ir gali kartu daryti namų darbus. Tačiau pasirūpinti, kad vaikas kiek įmanoma daugiau jaustų tėvų rūpesčio, domėjimosi jo pasiekimais tikrai padėtų ir palaikytų vaikų norą gauti geresnius pažymius.
12.	Kaip manote, kokia mokyklos vadovo įtaka būtų svarbi mokinių pasiekimų gerinimui?
	<i>Atsakymas.</i> Pirmiausia labai svarbus yra mokyklos vadovo autoritetas. Jei mokiniai parodo nesiskaitymo su mokytojais momentus, bet mokyklos direktorius neturi sudaryti sąlygų ir galimybių jo negerbti ar net nemandagiai kalbėti.
13.	Kiek jūs, kaip mokyklos vadovas, asmeniškai galite įvardinti įgyvendintų priemonių, būdų ar metodų, kurie padėjo jūsų mokyklos mokiniams pagerinti mokymosi pasiekimus?
	<i>Atsakymas:</i> Kol kas negaliu ypač pasigirti, nes dirbu tik kelis metus, bet turim tokį mažą susitarimą su mokytojais, jei jiems pavyks sudominti mokinius, išvengti neigiamų pažymių, mokinių elgesys pasitaisys, bus paskirtos papildomos laisvos dienos prie atostogų. Su mokiniiais bandome tartis pasirašant su jais sutartis. Kai kuriems vaikams tokia sutartis padeda susikaupti nors trumpą laiką.